

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

5.1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว ตำแหน่งที่ตั้ง และโครงข่ายคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งวิเคราะห์ / ประเมินศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัด และความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อกำหนดเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวที่ต้องได้รับการพัฒนา พร้อมทั้งจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายเส้นทางท่องเที่ยวที่สะท้อนถึงศักยภาพและข้อจำกัดของแหล่งท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยวและความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของสิ่งอำนวยความสะดวก

พื้นที่ดำเนินการวิจัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนรวม 8 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยประกอบด้วยโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และระเบียบวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ในพื้นที่ นอกจากนี้ในการจัดทำแผนแม่บทคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อระดมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่และผู้ประกอบการ ซึ่งการประชุมเชิงปฏิบัติการดังกล่าวเป็นการจัดทำแผนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย (Stakeholder) ผลการดำเนินโครงการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผลการสำรวจรวบรวมข้อมูลพื้นฐานแหล่งท่องเที่ยว ตำแหน่งและที่ตั้งและโครงข่ายการคมนาคมเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนผลการศึกษาพบว่าในจังหวัดภาคเหนือตอนบนมีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายโดยสามารถแยกเป็นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทดังนี้

1.1. แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งมักจะเป็นอุทยานแห่งชาติ สวนป่า เส้นทางการศึกษาธรรมชาติ ป่าเขา น้ำตก ถ้ำและสถานี่ทดลองด้านการเกษตรของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มีความอุดมสมบูรณ์และสอดคล้องกับเรื่องเล่า (Story) ของการท่องเที่ยวในจังหวัดภาคเหนือ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายตั้งแต่ การศึกษาธรรมชาติ ป่าเขา การท่องเที่ยวเดินป่า (Trekking Tour) การขี่ช้าง ล่องแก่ง การเที่ยวชมถ้ำ น้ำตก ในด้านของนักท่องเที่ยวพบว่ามีนักท่องเที่ยวค่อนข้างหนาแน่น โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาว (ตุลาคม – มีนาคม) และจากการสำรวจพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย

โดยเฉพาะในอุทยานแห่งชาติ อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวต่างประเทศนิยมท่องเที่ยวในรูปแบบของการเดินป่า ซึ่งพื้นที่จังหวัดที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้มากที่สุดคือจังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และเชียงราย อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่าแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งมีความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ค่อนข้างจำกัด เพราะแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัด โดยเฉพาะแปลงทดลองด้านการเกษตร ประกอบกับนักท่องเที่ยวชาวไทยมักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลเป็นหลักจึงทำให้พื้นที่ท่องเที่ยวเกิดความแออัดและก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านกายภาพ โดยเฉพาะหลังเทศกาลสำคัญ

1.2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทสถาปัตยกรรมและวัด ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ค่อนข้างหนาแน่นในแทบทุกจังหวัด ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทวัด รองลงมาเป็น โบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน บ้านหรือคุ้มเก่าแก่ของเอกชนที่อนุรักษ์ไว้ นักท่องเที่ยวที่นิยมไปเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่ไปไหว้พระ และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศไปเยี่ยมชมสถาปัตยกรรม ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มีความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเชื่อมโยงเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวแต่การเชื่อมโยงยังไม่เป็นระบบเท่าที่ควร โดยจะมีแผนที่นำเที่ยวแบบคร่าวๆ ของบริษัทเอกชนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน น่านและลำปาง ซึ่งตามแผนที่ไม่ได้ระบุความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ดำเนินหรือเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยว ระยะเวลาในการเชื่อมโยงระยะเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนวันเวลาการเปิดปิดที่ทำการ

1.3. แหล่งท่องเที่ยวชุมชน การเยี่ยมชมวิถีชีวิตและการพักร่วมกับคนในชุมชน (Home stay) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่มีความนิยมเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งชุมชนหลายแห่งยังไม่ได้มีการรวมตัวกันพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยแต่เดิมการท่องเที่ยวชุมชนมักเป็นชุมชนชาวเขา แต่ปัจจุบันมีการกระจายสู่ชุมชนพื้นราบ และมีการรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมชุมชนเพื่อสร้างเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวในชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในการเตรียมการและพัฒนาชุมชนโดยมุ่งให้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นสะพานเชื่อมโยงคนต่างวัฒนธรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในขณะเดียวกันยังมีผลต่อการสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเกิดความรักและเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน พร้อมร่วมกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการวิเคราะห์ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตามเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวชุมชนจำเป็นต้องเชื่อมกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เช่น แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวประเภทสถาปัตยกรรมและวัด จึงมีความเหมาะสมและหลากหลายสามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของนักท่องเที่ยว

1.4. ผลการศึกษาโครงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและการคมนาคมเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งมีถนนเข้าถึงได้โดยสะดวก อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาในเชิงลึกพบว่าเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีโครงการเข้าถึงที่ทับซ้อนกันระหว่างโครงการดั้งเดิมที่ชุมชนใช้มาก่อนและโครงการถนนที่มีการตัดเชื่อมโยงในภายหลังกล่าวคือ

โครงการดั้งเดิมเป็น โครงการหรือเส้นทางที่ชุมชนใช้ในการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และเป็นเส้นทางออกสู่ไร่ นา และประกอบอาชีพ ดังนั้นการเดินทางท่องเที่ยวโดยใช้เส้นทางนี้จึงทำให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คน สภาพการเพาะปลูก ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและสภาพธรรมชาติที่งดงาม อย่างไรก็ตามสภาพการเดินทางเข้าถึงมีความยากลำบาก บางช่วงต้องเดินทางโดยเท้าและบางช่วงต้องเดินทางลัดเลาะไปตามแม่น้ำ ชายป่าและลำธาร ดังนั้นจึงใช้เวลาในการเดินทางท่องเที่ยวยาวนานและต้องพักค้างคืนในชุมชน

โครงการท่องเที่ยวประเภทถนนซึ่งมีความสะดวก รวดเร็ว สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวโดยทางรถยนต์ ซึ่งโครงการประเภทนี้มีข้อจำกัดคือชุมชน เป็นชุมชนที่ตั้งใหม่เกิดขึ้นภายหลังจากการตัดถนน ดังนั้นวิถีชีวิตของชุมชนจึงเป็นของชุมชนเกิดใหม่ ไม่สะท้อนถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน วัดและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมย่อมอยู่ห่างจากถนน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดทำป้ายบอกทางและจัดทำแผนที่แสดงจุดที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวให้ชัดเจน นอกจากนี้เส้นทางเหล่านี้ไม่ได้ผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยตรง เพราะการตัดถนนมักอาศัยพื้นที่ราบและเส้นทางที่สั้นที่สุด ดังนั้นการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้โดยตรงโดยอาศัยถนนจึงมีข้อจำกัด อย่างไรก็ตามเนื่องจากมีความสะดวกในการเดินทาง นักท่องเที่ยวสามารถขับรถไปท่องเที่ยวได้เองและใช้เวลาไม่นานการท่องเที่ยวในเส้นทางระดับนี้เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีวันพักท่องเที่ยวไม่มากนัก สิ่งที่สำคัญต้องมีการจัดทำแผนที่เชื่อมโยงโครงการท่องเที่ยวให้เป็นระบบและมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในโครงการให้มีความพร้อมในขณะเดียวกันในโครงการต้องมีสถานที่หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว อันจะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น

2. ผลการวิเคราะห์/ประเมินศักยภาพ โอกาสและข้อจำกัด พร้อมจัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในการพัฒนาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแบบโครงการในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาลำดับความสำคัญตามโครงการท่องเที่ยวในกลุ่ม 8 จังหวัดภาคเหนือ จากการรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวเชิงสถาปัตยกรรมและหัตถกรรมในพื้นที่การวิจัย ภายได้เครือข่ายการท่องเที่ยวกลุ่ม

จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเน้นโครงการท่องเที่ยวที่เป็นโครงการใหม่และมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นโครงการท่องเที่ยว

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์โครงการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงใน 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการศึกษาวิเคราะห์โครงการท่องเที่ยวภายในแต่ละจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือรวม 8 จังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าในแต่ละจังหวัดมีโครงการท่องเที่ยวภายในจังหวัดตนเองเป็นอย่างไร โครงการใดมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและมีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวและมีระดับการพัฒนาโครงการท่องเที่ยวเป็นอย่างไร

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการพยายามนำเอาโครงการท่องเที่ยวในแต่ละจังหวัดมาเชื่อมโยงกันเป็นระบบโครงการท่องเที่ยวในแต่ละกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยเน้นหลักการสำคัญในการเชื่อมโยงกัน 3 ประการคือ

- (1) ต้องเป็นโครงการใหม่ที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือเป็นโครงการเก่าที่มีศักยภาพสูงแต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ
- (2) ต้องเป็นโครงการที่สามารถเชื่อมโยงกันระหว่างจังหวัดอย่างน้อย 2 จังหวัดขึ้นไป
- (3) เป็นโครงการที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีศักยภาพด้านการตลาดสูงหากได้รับการพัฒนา

ผลการศึกษาพบว่าโครงการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงซึ่งเป็นโครงการภาคเหนือภายในจังหวัดรวม 8 จังหวัดภาคเหนือมีดังนี้

2.1. โครงการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 10 โครงการคือ

- 2.1.1. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่ริม-สะเมิง-หางดง
- 2.1.2. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่วาง-ทุ่งหลวง-อินทนนท์-จอมทอง
- 2.1.3. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่มาลัย-ป่าเย้-วัดจันทร์-สะเมิง
- 2.1.4. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-เชียงดาว-เวียงแหง
- 2.1.5. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-ไชยปราการ-ฝาง-แม่อาย
- 2.1.6. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-สันกำแพง-แม่ออน-ดอยสะเก็ด
- 2.1.7. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-จอมทอง-แม่แจ่ม-ฮอด
- 2.1.8. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่-พร้าว

- 2.1.9. โครงการการท่องเที่ยวเชิงใหม่-แม่แดง-ห้วยน้ำดัง-สภากาย-แม่ตะมาน
- 2.1.10. โครงการการท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่
- 2.2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 5 โครงการคือ
  - 2.2.1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ห้วยฮี้
  - 2.2.2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ถ้ำปลา-ปางอุ๋ง
  - 2.2.3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม-ทุ่งดอกบัวตอง-แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง-แม่สาบแล็บ
  - 2.2.4. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ปางมะผ้า-ปาย
  - 2.2.5. โครงการการท่องเที่ยวภายในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 2.3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 4 โครงการคือ
  - 2.3.1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน-แม่ทา-อุทยานแห่งชาติขุนตาล
  - 2.3.2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน-ถ้ำ
  - 2.3.3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน-ป่าซาง-แม่ทา
  - 2.3.4. โครงการการท่องเที่ยวภายในอำเภอเมืองจังหวัดลำพูน
- 2.4. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 5 โครงการคือ
  - 2.4.1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง-ห้างฉัตร-แจ้ซ้อน-วังเหนือ
  - 2.4.2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง-แม่มาะ
  - 2.4.3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง-เกาะคา (วัดลำปางหลวง, พระธาตุจอมปิง, วัดไหล่หิน)
  - 2.4.4. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง-งาว (ศาลเจ้าพ่อประตู่ผา)
  - 2.4.5. โครงการการท่องเที่ยวในอำเภอเมืองลำปาง
- 2.5. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 4 โครงการคือ
  - 2.5.1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา-แม่กาหลวง
  - 2.5.2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา-ดอกคำใต้-จุน-เชียงคำ
  - 2.5.3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา-วัดอนาลโยทิพยาราม

- 2.5.4. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องภายในอำเภอเมืองจังหวัดพะเยา
- 2.6. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 7 โครงการคือ
- 2.6.1. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-แม่จัน-เชียงแสน-แม่สาย
- 2.6.2. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-ดอยแม่สะลอง-โครงการหลวงดอยตุง-แม่สาย
- 2.6.3. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-เทิง-ภูชี้ฟ้า-เชียงของ
- 2.6.4. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-น้ำตกขุนกรณ์-ดอยช้าง-แม่สรวย
- 2.6.5. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-เวียงชัย-เวียงเชียงรุ้ง-แม่จัน
- 2.6.6. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดเชียงราย-แม่จัน-เชียงแสน-เชียงของ
- 2.6.7. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องภายในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย
- 2.7. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดแพร่ ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 4 โครงการคือ
- 2.7.1. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดแพร่ -ดอยสะเก็ด-ถ้ำน้ำตอง
- 2.7.2. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดแพร่ -ลอง-วังจั่น
- 2.7.3. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดแพร่ -พะเยาเมืองฝั-ร่องกวาง
- 2.7.4. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องภายในอำเภอเมืองจังหวัดแพร่
- 2.8. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดน่าน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 5 โครงการคือ
- 2.8.1. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดน่าน-ท่าวังผา-บ่อเกลือ
- 2.8.2. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดน่าน-อุทยานแห่งชาติดอยภูคา-บ้านแจรงหลวง
- 2.8.3. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดน่าน-วัดพระธาตุแช่แห้ง-สันติสุข
- 2.8.4. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องจังหวัดน่าน-น่านน้อย-นาหมื่น
- 2.8.5. โครงการท่อที่เกี่ยวข้องภายในอำเภอเมืองจังหวัดน่าน

อย่างไรก็ตามผลการวิจัยพบว่าโครงการท่อที่เกี่ยวข้องที่มีความสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือมี 7 โครงการคือในโครงการที่ 1 มีจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลาง

ประกอบด้วยโครงข่ายที่ 1 2 และ 3 กลุ่มที่ 2 มีจังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยโครงข่ายที่ 5 6 และ 7 และมีเส้นทางโครงข่าย (ใหม่) ที่เชื่อมระหว่างจังหวัดที่มีศูนย์กลางคือจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางคือจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย (โครงข่ายที่ 4) ซึ่งโครงข่ายดังกล่าวประกอบด้วย

โครงข่ายที่ 1 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่วาง-ทุ่งหลวง- อินทนนท์- แม่แจ่ม-ขุนยวม-แม่สะเรียง แม่ฮ่องสอน

โครงข่ายที่ 2 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่กำปอง-คอยล้าน-ป่าเหมี้ยง-แจ้ซ้อน-เทพเสด็จ-ห้วยฮ่องไคร้-ปางจำปี

โครงข่ายที่ 3 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงใหม่-เวียงหริภุญไชย-บ้านทุ่งยาว-หมู่บ้านแกะสลักอำเภอแม่ทา หมู่บ้านถวายเป็นเวียงกุมกาม

โครงข่ายที่ 4 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงใหม่-เชียงดาว-ไชยปราการ-ฝาง-แม่อาว-ท่าตอน-แม่จัน-แม่สาย-เชียงราย

โครงข่ายที่ 5 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงใหม่-แม่ริม-สะเมิง-วัดจันทร์-ป่าเย็บ-แม่ฮ่องสอน

โครงข่ายที่ 6 โครงข่ายการท่องเที่ยวเชียงราย-เชียงแสน-เชียงของ-เวียงแก่น-ผาตั้ง-ภูชี้ฟ้า-เชียงคำ-พะเยา

โครงข่ายที่ 7 โครงข่ายการท่องเที่ยวแพร่-น่าน-บ้านหลวง-เชียงใหม่-เชียงคำ-ภูชี้ฟ้า-เชียงราย

3. ผลการจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบน

การจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนได้กำหนดแนวคิดพื้นฐานในการจัดทำแผนแม่บทโครงข่ายการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนคือ

3.1. แผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ต้องมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นพลังดึงดูดใหม่จากทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างความโดดเด่นและเชื่อมโยงการค้ารวมความเป็นทรัพยากรธรรมชาติ โดยฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยโครงข่ายการท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นจะอาศัยยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดและสถานการณ์การท่องเที่ยวที่ผ่านมาเป็นตัวกำหนดโดยให้จังหวัดเชียงใหม่

เป็นศูนย์กลางโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนกลุ่มที่ 1 ประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงรายเป็นศูนย์กลางโครงข่ายกลุ่ม จังหวัดภาคเหนือตอนบนกลุ่มที่ 2 ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน นอกจากนี้ จำเป็นต้องมีการกำหนดโครงข่ายการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดศูนย์กลางคือจังหวัด เชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย โดยโครงข่ายดังกล่าวต้องเป็นโครงข่ายใหม่ที่ยังไม่ได้รับการ ส่งเสริมให้เป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวอย่างจริงจังมาก่อน โดยคาดหมายว่าการเชื่อมโยงโครงข่าย ระหว่างจังหวัดดังกล่าวจะมีผลต่อการกระจายการท่องเที่ยวสู่จังหวัดที่เป็นศูนย์กลางซึ่งมีการ ท่องเที่ยวหนาแน่นไปสู่จังหวัดใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวร่วมกันภายในกลุ่ม จังหวัดอย่างเป็นระบบและเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดซึ่งจะมีผลต่อ การยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดด้วย

3.2. การจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ ตอนบน ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการจัดการ ทรัพยากร การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและบริหารจัดการ ตลอดจนร่วมรับผลประโยชน์ จากการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการจัดการ การท่องเที่ยวในชุมชน และการท่องเที่ยวจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้น และส่งเสริมการ ฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนให้ยั่งยืนและเพิ่มมูลค่า (Value creation) ใน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

3.3. เพื่อให้การยกร่างแผนโครงข่ายการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีความเหมาะสมและชัดเจน ได้อาศัยแบบจำลองเชิงธุรกิจ (Business Model) การสร้างมูลค่า (Value chain) มาเป็นกรอบในการกำหนดยุทธศาสตร์แผนงานและโครงการหลัก ๆ รวม 3 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (Tourism Production development) โดยเน้นด้าน สาธารณูปโภค สิ่งอำนวยความสะดวกในโครงข่ายการท่องเที่ยว รวมถึงสินค้า ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อน ถึงอัตลักษณ์ของชุมชน ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (Tourism Management Development) ประกอบด้วยการพัฒนาและยกระดับคุณค่าของคน และชุมชนให้ สามารถจัดการท่องเที่ยวในชุมชนการพัฒนาระบบบริหารจัดการร่วมระหว่างชุมชนและภาคเอกชน และยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing Development) ซึ่ง สำคัญมาก โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการสื่อสารการตลาดแบบองค์รวม การพัฒนาระบบ ฐานข้อมูลการตลาด และการเชื่อมโยงเครือข่ายด้านการตลาดกับองค์กรธุรกิจเอกชนทั้งในและ ต่างประเทศ

3.4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อยกระดับมาตรฐานและสร้างคุณค่าโครงการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนทุกยุทธศาสตร์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลงแผนแม่บทสู่การปฏิบัติจึงให้นำเสนอแยกส่วนไว้

การแปลงแผนแม่บทสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลจำเป็นต้องใช้กระบวนการที่สำคัญ 3 กระบวนการ คือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการดำเนินงานอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบโดยตรงในเชิงนโยบายและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวก ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ต้องใช้งบประมาณตลอดจนการบริหารงานที่ซับซ้อนเกินกว่าความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชนและองค์กรท้องถิ่น อย่างไรก็ตามโครงการต่อเนื่องที่เป็นโครงการด้านสังคม โครงการพัฒนาการบริหารจัดการในพื้นที่ ตลอดจนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนซึ่งในทางปฏิบัติการแม้ว่าจะแยกผู้รับผิดชอบโดยตรงแต่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูล การประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจร่วมกันในภารกิจรวมทั้งหมด (Shared vision) กระบวนการสำคัญอีกกระบวนการหนึ่งคือกระบวนการบริหารเชิงบูรณาการ โดยต้องมีหน่วยงานกลางในการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาทั้งหมด ทั้งนี้เพื่อให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อย่างมีทิศทางบนความหลากหลายโดยอาศัยกระบวนการสื่อสารการตลาดแบบองค์รวมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ในทุกระยะของการดำเนินงาน จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่ากระบวนการบริหารจัดการเชิงบูรณาการจะเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและกระบวนการสื่อสารการตลาดแบบองค์รวม

โดยกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาโครงการภาคเหนือตอนบนว่า “การท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนมีโครงข่ายเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ มีมาตรฐาน สามารถเพิ่มมูลค่าและเกิดการกระจายรายได้” เพื่อบรรลุตามวิสัยทัศน์ดังกล่าวได้มีการจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา กลยุทธ์ แนวทางการพัฒนา จำแนกตามโครงข่ายการท่องเที่ยวทั้ง 7 โครงข่าย โดยแต่ละโครงข่ายจะประกอบด้วยแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บท เค้าโครงเรื่อง (Theme) ที่สะท้อนถึงความน่าสนใจหรืออัตลักษณ์ของโครงข่าย (Identity Looping) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Production Development) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการบริหารจัดการ (Management Development) และยุทธศาสตร์ด้านการตลาด (Marketing Development) ซึ่งแต่ละยุทธศาสตร์จะลดระดับลงเป็นกลยุทธ์และโครงข่ายในการพัฒนาความสำคัญ นอกจากนั้นในระดับโครงการได้กำหนดให้มีหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ กิจกรรมและดัชนีตัวชี้วัดความสำเร็จ

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การนำแผนแม่บทไปสู่การปฏิบัติให้เกิดรูปธรรมในการพัฒนากระบวนการแหล่งแผนสู่การปฏิบัติต้องเป็นการดำเนินงาน 3 กระบวนการคือ กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งเป็นการดำเนินงานร่วมกันทั้งชุมชน องค์กรเอกชนผู้ประกอบการและหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กระบวนการสื่อสารการตลาดเพื่อทำให้ความเข้าใจกับประชาชนในโครงข่าย และชี้นำด้านการดำเนินงานของภาคเอกชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวให้เกิดความรู้ ความสนใจและเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีจุดหมาย นอกจากนี้กระบวนการบริหารงานเชิงกลยุทธ์ แบบบูรณาการจะช่วยเป็นการเชื่อมโยงโครงข่าย เป็นการเชื่อมโยงทีมจังหวัดตั้งนั้นหน่วยงานระดับจังหวัด โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ต้องกำหนดภารกิจและบริหารจัดการร่วมกันทั้งในด้านของกรอบระยะเวลาและงบประมาณในการดำเนินงาน

5.2. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการดำเนิน โครงการวิจัยและพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนพบว่ามีประเด็นการอภิปรายดังนี้

1. การดำเนินโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้มีการศึกษาทบทวนเอกสารในส่วนที่เป็นรายงานการวิจัยที่ผ่านมา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการจัดการทรัพยากรยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวและยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัดในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ทำให้ผู้วิจัยได้กรอบแนวคิดการวิจัยที่สะท้อนให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และเห็นว่าน่าจะมีความสำคัญและเพียงพอต่อการผลักดันการพัฒนา กลุ่มจังหวัดในทุกมิติ โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามจากการปฏิบัติงานวิจัยในพื้นที่พบว่าการทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัดยังไม่มีปรากฏเป็นรูปธรรมในเชิงปฏิบัติการเท่าที่ควร โดยแต่ละจังหวัดก็กำหนดยุทธศาสตร์และแผนในการพัฒนาจังหวัดของตน ไม่มีการบูรณาการเชิงยุทธศาสตร์ร่วมกันดังจะเห็นได้จากยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และ 10 ที่มุ่งเน้นการพัฒนากลุ่มจังหวัด โดยกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นเป้าหมายสำคัญของประเทศด้านการสร้างคุณภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดรายได้สำหรับกระตุ้นให้เกิดการฟื้นฟูตัวอย่างรวดเร็วและเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อเพิ่มการสร้างและกระจายรายได้สู่ชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทของชุมชนและองค์กรชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร (สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ,2551) ซึ่งในสภาพที่ปรากฏชุมชนด้านการท่องเที่ยวก็ยังคงไม่ได้รับการพัฒนาหรือยกระดับด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงานภาครัฐก็ปฏิบัติตามบทบาทภารกิจปรกติ หน่วยงานภาคเอกชนก็ดำเนินการพัฒนาธุรกิจของตนไม่ได้มีการเชื่อมโยงระหว่างจังหวัดในกลุ่มยุทธศาสตร์ และระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน การมอบให้จังหวัดใหม่ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ในลักษณะที่ผ่านมาจึงไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (เมธิพยอมยงค์,2552) เพราะบุคคลากรและงบประมาณที่ใช้ไม่ชัดเจนและไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ดังนั้นการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์ที่ผ่านมาจึงเป็นเพียงกรอบคิด (Framework) ในระดับยุทธศาสตร์หรือนโยบายแต่ยังการแปลงสู่ระดับปฏิบัติการยังไม่ประสบผลสำเร็จ

2. ผลการศึกษาโครงข่ายการท่องเที่ยวพบว่ามีความเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดและแหล่งท่องเที่ยวระหว่างจังหวัด ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมในระยะที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์ในมิติของการท่องเที่ยวพบว่ายังต้องได้รับการพัฒนาทั้งในด้านกายภาพเช่นป้ายบอกทาง ป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยว โปรแกรมการเดินทาง ป้ายสื่อความหมาย สิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักริมทาง (Rest area) ปั่นน้ำมัน แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งจะให้รายละเอียดทั้งในด้านวิถีชุมชน แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและศูนย์หรือร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึกต่างๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์หลักไม่ได้กำหนดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยว

นอกจากนั้นผลการศึกษาหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ของการก่อสร้างโครงข่ายมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนโดยตรง เช่นถนนสายท่าตอน อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ ถึงอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย และถนนสายอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถึงอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น ซึ่งการก่อสร้างใช้เงินกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโอเพ่นทะเลแห่งญี่ปุ่น (OECF) ที่รัฐบาลไทยกู้มาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเมื่อทศวรรษที่ผ่านมา แต่ถนนดังกล่าวก็ไม่มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่สะท้อนถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่แม้ว่าถนนดังกล่าวจะใช้ประโยชน์เพื่อเชื่อมโยงโครงข่ายการท่องเที่ยวได้ก็ตาม โดยเฉพาะช่วยย่นระยะเวลาในการเดินทางของนักท่องเที่ยว แต่หากมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวก็จะส่งผลให้เกิดการยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของการท่องเที่ยวในโครงข่ายและก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น ทั้งนี้

ประเด็นความต่อเนื่องของนโยบายและการติดตามผลการดำเนินการพัฒนาซึ่งเป็นประเด็นที่ทุกฝ่ายเกี่ยวข้องต้องร่วมกันพิจารณาและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. ผลการวิจัยพบว่าในระยะที่ผ่านมาการก่อสร้างถนนซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวผ่านชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนืออาจเป็นเพราะงบประมาณและความเป็นไปได้ของโครงการส่งผลให้การตัดถนนไม่สามารถใช้เส้นทางเดิมของชุมชนได้ทั้งหมดซึ่งหากวิเคราะห์ในประเด็นโครงข่ายการท่องเที่ยว เราสามารถสร้างโครงข่ายทั้ง 2 ลักษณะเข้าด้วยกันได้ ดังกรณีในต่างประเทศที่กำหนดเส้นทางบางเส้นทางเป็นเส้นทางประวัติศาสตร์ (Historic road) ให้นักท่องเที่ยวสามารถขับรถแวะเข้าไปตามเส้นทางดังกล่าว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพบกับสภาพดีกรบบ้านช่องที่ยังคงสภาพสถาปัตยกรรมตามเดิม วิถีชีวิต ร้านค้าและร้านขายของที่ระลึกต่างๆ จึงเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ทั้งนี้การพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวครั้งนี้ได้เสนอเส้นทางโครงข่ายที่ผ่านชุมชนและมีวิถีการค้าวิถีชีวิตที่มีความน่าสนใจ แต่ประเด็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งการศึกษาและการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) และองค์การพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต้องดำเนินการต่อคือ การศึกษาประวัติชุมชนและอัตลักษณ์ของชุมชนในโครงข่ายดั้งเดิมเหล่านั้นว่ายังคงเหลืออะไร และต้องฟื้นฟูอะไรเพื่อเสนอให้เกิดการพัฒนาให้เป็นสินค้าและบริการที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์โครงข่ายดั้งเดิม พร้อมทั้งจะเชื่อมโยงกับโครงข่ายใหม่ที่ได้รับการพัฒนาภายหลังต่อไป

4. การแปลงแผนแม่บทการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติเรื่องที่มีความสำคัญและต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่โครงข่าย โดยต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยคำนึงถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นองค์ประกอบด้านพื้นที่ที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature Based Tourism) การจัดการที่ยั่งยืน (Sustainable managed tourism) และองค์ประกอบด้านองค์กรที่เป็นการท่องเที่ยวที่ประชาชนมีส่วนร่วม (Community participation-based tourism) ซึ่งจากการวิจัยพบว่ามีชุมชนภายใต้โครงข่ายที่จัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาหลายแห่งมีการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่บ้างแต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาหรือเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการการท่องเที่ยวมากนัก ดังนั้นในกรณีที่มีการแปลงแผนสู่การปฏิบัติจึงต้องทำกรอบคอบคลุมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการและ

ชุมชนมีรายได้ เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนและยังมีผลให้สมาชิกในชุมชนเห็นคุณค่า ห่วงเห่นและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน

2.2. ผู้ประกอบการเอกชนและชุมชนควรมีความร่วมมือกันในการจัดการด้านการตลาดและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการเสริมซึ่งกันและกัน โดยชุมชนจะมีจุดเด่นด้านการจัดการดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งผู้จัดการและผู้แสดงกิจกรรมผ่านวิถีการดำรงชีวิตในชุมชน ในขณะที่ผู้ประกอบการจะมีความสามารถด้านการตลาดและการประสานกับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

2.3. ตามแผนการพัฒนาโครงข่ายการท่องเที่ยวได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานและโครงการที่แยกจากกันในแต่ละโครงข่ายอย่างไรก็ตามหากพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่า มีโครงการและกิจกรรม หลายอันที่มีลักษณะเหมือนกัน โดยเฉพาะประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีทักษะด้านการท่องเที่ยว ดังนั้นในการดำเนินการ โครงการดังกล่าว หน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถดำเนินโครงการร่วมกันได้ โดยเฉพาะภาคทฤษฎีหรือความรู้ซึ่งจะช่วยลดงบประมาณและการแสวงหาวิทยากรในการดำเนินโครงการ

3. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

3.1. ควรมีการศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการแปลงแผนแม่บทการท่องเที่ยวสู่การปฏิบัติโดยสามารถดำเนินงานในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และการใช้แบบจำลองในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติมาเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการกำหนดทิศทางวิจัย

3.2. การวิจัยประเมินผลโครงข่ายอย่างต่อเนื่องจะช่วยสะท้อนผลของการพัฒนาโครงข่ายสู่การปฏิบัติ เป็นงานวิจัยที่ควรดำเนินการเพราะจะทำให้ทราบถึงผลกระทบของการพัฒนาโครงข่ายทั้งในด้านสภาพแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้โครงข่ายว่าได้รับผลหรือผลกระทบมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ควรมีงานวิจัยระยะยาว (Longitudinal Study) เพื่อติดตามผลที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมและชุมชน

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. 2546. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.forest.go.th/wefcom/Part2TAT.html> (10 ธันวาคม 2546)
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.environnet.in.th/kids/evdb/travel/travel01.html> (10 ธันวาคม 2546)
- กฤษกร วงศ์กรวุฒิ. 2549. นายรอบรู้ นักเดินทาง “ลำพูน”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
_____. 2549. นายรอบรู้ นักเดินทาง “แพร่”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
_____. 2549. นายรอบรู้ นักเดินทาง “แม่ฮ่องสอน”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
_____. 2549. นายรอบรู้ นักเดินทาง “เชียงใหม่”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
_____. 2549. นายรอบรู้ นักเดินทาง “เชียงใหม่”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. 2536.. **สรุปปัญหาและการป้องกันแก้ไขผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
_____. กองวางแผนโครงการ. 2538. **การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองวางแผนโครงการ. 2528. **การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวลำปาง ลำพูน**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
_____. 2538. **นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538-2539**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. คณะวนศาสตร์. ศูนย์วิจัยป่าไม้. 2538. **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.
2516. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 19**. กรุงเทพฯ: หอรัษฎากรพิพัฒน์ในพระบรมหาราชวัง.
- จารุภัทร วิมุตเสรษฐ. 2550. นายรอบรู้ นักเดินทาง “พะเยา”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- จิรพร ศรีวัฒนานุกุลกิจ. 2544. **การท่องเที่ยวกับความเปลี่ยนแปลงในชุมชนชาวเขา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2537. **แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างไทยพม่า และจีนตอนใต้**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

- เฉลิมชัย ปัญญาดี. 2542. เอกสารคำสอนวิชาการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น (บท 550). เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- เจลียว บุรีภักดี และคณะ. 2545. การวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2542. คู่มือขโมดินที่แห้งผาก : กระบวนทัศน์และการจัดการการพัฒนา ตามแนวทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : โครงการเอกสารวิชาการเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชูชัย สุภวงส์. 2541. ประชาสังคม: ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. युวดี ภาคการณั้ไกล (บรรณาธิการ) กรุงเทพฯ: มติชน.
- ณรงค์ เพ็งปรีชา. 2542. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ใน วนสาร. ปีที่ 57 ฉบับที่ 1 หน้า 33-35.
- เดือนรัตน์ รัตนศิริ. 2534. “ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียง”. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวี ทองสว่าง และทัศนีย์ ทองสว่าง. 2523. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ทัศนีย์ ลักขณาภินชัช. 2545. สังคมสงเคราะห์ชุมชน: มรรควิธีสู่ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: ธรรมศาสตร์.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และคณะ. 2539. “พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย.” ใน จุลสารการท่องเที่ยว. 15, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม).
- _____. 2537. การประเมินโครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย (ททท.) พ.ศ. 2530-2536. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประจักษ์ เข้มมุกด์ และคณะ. 2545. โครงการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา [http:// www.rajabhat.ac.th](http://www.rajabhat.ac.th). (30 มีนาคม 2545).
- ประเวศ วะสี. 2541. ประชาคมตำบลยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรม และ สุขภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ปรีชา นิพนธ์พิทยา และธีระพงษ์ ศรีโพธิ์. 2546. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.moe.go.th/webkuru/kanonvav/nok4.htm>. (10 มกราคม 2547)

- ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ อบอุ่น, สหัชยา วิเศษ, จันทนา เบญจทรัพย์ และ ชลกาญจน์ ฮาชันนารี. 2542. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ:สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปฐิติ อาคมานนท์ มอนซอน และคณะ. 2535. **การท่องเที่ยวเดินป่า: ผลกระทบต่อสถานะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- พงษ์อนันต์ สรรพานิช. 2526. **ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อประชาชนชาวภูเก็ต**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- พรหมเมธ นาถมทอง. 2539. “แนวทางพัฒนาท่องเที่ยวไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8.” ใน **พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืนครั้งที่ 2**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มิศรา สามารถ. 2543. **รายงานผลการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ : สถาบันดำรงราชานุภาพ.
- มูลนิธิพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณและมูลนิธิสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. 2544. **แนวทางการแก้ไขพรบ. การท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน**. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.thaitopic.com/mag/soc/ecotour/1905.htm>. (10 มกราคม 2547)
- ยศ สันตสมบัติ และอัมมาร สยามวาลา. 2541. **นิเวศน์วิกฤตความรู้กับวาทะ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คบไฟ.
- ยอด เนตรสุวรรณ . 2549 .นายรอบรู้ นักเดินทาง “ถ้าพูน”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- วรรณ วลัยวานิช. 2539. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย เทียนน้อย. 2539. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.
- วิวัฒน์ คติธรรมนิษฐ์ (บรรณาธิการ). 2536. **สิทธิชุมชน การกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. 2540. **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2536. **โครงการศึกษาทบทวนแผนแม่บทในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2540. **รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สยามล รัตนชัยอุดมกุล. 2544. **ความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวชาวไทย: กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: การค้นคว้าแบบอิสระ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- สถัญญ์ แสงอรัญญา. 2546. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือเชิงนิเวศ (Ecotourism). (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.foresttour.com/index.cfm?menuid=82> (10 ธันวาคม 2546)
- สีลาภรณ์ นาคทรพรพ และฉลวยลักษณ์ สีนประเสริฐ. 2538. **ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
- สุรัชย์ จงจิตงาม . 2549. **ท่องเที่ยวเรียนรู้ล้านนา เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิวเซียมเพรส.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2525. **การพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. 2536. **ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การพัฒนาประเมินค่า และการใช้ประโยชน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. 2541. **การพัฒนาชุมชนแบบจัดการ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 10 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2546. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางเลือกของการอนุรักษ์ หรือแค่กระแสสังคม**. (ระบบออนไลน์) แหล่งที่มา <http://www.esanenvi.net/kae/ecotourism.htm> (10 ธันวาคม 2548)
- สุภาภักดิ์ จันทวนิช. 2540. **การวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิดา ชรรम्मณีวงศ์ และคณะ. 2541. **รายงานการวิจัยรูปแบบและแนวทางการพัฒนาความเข้มแข็งของการรวมกลุ่มในชุมชนสากลดี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**. นครปฐม : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (บรรณาธิการ). 2536. **ป่าชุมชนในประเทศไทยแนวทางการพัฒนาเล่ม 1 ป่าฝนเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- เสรี เวชชบุษกร. 2538. **จากธรรมชาติสู่เขตอนุรักษ์อุทยานแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม.
- อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง. 2548. **นายรอบรู้ นักเดินทาง “น่าน”**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2537. **ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ**. ใน อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา**. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุดม เขยทีวงศ์ . 2548 . **ของดี 4 ภาค ชุดภาคเหนือ** . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา.
- อำนาจ เจริญศิลป์. 2542. **การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

Boo Elizbeth. **Ecotourism: The Potentials and Pitfalls**. Vol 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C., 1990.

“_____” . “Making Ecotourism Sustainable: Recommendations for Planning, Development, and Management.” In **Nature Tourism Managing for the Environment**. Island Press, Washington, D.C., 1991.

Preece Noel. “Discovery Ecotourism: Sustainable Tourism in Outback Australia.” In **Sustainable Tourism An Australian Perspective**. Chatswood Australia, 1995.

Whelan Tensie. “Ecotourism and Its Role in Sustainable Development.” in **Nature Tourism Managing for the Environment**. Island Press, Washington, D.C., 1991.

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
ภูชี้ฟ้า (จุดชมวิว)	ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง	110 กม.	จากเชียงรายไปตามเส้นทางหมายเลข 1020 ถึงอำเภอเทิง เลี้ยวไปตามเส้นทาง 1021 เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทาง 1155 ถึงบ้านเชิงเม้งเลี้ยวไปตามเส้นทางคอยผาหม่นจุดชมวิวบนภูชี้ฟ้า ด้านล่างเป็นประเทศ สปป.ลาว เห็นแม่น้ำโขงไหล คูด้านล่างเส้นทางสายเทิงคอยผาหม่นคดเคี้ยวและขรุขระ หากใช้เส้นทางพะเยา-เชียงคำ-กุขาง-ภูชี้ฟ้า จะสะดวกกว่า เพราะเส้นทางลาดยางตลอดและไม่สูงชันมากนัก
คอยผาตั้ง	ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น	136 กม.	ใช้การเดินทางต่อจากภูชี้ฟ้าไปคอยผาตั้งระยะทางประมาณ 20 กม.
บ่อน้ำร้อนธรรมชาติ	ตำบลเวียงป่าเป้า อำเภอเวียงป่าเป้า	110 กม.	อยู่บนเส้นทางสายเชียงราย-เชียงใหม่ จากเชียงรายเลี้ยวขวาที่แม่ลาวตามเส้นทางหลวงหมายเลข 118 ผ่านแม่สรวย เวียงป่าเป้า ถึงบ้านแม่เจดีย์ บ่อน้ำร้อนอยู่ในลำน้ำแม่ลาวแต่ทาง อบต. แม่เจดีย์ร่วมกับชาวบ้านจัดทำบ่อน้ำร้อน 3 บ่อ โดยสร้างด้วยอิฐเป็นบ่อขนาดกว้าง 2-3 เมตร
หาดเชียงราย	ตัวเมืองเชียงราย	3 กม.	เป็นแหล่งปิกนิกที่ชาวเชียงรายนิยมมาพักผ่อน ผึ่งตรงกันข้ามเป็นเทือกเขาหนปูนที่มีทิวทัศน์งดงามริมฝั่งแม่น้ำมีร้านอาหารที่ราคาไม่แพง และสามารถนำเสื่อไปนั่งปิกนิกได้

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
น้ำตกขุนกรณ์			น้ำตกขุนกรณ์เป็นน้ำตกสวยที่สูงที่สุดของจังหวัด เชียงราย ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำตกตาดหมอก” มีความสูงถึง 70 เมตร สองข้างทางเดินเข้าสู่ น้ำตก เป็นป่าเขารธรรมชาติร่มรื่น อุทยานแห่งชาติลำน้ำกก
บ่อน้ำร้อนห้วยหมาก เลี่ยม และ บ่อน้ำร้อนผา เสริฐ	อำเภอเมือง เชียงราย	20 กม.	บ่อน้ำร้อนห้วยหมากเลี่ยมและบ่อน้ำร้อนผาเสริฐ ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติลำน้ำกก เป็นบ่อน้ำ ร้อนธรรมชาติที่เกิดจากความร้อนใต้พิภพมีน้ำร้อน ผุดขึ้นมาตลอดเวลา อุณหภูมิประมาณ 67 องศา เซลเซียสและมีองค์ประกอบของแร่ธาตุอยู่หลาย ชนิด เป็นน้ำพุร้อนที่มีขนาดเล็ก บริเวณโดยรอบมี ทิวทัศน์สวยงามของแม่น้ำกก บ่อน้ำร้อนห้วยหมาก เลี่ยม บ่อน้ำร้อนผาเสริฐ มีห้องอาบ/แช่น้ำร้อน มี สระอาบและสถานที่กางเต็นท์
น้ำพุร้อนโป่งพระบาท	อำเภอเมือง เชียงราย	7 กม.	ตั้งอยู่ในเขตวนอุทยาน โป่งพระบาท เป็นน้ำตกที่มี ลักษณะเป็นแก่งหิน มีความลาดชันไม่มากนัก บรรยากาศร่มรื่น ประกอบด้วยพรรณไม้สวยงาม เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อน
คอยหัวแม่คำ		100 กิโลเมตร	คอยหัวแม่คำเป็นที่ตั้งหมู่บ้านชาวเขาขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเผ่าลีซอ เป็นกลุ่มชนส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีอีก้อ ม้งและมูเซอ ในช่วงเวลาซึ่ง ตรงกับตรุษจีนของทุกปี ชาวลีซอจะจัดงาน ประเพณีกินวอ และในเดือนพฤศจิกายนเป็นช่วงที่ คอยหัวแม่คำคางคางไปด้วยดอกบัวตองสีเหลือง สดใสสะพรั่งอยู่ทั่วไปตามแนวเขา เป็นจุดชมวิว พระอาทิตย์ขึ้นและทะเลหมอก กิจกรรมที่ น่าสนใจคือการเที่ยวหมู่บ้านชาวเขา อาข่า ลีซอ ลา หู่ ม้ง ชมดอกบัวตองและดอกไม้มือเมืองหนาวและ เที่ยว น้ำตกหัวแม่คำใหญ่

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ถ้ำปุม ถ้ำปลา ถ้ำเสาหิน พญานาค			<p>ตั้งอยู่ที่คอยจ้อง หมู่ที่ 11 ตำบลโป่งผา ห่างจากอำเภอแม่สายไปทางทิศใต้ตามทางหลวงหมายเลข 110 ประมาณ 12 กิโลเมตร มีทางแยกเข้าไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร คอยจ้องเป็นภูเขาหินปูน จึงประกอบด้วย ถ้ำหินงอก หินย้อย และทางน้ำไหลมากมาย</p> <p>ถ้ำปุม อยู่สูงขึ้นไปบนยอดเขา ต้องปีนขึ้นไปภายในถ้ำมืดมาก ต้องมีผู้นำทาง</p> <p>ถ้ำปลา เป็นถ้ำหนึ่งที่มีน้ำไหลภายในถ้ำ เคยมีปลาชนิดต่าง ๆ ทั้งใหญ่ น้อย ว่ายออกมาให้เห็นเป็นประจำ ภายในถ้ำยังมีพระพุทธรูปศิลปะพม่า สร้างขึ้นโดยพระภิกษุชาวพม่า ประชาชนทั่วไปเรียกว่า “พระทรงเครื่อง” เป็นที่เลื่อมใสของประชาชน</p> <p>ถ้ำเสาหินพญานาค อยู่ในบริเวณเดียวกัน เดิมต้องพายเรือข้ามน้ำเข้าไปชม ภายหลังได้สร้างทางเดินเชื่อมกับถ้ำปลา ระยะทาง 150 เมตร ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย และยังเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมด้วย</p>
ทะเลสาบเชียงแสน หรือ หนองบงคาย			<p>อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงแสนตามทางหลวงหมายเลข 1016 สายเชียงแสน-แม่จัน ไปประมาณ 5 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายกิโลเมตรที่ 27 เข้าไปอีก 2 กิโลเมตร ในฤดูหนาวมีฝูงนกน้ำอพยพมาอาศัยที่ทะเลสาบแห่งนี้ และยังมีทิวทัศน์สวยงามมากเวลาพระอาทิตย์ตก</p>
สบรวก หรือ ดินแดน แห่งสามเหลี่ยมทองคำ			<p>สบรวกเป็นบริเวณที่แม่น้ำโขงซึ่งกั้นดินแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศลาว มาพบกับแม่น้ำรวกซึ่งกั้นดินแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศพม่า เรียกกัน สามเหลี่ยมทองคำ</p>

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
หาดผาไผ่			อยู่ห่างจากเทศบาลเวียงแก่น 12 กิโลเมตร เป็นจุดชมวิวยอดนิยมสำหรับฤดูหนาว เกาะแก่งและแนวหาดทรายในลำน้ำโขงปรากฏเป็นบริเวณกว้างสวยงามมาก เป็นเส้นแบ่งพรมแดนไทย-ลาว จุดนี้แม่น้ำโขงไหลเข้าสู่ประเทศลาว กลับเข้าสู่ประเทศไทยอีกครั้งที่อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
อุทยานแห่งชาติดอยหลวง	มีพื้นที่ครอบคลุมอำเภอแม่สรวย อำเภอพาน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง และอำเภอแม่ใจ อำเภอเมืองพะเยา		สภาพภูมิประเทศเป็นเขาสูง มีดอยหลวงเป็นยอดเขาที่สูงที่สุด ประกอบด้วยป่าเบญจพรรณ ป่าดิบชื้นและป่าเต็งรัง มีสัตว์ป่าและนกหลายชนิด การเดินทาง ใช้เส้นทางสายเชียงราย-พะเยา ไป 58 กิโลเมตร ถึงบ้านปูแกง บริเวณ กม. ที่ 773 เลี้ยวขวาอีก 9 กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยาน สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งอยู่ใกล้ที่ทำการอุทยานได้แก่ น้ำตกปูแกง เป็นน้ำตกขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงราย น้ำไหลจากภูเขาสูงสลับซับซ้อนก่อให้เกิดชั้นน้ำตกที่สวยงามถึง 9 ชั้น บริเวณน้ำตกมีการทับถมของหินปูนที่ปนมากับน้ำ ทำให้เกิดหินงอกหินย้อยมากมาย
ดอยช้างดอยาวี		75 กิโลเมตร	จากทางหลวงหมายเลข 118 ถนนสายเชียงราย-เชียงใหม่ แยกไปตามถนนสายบ้านดอย-บ้านใหม่หมอกจ้าม เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางขึ้นสู่ดอยาวี ผ่านเขื่อนแม่สรวย เส้นทางมีสภาพค่อนข้างคดเคี้ยว เป็นถนนลาดยางตลอดเส้นทางรถยนต์ทุกประเภทสามารถเดินทางได้ แต่เส้นทางดอยช้างบางช่วงฤดูกาลควรใช้รถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ เนื่องจากเส้นทางดอยช้างเป็นลูกรัง 15 กิโลเมตร บริเวณด้านหน้าอำเภอแม่สรวยมีรถยนต์สองแถวไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวทุกวัน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน			
วัดพระแก้ว	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	ถนนไตรรัตน์ใน เขตเทศบาล เมืองเชียงราย	เป็นวัดที่พบพระแก้วมรกตปัจจุบันอยู่ที่กรุงเทพฯ แต่ได้สร้างองค์จำลองขึ้นมาเรียกว่าพระหยกเชียงราย
วัดพระสิงห์	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	อยู่บนถนน ท่าหลวง ในเขตเทศบาล เมืองเชียงราย	เป็นวัดเก่าแก่มีพระอุโบสถศิลปะล้านนา สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้ากือนา เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่
วัดจำเมืองและกุฎพระเจ้า เม็ງราย	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	อยู่บนถนน เดชดำรง ในเขตเทศบาล เมืองเชียงราย	เป็นวัดอยู่บนเนินเขาเดี่ยวๆ มีกุฎของพ่อขุนเม็ງรายประดิษฐานอยู่ด้านขวามือของโบสถ์
วัดพระธาตุคอกยวมทอง	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	อยู่บนถนน อาจ่านวย ในเขตเทศบาล เมืองเชียงราย	เป็นวัดหนึ่งในจำนวน 3 วัด ที่ได้มีการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า บรรจุในเจดีย์ด้านบนยอดเขา มีเสาศะคือเมืองเชียงราย สร้างโดยพ่อขุนเม็ງราย เมื่อปี พ.ศ. 1805
พระธาตุคอกยวม (ภเจ้า)	ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน	69 กม.	จากเชียงรายถึงอำเภอเชียงแสนเดินทางตามถนนสายเลี้ยวเมือง 1209 ถึงสามเหลี่ยมทองคำ คอกยวมอยู่ซ้ายมือ ขับรถขึ้นไปถึงพระธาตุได้เป็นปูชนียสถานเก่าแก่ มีการบูรณะขึ้นใหม่อยู่บนพระธาตุภเจ้า มองเห็นทัศนียภาพของบริเวณสามเหลี่ยมทองคำสวยงาม
วัดร่องขุน	บ้านร่องขุน ตำบล ป่าอ้อคอนชัย ริมถนนพหลโยธิน กิโลเมตรที่ 816	13 กิโลเมตร	ออกแบบและก่อสร้างโดยอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ พระอุโบสถสีขาวตกแต่งด้วยลวดลายกระจกสีเงินแวววาว เป็นเชิงชั้นลดหลั่นกันไป ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อนุสาวรีย์พ่อขุนเม็งราย มหาราช	อยู่ที่ห้าแยกพ่อขุน		พ่อขุนเม็งรายเป็นกษัตริย์องค์ที่ 25 แห่งราชวงศ์ ลัวะจันทรราช เป็นโอรสของพญาลาวเม็ง และพระ นางเทพคำขยาบ หรือพระนางอ่วมังจอมเมือง ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ แรม 9 ค่ำ เดือนอ้าย ปีกุน พุทธศักราช 1782 เสด็จสวรรคตที่เมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ.1854 พ่อขุนเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงรายขึ้น บนคอยทอง จากรากฐานเดิมที่เคยเป็นเมืองมาก่อน เมื่อ พ.ศ.1805 ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งราชวงศ์ เม็งราย และรวบรวมบ้านเล็กเมืองน้อยเข้าเป็น อาณาจักรล้านนาไทยจนเจริญรุ่งเรืองถึงปัจจุบัน
วัดจอมหมอกแก้ว	บ้านดงมะเฟือง ตำบลจอมหมอก แก้ว	ปากทางเข้า น้ำตกขุนกรณ์ 24 กิโลเมตร	ถูกสร้างขึ้นในสมัยใดยังไม่ปรากฏหลักฐาน เดิม ชาวบ้านพบจอมปลวกมีลักษณะคล้ายพระธาตุอยู่ บนเนินเตี้ย ๆ และพบเครื่องปั้นดินเผาที่แตก กระจัดกระจายทั่วบริเวณ ใครจะเข้าป่าในบริเวณนี้ ต้องกราบไหว้ขออนุญาตก่อน ชาวบ้านเชื่อว่าจอม ปลวกล้วนเป็นที่บรรจุอัฐิของเชือกกระวงศ์สมัย โบราณ
วัดหมื่นพุทธ	บ้านป่าไร่ ตำบล ท่าข้าวเปลือก	11 กิโลเมตร	จากตัวเมืองเชียงรายไปตามถนนสายเชียงราย-แม่ จัน เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 1209 ไปอีก 29 กิโลเมตร วัดหมื่นพุทธเป็นที่ประดิษฐานพระสังข กายที่ใหญ่ที่สุดในโลก หน้าตักกว้าง 15 x 19 เมตร สร้างที่เมืองนานกิง สาธารณรัฐประชาชนจีน เป็น โลหะทองเหลืองแยกส่วนประกอบ
พระธาตุคุดอยตุง	ตำบลห้วยไคร้ อำเภอแม่สาย	49 กม.	จากเชียงรายไปตามถนนหมายเลข 101 ประมาณ 32 กม. เลี้ยวซ้ายไปถึงอำเภอแม่ฟ้าหลวง ตาม เส้นทาง 1149 ประมาณ 17 กม. ถึงพระธาตุคุดอยตุง เป็นหนึ่งในสามพระธาตุที่กล่าวมาแล้ว มี นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมและนมัสการตลอดเวลา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
พระตำหนักคอยตุง	ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง	42 กม.	ออกจากเชียงรายไปตามถนนหมายเลข 101 เส้นทางเดียวกันกับไปพระธาตุดอยตุงถึงอำเภอแม่ฟ้าหลวง เลี้ยวซ้ายไปพระตำหนักคอยตุง เคยเป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระตำหนักเป็นงานสถาปัตยกรรมผสมผสาน ล้ำนากับบ้านพื้นเมืองของสวิตเซอร์แลนด์ และเป็นไม้ซุง ลักษณะเด่นของพระตำหนักอยู่ที่กาแลและเชิงชายแกะสลักสวยงาม ส่วนภายนอกบริเวณรอบๆ ตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว นานาพันธุ์ที่สวยงาม นักท่องเที่ยวจะต้องเสียค่าบริการเข้าชม แต่นับว่าคุ้มค่ามาก
สวนแม่ฟ้าหลวง	ตำบลแม่ฟ้าหลวง อำเภอแม่ฟ้าหลวง	43 กม.	จากเชียงรายไปตามเส้นทางเดียวกับพระตำหนักคอยตุง สวนแม่ฟ้าหลวงเป็นสวนไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาวที่มีการออกแบบให้สวยงามไม่ซ้ำกันทั้ง 3 ฤดู ปัจจุบันขยายพื้นที่รวม 25 ไร่ มีสวนหิน สวนป่าล้ม สวนน้ำ และสวนไม้ประดับ เคยได้รับรางวัล PATA GOLD AWARDS จากสมาคมการท่องเที่ยวภูมิภาคแปซิฟิกมาแล้ว
พระธาตุดอยเวา	หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ สาย		บนดอยริมฝั่งแม่น้ำแม่สาย ตามประวัติกล่าวว่า พระองค์เวาหรือเว้าผู้ครองนครนาคพันธ์โยนก เป็นผู้สร้างเพื่อบรรจุพระเกศาธาตุองค์หนึ่งเมื่อ พ.ศ. 364 นับเป็นพระบรมธาตุที่เก่าแก่องค์หนึ่งรองมาจากพระบรมธาตุดอยตุง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
ตลาดกลางคืน	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	ในเขตเทศบาล เมืองเชียงราย	ตลาดกลางคืน อยู่หลังสถานีขนส่งเชียงรายเป็นตลาดขายสินค้าพื้นเมือง ตั้งแต่เสื้อผ้าเครื่องประดับ หัตถกรรม และผลิตภัณฑ์ชาวเขาและอื่นๆเรียงรายสองฟากถนนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอันมาก
หาดไคร้ (จับปลาบึก)	ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ	138 กม.	จากเชียงรายไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1020 ผ่านอำเภอเทิง ไปถึงอำเภอเชียงของก่อนถึงตัวอำเภอ เลี้ยวขวาไปบ้านหาดไคร้ ระยะทางประมาณ 1.5 กม. ท่าปลาบึกอยู่หลังวัดหาดไคร้ ทุกวันที่ 18 เมษายน ของทุกปีจะมีพิธีกรรมการจับปลาบึกบริเวณหาดไคร้ ทางฝั่งเหนือวัดเทศบาลเชียงของ กำลังก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานปลาบึก เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและการท่องเที่ยวต่อไป
พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติเชียงแสน	ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน	59 กม.	เดินทางจากเชียงรายตามเส้นทางเชียงราย-แม่จัน (110) เลี้ยวขวาไปอำเภอเชียงแสนตามเส้นทาง 1016 ถึงอำเภอเชียงแสนพิพิธภัณฑสถานอยู่ในเขตเมืองเก่า มีโบราณวัตถุมากมาย นักท่องเที่ยวนิยมแวะศึกษา
พิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้น	ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน	69 กม.	เดินทางต่อจากอำเภอเชียงแสนไปสามเหลี่ยมทองคำ ตามเส้นทางหมายเลข 1290 ระยะทาง 10 กม. พิพิธภัณฑสถานบ้านฝั้น ดำเนินงานและบริหารโดยเอกชนมีนิทรรศการเกี่ยวกับฝั้นทุกชั้นตอน ทั้งการผลิต การสูบฝั้น รวมทั้งอุปกรณ์นานาชนิด เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวมาก ค่าเข้าชมคนละ 20 บาท

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่ง ท่องเที่ยว
จุดผ่านแดน ไทย-พม่า	ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย	62 กม.	จากเชียงรายไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 110 ถึงอำเภอแม่สายจุดผ่านแดนไทย-พม่า ฝั่งพม่าเป็นบ้านท่าจีเหล็ก มีสะพานข้ามแม่น้ำสายเชื่อมต่อตรงกลางสะพานเป็นจุดแบ่งเขตแดนประเทศ นักท่องเที่ยวข้ามไปมาทั้งสองฝั่งซื้อสินค้าของที่ระลึกตลอดปี
คอยแม่สลอง	ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง	68 กม.	จากเชียงรายไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 110 และอำเภอแม่จันประมาณ 2 กม. เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวง 1234 ระยะทาง 38 กม. ถึงคอยแม่สลอง เป็นชุมชนชาวจีนกองพล 93 อพยพมาตั้งถิ่นฐานหลายร้อยครัวเรือน ปัจจุบันมีการปลูกใบชาตามไหล่เขาเป็นใบชาพันธุ์ดีจากไต้หวัน ทำเป็นธุรกิจครบวงจรและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง
หมู่บ้านเย้าผาคี้อ	ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง	50 กม.	เส้นทางเดียวกับคอยแม่สลอง แต่อยู่ห่างจากทางหลวงสาย 110 ประมาณ 20 กม. หมู่บ้านเย้าผาคี้อ เป็นชุมชนชาวเขาเผ่าเย้าประมาณ 165 หลังคาเรือน ประชากรกว่า 1,000 คน นักท่องเที่ยวนิยมแวะชมและซื้อของที่ระลึก เพราะเป็นทางผ่านไปคอยแม่สลอง
คอยวาวี (หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ)	ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย	90 กม.	จากเชียงรายลงมาทางใต้เส้นทางหลวงพหลโยธิน เลี้ยวซ้ายไปอำเภอแม่สรวยเส้นทางหมายเลข 118 ถึง อำเภอแม่สรวยเลี้ยวขวาไปตามเส้นทางสาย วาวี-แม่สลัก ประมาณ 50 กม. ถึงหมู่บ้านชาวจีนฮ่อคอยวาวีมีการปลูกใบชา ทำสวนส้ม สวนลิ้นจี่ และทำการเกษตรอื่นๆ มาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวชมธรรมชาติ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวจีนฮ่อ และชาวไทยภูเขาอื่นๆ เช่น มูเซอ เย้า อาข่า

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ศูนย์ภาษาวัฒนธรรมจีน สิรินธร	ภายใน มหาวิทยาลัยแม่ฟ้า หลวง		ตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนและมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสครบรอบ 100 ปี แห่งวันพระราชสมภพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีให้เป็นเครื่องหมายแห่งมิตรภาพระหว่างประชาชนของทั้งสองประเทศ ศูนย์ฯ เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยและในภูมิภาครวมทั้งเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมระหว่างประเทศจีน-ไทย ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นแบบจีนแท้มีสวนน้ำตรงกลางแบบชูโจว ออกแบบโดยสถาปนิกชาวจีนจากมณฑลเสฉวน วัสดุกระเบื้องหลังคา รูปปั้นประดับหลังคา สิงโตแกะสลักด้วยหินอ่อนเฝ้าหน้าศูนย์ นำมาจากประเทศจีนทั้งสิ้น ภายในอาคารจัดแสดงนิทรรศการภาพถ่ายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเยือนประเทศจีนและมีห้องสมุดให้ค้นคว้า อัตราค่าเข้าชม 10 บาท
หอฝิ่นอุทยานสามเหลี่ยม ทองคำ		ห่างจากอำเภอ เชียงแสน 9 กิโลเมตร	เป็นสถานที่จัดแสดงถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของฝิ่นในสามเหลี่ยมทองคำ ต้นกำเนิดฝิ่นสงครามฝิ่น ผู้นำฝิ่นเข้ามาในเอเชีย ผลกระทบของฝิ่น การยุติการค้ารางวัลที่ต้องพึ่งพิงกับการปลูกฝิ่นและเสพฝิ่น การฟื้นฟูสภาพชีวิตประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใจกลางสามเหลี่ยมทองคำของประเทศไทย เป็นการแสดงนิทรรศการพร้อมสัมผัสกับเรื่องราวต่างๆของฝิ่นแบบคล้ายจริง ใช้เวลาชมเรื่องราวต่าง ๆ ในหอฝิ่นประมาณ 2-3 ชั่วโมง เปิดวันอังคาร-วันอาทิตย์ เวลา 08.30-16.00 น.

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดพะเยา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก.แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
กว๊านพะเยา	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขตเทศบาล และตำบลรอบๆ ของอำเภอเมือง	เป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่ของพะเยา ทั้งเป็นแหล่ง เพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด เล่นกีฬาทางน้ำ และสถานที่ พักผ่อนหย่อนใจ มีสวนสาธารณะริมกว๊าน
อุทยานแห่งชาติคอย หลวง		39 กิโลเมตร	น้ำตกจำปาทอง อยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง พะเยา เป็นน้ำตกสูงชัน ไหลลงมาเป็นชั้น ๆ คล้าย งาช้างบ้าง หัวช้างบ้าง น้ำใสสะอาด เล่นน้ำได้ บริเวณน้ำตกมีต้นไม้ใหญ่ร่มรื่น มีลานกว้างสำหรับ นั่งพักผ่อน มีเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ระยะทาง 2,200 เมตร สามารถเดินเองได้ โดยมีป้ายสื่อ ความหมายตามจุดต่าง ๆ ใช้เวลาเดินประมาณ 2 ชั่วโมง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างแรม มีลานกางเต็นท์ แต่ต้องนำเต็นท์มาเอง คอยนอก เป็นจุดสูงสุดบนสันคอยหลวง สามารถชมทิวทัศน์ได้รอบ 360 องศา โดยเฉพาะ กว๊านพะเยาและตัวเมืองพะเยา การเดินขึ้นคอย นอกต้องพักค้างแรม 1 คืน
น้ำตกน้ำมิน	บ้านน้ำมิน ตำบลแม่ลาว		เป็นน้ำตกหินปูน ขนาดเล็ก ตกจากหน้าผาสูง ประมาณ 15 เมตร และมีชั้นเดียว บริเวณน้ำตกมี ต้นไม้ร่มรื่นและสามารถเล่นน้ำได้ การเดินทาง จากอำเภอเชียงคำไปตามทางหลวงหมายเลข 1148 และแยกไปตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1092 ไป จนถึงแยกบ้านแสะ จะมีทางแยกเข้าไปอีกประมาณ 3.5 กิโลเมตร ถึงน้ำตกน้ำมิน สามารถขับรถถึง น้ำตกได้

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เวียงลอ		ห่างจากอำเภอจุน ตามทางหลวง 1021 ประมาณ 5 กิโลเมตร	ได้กำหนดเส้นทางธรรมชาติและการผจญภัยป่าแม่ จุนในรูปกิจกรรมการเดินทางไกลและผจญภัย เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับเนิน เขาเป็นลูกกระนาบตลอดพื้นที่ มีสัตว์ป่าอยู่อาศัย อย่างชุกชุมตลอดเส้นทางจะพบเห็นสภาพป่า 3 ชนิด คือ ป่าเต็งรัง ป่าเบญจพรรณ และป่าดิบแล้ง มี ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลา ท่องเที่ยว 2 วัน 1 คืน
วนอุทยานไดโนเสาร์แก่ง หลวง	บ้านหนองกลาง หมู่ที่ 7 ตำบล บ้านม่วง		เป็นซากกระดูกไดโนเสาร์ซอโรพอด ซึ่งเป็น ไดโนเสาร์กินพืชขนาดใหญ่ คอยาว หางยาว และ เดินสี่ขา ซากไดโนเสาร์ที่ขุดพบขนาดยาวตั้งแต่ 15 เมตรขึ้นไป มีขนาดน้ำหนักกว่า 100 ตัน สูง มากกว่า 100 ฟุต และคาดว่าจะมีชีวิตอยู่มาไม่น้อย กว่า 130 ล้านปี ถือเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ของโลกอีกชิ้นหนึ่ง การวิวัฒนาการของมนุษยชาติ คือ ฟอสซิลของลิงเอป (ลิงไม่มีหาง) อายุ 15 ล้านปี ถือเป็นกำเนิดเผ่าพันธุ์มนุษย์
อุทยานแห่งชาติดอยภู นาง	อำเภอดอกคำใต้ อำเภอปง และ อำเภอเชียงม่วน	ใช้เส้นทางหลวง หมายเลข 1021 ถึง อำเภอดอกคำใต้ 45 กิโลเมตร ที่ สามแยกบ้านบ่อ เบี้ยเลี้ยงขวาไปอีก 5 กิโลเมตร จะถึง ที่ทำการอุทยาน	ตั้งอยู่ในพื้นที่ มีพื้นที่ทั้งหมด 462,775 ไร่ พื้นที่ ประกอบไปด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน ช่วงเวลาที่ เหมาะสมที่สุดในการท่องเที่ยว คือเดือนตุลาคม - มกราคม เนื่องจากมีธรรมชาติสวยงามมาก ส่วนใน เดือนกุมภาพันธ์ - เมษายน น้ำตกจะใสสะอาดและ กระแสน้ำไม่แรงมากเหมือนในฤดูฝน สถานที่ ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ น้ำตกธารสวรรค์ น้ำตก ห้วยต้นผึ้ง แก่งหลวง อ่างเก็บน้ำห้วยยั้ง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติแม่ปืม	บ้านป่าดิ่ง ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา		มีพื้นที่ 222,500 ไร่ ครอบคลุมจังหวัดเชียงราย และพะเยา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชัน ภายในมีอ่างเก็บน้ำแม่ปืมซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ มีกิจกรรมพายเรือและเส้นทางศึกษาธรรมชาติ
วนอุทยานภูลังกา	ตำบลผาช้างน้อย	120 กิโลเมตร	มีความสูงประมาณ 1,700 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีพื้นที่ประมาณ 7,800 ไร่ ชาวเขาเผ่าเย้าเรียกภูนี้ว่า "ฟินจาเบาะ" แปลว่า ภูเทวดา เป็นยอดคอกที่สวยงาม บนยอดภูมีพื้นที่แคบจุได้ไม่เกิน 10 คน วนอุทยานภูลังกามีสถานที่ที่น่าสนใจ ได้แก่ ยอดคอกภูลังกา ยอดคอกภูนม ทุงคอกโคลงเคลง น้ำตกภูลังกา ลานหินล้านปี หินแยงฟ้า ป่าก่อโบราณ ร้อยรอยตำนานผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในอดีต และ วนอุทยานฯ มีบ้านพักและสถานที่กางเต็นท์รับรองนักท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติภูซาง	อยู่ในเขตกิ่งอำเภอภูซาง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย		เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาคอยผาหม่น มีอาณาเขตติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นแนวยาวประมาณ 30 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 178,049 ไร่ พื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ บริเวณอุทยานฯ ยังมีเต่าปูลู ซึ่งเป็นเต่าพันธุ์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ แหล่งท่องเที่ยวภายในอุทยาน น้ำตกภูซาง บ่อน้ำอุ่นภูซาง ถ้ำผาแดง ถ้ำน้ำลอด คอยผาคำ ถ้ำน้ำค้าง
ข. แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน			
วัดพระธาตุจอมทอง	ตั้งอยู่บนคอยจอมทองอยู่ตรงข้ามวัดศรีโคมคำ	3 กิโลเมตร	เป็นปูชนียสถานโบราณคู่เมืองพะเยา มีถนนขึ้นไปถึงเจดีย์พระธาตุจอมทอง บริเวณโดยรอบมีป่าไม้ปกคลุม เป็นสวนรุกขชาติ สามารถมองเห็นทัศนียภาพตัวเมืองและกว๊านพะเยาได้อย่างชัดเจน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อนุสาวรีย์พ่อขุนงำเมือง	สวนสาธารณะ เทศบาลเมือง พะเยา (สวน สมเด็จพระเจ้า 90)		อดีตกษัตริย์ผู้ปกครองเมืองกุฎกาขาว ลำดับที่ 9 ระหว่างปี พ.ศ. 1801-1841 เป็นยุคที่เจริญรุ่งเรืองมาก พระองค์เป็นพระสหายร่วมน้ำสาบานกับพ่อขุนเม็งรายแห่งเมืองเชียงราย และพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งทั้งสามพระองค์ได้กระทำสัตย์ต่อกัน ณ แม่น้ำอิง บริเวณสถานีประมงน้ำจืดพะเยา
วัดศรีอุโมงค์คำ	ถนนท่ากว๊าน		ภายในวัดมีพระเจดีย์สมัยเชียงแสนที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์มาก เป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองพะเยา นามว่า “หลวงพ่องามเมืองเรืองฤทธิ์” ชาวบ้านเรียกว่า “พระเจ้าล้านตื้อ” ถือกันว่าเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะงดงามที่สุดแห่งล้านนาไทย
วัดอนาลโยทิพยาราม	ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง	16 กม.	ตั้งอยู่บนดอยบุษราคัม ไปตามเส้นทางพะเยา-เชียงราย 7 กม. เลี้ยวซ้ายตามเส้นทาง 1127 และ 1193 อีก 9 กม. ถึงบริเวณวัดต่อไปจะเป็นสถานที่จำลองสังเวชนียสถานทางพุทธศาสนา ได้แก่ สถานที่ประสูติตรัสรู้และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า รวมทั้งศาสนสถานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้ผู้เลื่อมใสมาเยี่ยมชมต่อไป
วัดศรีโคมคำ	ตำบลเวียง อำเภอเมือง	เทศบาลเมือง ถนนพหลโยธิน	เป็นวัดเก่าสร้างระหว่างปี พ.ศ. 2034-2067 มีพระพุทธรูปพระเจ้าตนหลวงองค์ใหญ่ที่สุดในล้านนา
วัดพระธาตุสบแวน		4 กิโลเมตร	เป็นที่ประดิษฐานองค์พระธาตุเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่มาก คาดว่าอายุราว 800 ปี ภายในบรรจุเส้นพระเกศา และกระดูกส่วนคางของพระพุทธเจ้า องค์พระธาตุได้รับการบูรณะมาหลายครั้ง แต่ยังคงรักษาสภาพศิลปะแบบล้านนาไทยไว้ได้

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระเจ้านั่งดิน	เลขที่ 45 หมู่ 7 ตำบลเวียง	4 กิโลเมตร	เป็นวัดที่องค์พระประธานของวัดไม่เหมือนกับพระประธานองค์อื่น ๆ คือไม่มีฐานชุกชีรองรับ เคยมีราษฎรสร้างฐานชุกชีเพื่ออัญเชิญพระประธานขึ้นประดิษฐาน แต่ปรากฏว่าพยายามยกเท่าไรก็ยกไม่ขึ้น จึงเรียกสืบทอดกันมาว่า พระนั่งดิน ตามตำนานกล่าวว่าพระพุทธรูปนี้สร้างตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพอยู่ ดังนั้นพระเจ้านั่งดินน่าจะมีอายุกว่า 2,500 ปี ในการสร้างพระพุทธรูปนี้ ใช้เวลา 1 เดือน 7 วัน จึงสร้างเสร็จ
วัดนันทาราม	หมู่ 13 บ้านคอนไชย ตำบลห้วยน		เป็นวัดที่มีศิลปะแบบพม่า ตัววิหารสร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง ตกแต่งลวดลายฉลุไม่อย่างสวยงามตามส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น หน้าต่าง หน้าบัน และระเบียง เป็นต้น มีเจดีย์แบบไทยใหญ่ มีพิพิธภัณฑสถานภัตตรา เครื่องใช้โบราณ ฝาฉลุโบราณ และภาพวาดโบราณเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติ
วัดแสนเมืองมา	เลขที่ 113 บ้านมาง หมู่ที่ 4 ตำบลห้วยน		สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 ราวปี พ.ศ. 2351 จุดเด่นของวัดอยู่ที่หลังคาวิหารที่ซ้อนลดหลั่นกันหลายชั้น หลังคาประดับด้วยช่อฟ้าซึ่งทำเป็นรูปหงษ์หรือตัวนาคคาบแก้ว พร้อมประดับประดาด้วยไม้แกะสลักภาพนูน ตกแต่งด้วยสีต่าง ๆ งดงามตาบานประตูทำด้วยไม้แกะสลักทุกบาน ประตูเข้าสู่พระวิหารจะทำเป็นสามมุข มุขแต่ละทิศทำเป็นสัตว์สามชนิดที่เชื่อว่าจะช่วยปกป้องคุ้มครองศาสนา ได้แก่ พญานาค เสือ และสิงห์
วัดพระธาตุขิงแกง		อยู่ห่างจากอำเภอ จุนตามประมาณ 10 กิโลเมตร	วัดตั้งอยู่บนเนินเขาธาตุขิงแกง ซึ่งสามารถมองเห็นทัศนียภาพของหมู่บ้านขิงแกงได้อย่างชัดเจน มีองค์พระธาตุเป็นทรงล้านนา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
โบราณสถานเวียงลอ	ตำบลลอ อยู่ห่าง อำเภอจุน	29 กิโลเมตร	เป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ มีอายุราว 500 – 600 ปี ตามหลักฐานศิลาจารึกและพระพุทธรูปหินทราย ที่ขุดพบในตัวเมืองเวียงลอภายในคูเมือง กำแพงเมืองพบโบราณสถาน ประมาณ 10 แห่ง และพบซากโบราณสถานนอกคูเมืองอีกประมาณ 40 แห่ง ที่สำคัญคือ มีวัดร้างอยู่มากมาย พระธาตุและวัดเก่าแก่ คือ วัดศรีปิงเมือง ไกล่เวียงลอยังเป็นจุดที่ลำนํ้าจุนไหลลงแม่น้ำอิง จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “สบอิง”
วัดท่าฟ้าใต้	อยู่ที่บ้านฟ้าสี ทอง หมู่ที่ 11 ตำบลสระ	บนเส้นทางสาย ปง-เชียงม่วน	สร้างเมื่อ พ.ศ. 2311 โดยครูธรรมเสนาและพ่อเฒ่าแสนอัฐิ ผู้นำชาวไทลื้อซึ่งอพยพมาจากสิบสองปันนา ลักษณะตัวพระอุโบสถเป็นทรงเตี้ยก่ออิฐถือปูน หลังคาสามชั้น มุงด้วยแป้นเกล็ดตามแบบสถาปัตยกรรม ไทลื้อ องค์พระประธานแกะสลักจากไม้ประดู่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 117.5 เซนติเมตร สูง 227.5 เซนติเมตร ซึ่งอัญเชิญมาจากสิบสองปันนา ประดิษฐานบนฐานชุกชีทรงสี่เหลี่ยมย่อมุมศิลปะไทลื้อ
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
จุดผ่านแดนไทย-ลาว บ้านฮวก	ตำบลภูซาง อำเภอภูซาง	109 กม.	จากพะเยาไปตามเส้นทางหมายเลข 1021 แยกภูซางไปตามเส้นทาง 1093 อีก 28 กม. แยกไปจุดผ่อนปรน 2.25 กม. มีตลาดนัดทุกวันทั้ง 10 และ 30 ของเดือน จุดผ่านแดนสามารถเดินทางไปปากแบ่งแลหลวงพระบางได้

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดแพร่

ท-1-33

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
วนอุทยานแพะเมืองผี	ตำบลน้ำชำ อำเภอเมือง	18 กม.	เดินทางไปตามเส้นทางสาย 101 แพร่-น่าน ประมาณ 12 กม. มีทางแยกขวาตามถนนสาย 1134 ประมาณ 6 กม. ถึงวนอุทยานแพะเมืองผี เป็นภูมิประเทศที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีสัณฐาน วิทยากรภูมิประเทศเกิดจากการผุพัง สึกกร่อน
อุทยานแห่งชาติแม่ยม	ตำบลเตาปูน อำเภอสอง	70 กม.	ไปตามเส้นทาง 101 ก่อนถึงอำเภอร้องกวางแยกซ้ายไปตามเส้นทางสาย 103 ประมาณ 10 กม. เลี้ยวขวาไปอำเภอสองไปเลี้ยวซ้ายตามเส้นทางหมายเลข 1154 อีก 20 กม. ถึงอุทยานแห่งชาติแม่ยม ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ยมมีแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายแห่ง ได้แก่ แก่งเสือเต้น ดงสักงาม และ หล่มดั่ง
แก่งเสือเต้น	ตำบลเตาปูน อำเภอสอง	อยู่ในเขต อุทยานแห่งชาติ แม่ยม	แก่งเสือเต้นเป็นหินขนาดใหญ่ในลำน้ำยมหน้าแล้ง หินโผล่พื้นผิวน้ำ ในอดีตชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นจุดกระโดดของเสือข้ามลำน้ำยมลักษณะเป็น Stepping Stone
ดงสักงาม	ตำบลเตาปูน อำเภอสอง	80 กม.	ดงสักงาม เป็นแหล่งไม้สักที่เหลืออยู่ตามธรรมชาติ ขนาดหลายพันไร่ อยู่ตอนกลางของอุทยานสองฝั่งแม่น้ำยม
หล่มดั่ง	ตำบลเตาปูน อำเภอสอง	67 กม.	หล่มดั่ง ลักษณะเป็นหลุมยุบขนาดปานกลางเป็นแหล่งเก็บกักน้ำจืดบนภูเขา ซึ่งมีน้ำซึมออกมาตลอดปี การเดินทางไปหล่มดั่งเส้นทางทุรกันดาร บางส่วนต้องเดินเท้า เส้นทางจากแพร่ ผ่านอุทยานแห่งชาติแม่ยม สาย 1154 ปัจจุบันสามารถเดินทางผ่านไปออกอำเภองาวได้แล้ว สภาพถนนลาดยาง ผ่านลาดไหล่เขาไม่สูงชัน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
สวนหินมหาราช	ตำบลตำผามอก อำเภอลอง	20 กม.	สวนหินมหาราช มีก้อนหินขนาดใหญ่ผ่านกระบวนการผุพัง สึกกร่อน มีรูปลักษณ์ต่างๆ กัน เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อน
ภูเขาหินปะการัง	ตำบลตำผามอก อำเภอลอง	20 กม.	ภูเขาหินปะการัง เป็นภูเขาหินปูนบางส่วนมีปะการัง เปลี่ยนสภาพเป็นซากบรรพชีวิน (Fossils) มีเส้นทางเดินเท้าระยะทาง 3-4 กม. มีจุดชมวิว ถ้ำแอร์ ถ้ำผาลอง หินปะการัง ดงตะแบกใหญ่ ปัจจุบันเป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีการจัดค่ายเยาวชน ตลอดปี 15-20 ค่ายๆ ละ 100 คน มาใช้สถานที่นี้
ถ้ำนางคอย		34 กิโลเมตร	ตัวถ้ำอยู่บนหน้าผาสูง 50 เมตร เป็นอุโมงค์ลึกยาว 150 เมตร กว้าง 10 เมตร ลักษณะของถ้ำโค้งงอเป็นข้อศอกไปทางซ้าย และทางขวาเป็น 3 ตอนด้วยกัน ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อยลักษณะต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเกล็ดหินประกายระยิบระยับ หรือเป็นชะง่อนหินยาวถึงพื้นถ้ำ สุดทางของถ้ำมีก้อนหินรูปร่างคล้ายหญิงสาวนั่งอุ้มลูกน้อยอรคอยคนรัก ชาวบ้านเรียกหินก้อนนี้ว่า “หินนางคอย” ตามตำนานพื้นบ้านของถ้ำแห่งนี้ เบื้องหน้าของหินนางคอยมีหินย้อยลักษณะคล้ายรูปหัวใจดูแปลกตาสวยงาม
อุทยานลิลิตพระลอ	ตำบลบ้านกลาง		บนเส้นทางไปพระธาตุพระลอ สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เคยเป็นเมืองสรองมาก่อนเพราะยังปรากฏเนินดินเป็นแนวกำแพงให้เห็น มีแม่น้ำกาหลงไหลผ่าน ปัจจุบันแม่น้ำนี้ได้ตื่นเงินไปแล้วจนเกือบไม่เหลือสภาพเดิม
น้ำตกห้วยโรง หรือ น้ำตกห้วยลง		60 กิโลเมตร	ตามทางหลวงหมายเลข 101 ถนนสายแพร่-น่าน แล้วมีป้ายทางซ้ายมือแยกไปบ้านห้วยโรงซึ่งเป็นเส้นทางเข้าถึงอย่างสะดวก เป็นน้ำตก 2 ชั้น สภาพโดยรอบเป็นป่าโปร่งร่มรื่น

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
แก่งหลวง	ตำบลแม่ปาน อำเภอลอง	50 กม.	แก่งหลวง อยู่ในแม่น้ำยมเหมาะสำหรับล่องแก่งในฤดูฝน
ถ้ำเอราวัณ	ตำบลแม่ปิ่น อำเภอลอง	51 กม.	ถ้ำเอราวัณ ใหญ่ๆ กับแก่งหลวงเป็นถ้ำที่มีความสวยงามแห่งหนึ่ง
อุทยานแห่งชาติ เวียง โกศัย	ตำบลแม่ป่าก อำเภอวังชิ้น	75 กม.	ออกเดินทางจากจังหวัดแพร่ใช้เส้นทางหลวง 1023 และถนนสาย 1124 ถึงบ้านแม่จอกเล็กขวาวอีก 2 กม. ถึงสำนักงานอุทยาน มีเส้นทางเดินป่าชมธรรมชาติสวยงามแห่งหนึ่ง
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
วัดพระบาทมิ่งเมือง วรวิหาร	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	เป็นวัดหลวง (อารามหลวง) ของจังหวัด มีหอ บูรพาจารย์ทำด้วยไม้สักอายุประมาณ 600 ปี
วัดพระธาตุจอมแจ้ง	ตำบลช่อแฮ		เลขพระธาตุช่อแฮไป 1 กิโลเมตร ห่างจากตัว จังหวัดราว 10 กิโลเมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 1331 ไม่ ปรากฏชื่อผู้สร้าง องค์พระธาตุจอมแจ้งสีทอง สูง 29 เมตร ฐานกว้าง 10 เมตร ตามตำนานเล่าว่าพระ พุทธองค์เสด็จถึงสถานที่นี้จวนสว่างพอดี จึง เรียกว่าพระธาตุจวนแจ้ง ต่อมาเพี้ยนเป็นจอมแจ้ง สันนิษฐานว่าเป็นที่บรรจุพระเกศาของพระพุทธเจ้า บริเวณพระธาตุผู้หญิงห้ามเข้า ที่นี่มีศาลาเรียกว่า พิพิธภัณฑตำบลป่าแดง หรือพิพิธภัณฑของจังหวัด รวบรวมสิ่งของโบราณที่หาดูได้ยาก
วัดพระนอน	ถนนพระนอน เหนือ		มีพระอุโบสถแบบเชียงแสนคือไม่มีหน้าต่างแต่ทำ เป็นช่องรับแสงแทน ส่วนหน้าบันแกะสลักอย่าง งดงามเป็นลายก้านขด มีภาพรามเกียรติ์ประกอบ ส่วนวิหารตกแต่งชายคาด้วยไม้ฉลุโดยรอบ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางสี่ไสยาสน์

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดหลวง	ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	เป็นวัดเก่ามีโบราณสถาน โบราณวัตถุหลายอย่าง เช่น ชุ่มประคูโจง หอธรรมเจดีย์หลวงไชยช้างค้ำ คุ่มพระลอ หอวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์เมืองแพร่ วัดนี้มีอายุประมาณ 700 ปี
วัดจอมสวรรค์	ตำบลทุ่งกวาว อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	เป็นวัดเก่าแก่สร้างด้วยช่างฝีมือไทยใหญ่ศิลปะพม่า โบสถ์สร้างด้วยไม้สัก พระพุทธรูปสานด้วยไม้ไผ่ ลงรักปิดทองสวยงาม
วัดพระธาตุช่อแฮ	ตำบลช่อแฮ อำเภอเมือง	9 กม.	อยู่ห่างจากตัวเมืองแพร่ ไปตามถนนสาย 1022 ประมาณ 9 กม. เป็นวัดที่สร้างขึ้น ราวพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นศิลปะเชียงแสน เจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า เป็นวัดที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปเยี่ยมชมมากในแต่ละปี
หลักเมืองจังหวัดแพร่	ถนนคุ้มเดิมย่าน กลางเมือง		เป็นหลักใหม่สร้างตามนโยบายมหาดไทย ปี 2535 ตั้งอยู่คู่กับหลักศิลาจารึกเก่าที่กล่าวถึงการสร้างวัดศรีบุญเรือง สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งในปัจจุบันวัดนี้ไม่มีแล้วกลายเป็นที่ตั้งเรือนจำจังหวัด อักษรบนจารึกเป็นภาษาไทยอาหม
วัดสระป่อแก้ว	ถนนน้ำริมคู เมือง		สร้างขึ้นสมัยเดียวกับวัดจอมสวรรค์ เดิมชื่อ วัดจงกลาง เป็นศิลปะแบบพม่าที่สวยงามแปลกตา ทั้งศาลาการเปรียญ โบสถ์ และเจดีย์ มีพระพุทธรูปหินอ่อนทรงเครื่องแบบพม่า สร้างอย่างสวยงามวิจิตรพิสดาร
วัดจอมสวรรค์	ตั้งอยู่บนถนน ยันตรกิจโกศล ตำบลทุ่งกวาว	1 กิโลเมตร	เป็นวัดไทยใหญ่ สร้างแบบสถาปัตยกรรมพม่า หลังคาซ้อนลดหลั่นเป็นชั้นประดับประดาตลอดจรด อารามเป็น ไม้สัก ใช้เป็นทั้งโบสถ์ วิหาร และกุฎิ ภายในอารามแสดงให้เห็นฝีมือการตกแต่งอย่างวิจิตรบรรจง เพดาน และเสาฉลุมไม้ประดับกระจกสีงดงาม โบราณวัตถุภายในวัด

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
บ้านประทับใจ	ตำบลป่าแมค อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	อยู่บนถนนรอบเมือง เส้นทางสายแพร่-ลอง เป็นบ้านทรงไทยประยุกต์สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง เสาไม้สักขนาดใหญ่ รวม 130 ต้น แกะสลักสวยงาม
บ้านวงศ์บุรี	ตำบลโนเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	เป็นคู่เจ้าเมืองเก่า อายุประมาณ 100 ปี บ้านทรงขนมปังขิง เป็นบ้านทรงไทยประยุกต์สร้างด้วยไม้สัก
พิพิธภัณฑ์เมืองแพร่	ตำบลโนเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองแพร่	อยู่บนถนนคำลือ ซอย 1 ตั้งอยู่ในวัดหลวง
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านบ้านฝ้าย	ตำบลเวียงทอง อำเภอสูงเม่น	1 กม.	ตั้งอยู่บนถนนเส้นอ้อมเมือง หมายเลข 101 จากอำเภอสูงเม่น-แพร่ อยู่ในบริเวณเดียวกับสวนอาหารบ้านฝ้าย จำลองอาคารเรือนไม้และสิ่งของเครื่องใช้ของภาคเหนือโดยเฉพาะคนเมืองแพร่ไว้มากมาย
พิพิธภัณฑ์เงินตรา สยามเวียงสรอง	ตำบลทุ่งน้ำ อำเภอสอง	39 กม.	ออกจากตัวเมืองแพร่ไปตามเส้นทางหลวง 101 ประมาณ กม. 25 เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทางสายร่องกว้าง-จาว หมายเลข 103 ประมาณ 14 กม. เป็นพิพิธภัณฑ์รวบรวมเงินตราของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน ทั้งเงินตราและเหรียญกษาปณ์ต่างๆ เป็นสิ่งของที่หายากน่าดูชม และศึกษาหาความรู้
หมู่บ้านนามน	ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง	40 กม.	ออกจากตัวเมืองแพร่ ตามเส้นทางสายแพร่-ลอง หมายเลข 1023 ระยะทางประมาณ 40 กม. มีบ้านนาตุ้ม บ้านนามน และบ้านหัวทุ่ง เป็นหมู่บ้านทอผ้าตีนจก เป็นผ้าฝ้ายทอมือลวดลายสวยงาม

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดน่าน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
อุทยานแห่งชาติศรีน่าน	ตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย	80 กม.	จากจังหวัดน่านไปตามเส้นทางหลวง 1026-1083 ในเขตอุทยานมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ นอกจากน้ำตกเดินป่า แล้วยังมีเสาดินคอกเสือ และคอยผาซู้
เสาดิน (ฮ่อมจ้อม)	ตำบลเชียงของ อำเภอนาน้อย	68 กม.	จากน่านไปอำเภอสา แยกไปอำเภอนาน้อยตามเส้นทาง 1026 ระยะทาง 60 กม. แยกซ้ายไปตามเส้นทาง 1083 อีก 3 กม. แยกขวาผ่านหมู่บ้าน 5 กม. ถึงเสาดิน
คอกเสือ	ตำบลเชียงของ อำเภอนาน้อย	68 กม.	เป็นลักษณะภูมิประเทศที่ผ่านการผุพังสึกกร่อนในทางธรณีสัณฐานวิทยา โดยที่ผิวหน้าดินเป็นแผ่นหินแข็ง ดินชั้นล่างง่ายต่อการผุพังสึกกร่อน บางส่วนกลางเป็นเสาดินสูง 5-10 เมตร เรียงรายบางคนเรียกว่าคอกเสือ
ล่องแก่งน้ำว้า	ตำบลน้ำพาง อำเภอแม่จริม	46 กม.	จากตัวเมืองน่านไปตามเส้นทางหมายเลข 1162 แยกจากอำเภอสา ถึงบ้านห้วยทรายมูลเป็นแม่น้ำว้าไหลลงสู่แม่น้ำน่าน ลักษณะเกาะแก่งสวยงามเป็นที่ทำทายนักล่องแก่งผจญภัย ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงมีนาคม
น้ำตกศิลาเพชร	ตำบลศิลาเพชร อำเภอปัว	70 กม.	ออกจกน่านไปตามเส้นทาง 1080 ถึงอำเภอปัว เลี้ยวขวาไปตามเส้นทาง 1170 อีก 10 กม. ถึงบ้านป่าตอง เลี้ยวขวาอีก 1 กม. ถึงบ้านป่าตอง เลี้ยวขวาอีก 1 กม. ถึงน้ำตกศิลาเพชร
อุทยานแห่งชาติ คอยภูคา	ตำบลภูคา อำเภอปัว	85 กม.	เดินทางจากน่านไปตามเส้นทาง 1080 ถึง อ.ปัว 60 กม. เลี้ยวขวาไปตามเส้นทางหลวง ปัว-บ่อเกลือสาย 1256 ระยะทาง 25 กม.

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติแม่จรม	ตำบลน้ำปาย อำเภอแม่จรม	55 กม.	เดินทางจากน่านไปตามเส้นทาง 1168 ถึงอำเภอแม่จรม ระยะทาง 38 กม. เลี้ยวอำเภอไปประมาณ 4 กม. พบสามแยกให้วิ่งตรงไปอีก 10 กม. จะพบป่าอุทยานแห่งชาติแม่จรมอยู่ซ้ายมือ เดินทางต่อเข้าไปอีก 3 กม. ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่จรม
ต้นชมพูภูคา	อยู่ในเขต อุทยาน แห่งชาติ ดอยภูคา	89 กม.	ดอยภูคามีพืชพันธุ์ไม้เฉพาะถิ่น เช่น ต้นชมพูภูคา ต้นปาล์มดึกดำบรรพ์ และไม้อื่นๆ อีกมากมายจากอุทยานไปตามถนนสายบ่อเกลือประมาณ 4 กม. ถึงต้นชมพูภูคา ซึ่งพบเหลืออยู่ต้นเดียวในประเทศไทย ปัจจุบันมีการขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนปลูกมากมาย เพื่อป้องกันการสูญพันธุ์
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
วัดภูมินทร์	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขต เทศบาลเมืองน่าน ถนนพากอง	เป็นวัดที่มีความแปลกที่พระอุโบสถทรงจัตุรมุข มีพระยานาคสะดุ้งขนาดใหญ่ 2 ตัว สะเทินพระอุโบสถไว้กลางตัว ภายในพระอุโบสถมีจิตรกรรมฝาผนัง ตำนานพื้นบ้าน ความเป็นอยู่ของชาวน่านในอดีต
วัดพระธาตุช้างค้ำ วรวิหาร	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง	อยู่ในเขตเทศบาล ตรงข้าม พิพิธภัณฑสถานฯ	เป็นวัดเก่าแก่ มีพระพุทธรูปทองคำปางลีลาทั้งยังมีหอพระไตรปิฎกใหญ่ที่สุดในประเทศ
พระธาตุแช่แห้ง	ตำบลม่วงตึ๊ด กิ่งอำเภอภูเพียง	2 กม.	เป็นพระธาตุเก่าแก่ อายุประมาณ 600 ปี อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำน่านไปจากตัวเมือง ข้ามสะพานไปตามถนนหมายเลข 1168 ประมาณ 2 กม. เป็นศาสนสถานคู่บ้านคู่เมืองน่าน มีผู้เลื่อมใสศรัทธามากทั้งจังหวัดน่าน และจังหวัดข้างเคียง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดมิ่งเมือง	ถนนสุริยพงษ์		สร้างเมื่อ พ.ศ. 2400 ลักษณะเด่นคือ ลายปูนปั้นที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถ เป็นฝีมือตระกูลช่างเชียงแสน มีความวิจิตรงดงามมาก ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของชาวน่านาน ฝีมือช่างท้องถิ่นยุคปัจจุบัน และบริเวณวัดยังเป็นທີ່ประดิษฐาน <i>เสาหลักเมือง</i> ซึ่งอยู่ในศาลาจตุรมุขด้านหน้าพระอุโบสถ เสาหลักเมืองสูงประมาณ 3 เมตร ฐานประดับด้วยไม้แกะสลักลายลงรักปิดทอง ยอดเสาแกะสลักเป็นรูปพรหมพักตร์ มีชื่อ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
วัดสวนตาล	ถนนมหาศ		สร้างขึ้นโดยพระนางปทุมวดี เมื่อ พ.ศ. 1770 เจดีย์มีฐานางดงาม ชั้นล่างมีซุ้มประตูทั้งสี่ทิศ ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปที่สำคัญคือ พระเจ้าทองทิพย์ ซึ่งพระเจ้าติโลกราชแห่งนครเชียงใหม่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใน พ.ศ.1992 เป็นพระพุทธรูปทองสำริดองค์ใหญ่ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 10 ฟุต สูง 14 ฟุต 4
วัดพญาวัด	บ้านพญาวัด ตำบลคู้ใต้		แต่เดิมบริเวณที่ตั้งวัดเป็นเขตศูนย์กลางเมืองน่านในสมัยที่ย้ายเมืองจากพระบรมธาตุแช่แห้งมาตั้งอยู่ริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน เจดีย์สร้างด้วยศิลาแลงในสมัยพระนางจามเทวี ลักษณะคล้ายเจดีย์กู่กุด จังหวัดลำพูน เป็นทรงซุ้มสี่เหลี่ยมซ้อนกัน 5 ชั้น แต่ละชั้นประดิษฐานพระพุทธรูปยืนซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะสุโขทัยดังพบที่สุอุปเจดีย์วัดมหาธาตุจังหวัดสุโขทัย ยอดซุ้มก่ออิฐวงโค้งเป็นรูปแบบการก่อสร้างสมัยพระเจ้าติโลกราชแห่งนครเชียงใหม่แสดงให้เห็นว่ามีการบูรณะในสมัยนั้น

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดหนองบัว	หมู่บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา		วัดหนองบัวเป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้าน ภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวแห่งนี้ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าซิ่นลายน้ำไหลหรือผ้าซิ่นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่าน นอกจากภาพจิตรกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาองค์เล็กอยู่หลายองค์ และยังมีมุขบถสมัยล้านนาอยู่ด้วย นอกจากนี้มีบ้านจำลองไทลื้อ มีอุปกรณ์การประกอบอาชีพของชาวไทลื้อจัดแสดงไว้
วัดต้นแหลง	หมู่ 2 ตำบลไทยวัฒนา		สันนิษฐานว่าสร้างประมาณ พ.ศ. 2127 วิหารทรงตะกุ่มหลังคาลาดต่ำ ซ้อนกัน 3 ชั้น ลักษณะเดียวกับบ้านเรือนแบบเดิมของชาวไทลื้อแถบสิบสองปันนา ผนังเจาะช่องหน้าต่างเล็กๆ เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็น
วัดหนองแดง	ตำบลเปือ อำเภอยางตลาด	เลขที่ว่าการอำเภอฯ ไป 2 กิโลเมตร จนถึงสี่แยกรัชดา และเห็นป้อมตำรวจบ้านรัชดา ให้เลี้ยวซ้ายไป 1 กิโลเมตร	สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2330 โดยชาวไทลื้อร่วมกับไทพวน ภายในวัดมีลานกว้างร่มรื่น ซ่อฟ้าพระอุโบสถ สลักรูปนกกหัสติลังค์ (เป็นนกในวรรณคดีมีจะงอยปากยาวคล้ายวงช้าง) ซึ่งชาวไทลื้อเชื่อว่าเป็นสัตว์ชั้นสูงจากสวรรค์ เชิงชายประดับไม้ฉลุลายน้ำหยาด ซึ่งเป็นลวดลายเฉพาะของชาวไทลื้อ องค์พระประดิษฐานบนฐานชุกชี เรียกว่า นาคบัลลังก์ วัดหนองแดงได้รับรางวัลดีเด่นประเภทแหล่งท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม (ภาคเหนือ) รางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2547

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม			
พิพิธภัณฑ์สถาน แห่งชาติน่าน	ตำบลในเวียง อำเภอเมือง	ถนนผากอง เทศบาลเมืองน่าน	อดีตเป็นคุ้มของเจ้าผู้ครองนครน่าน เรียกว่าหอคำ กรมศิลปากรรับมอบอาคาร สถานที่ดังกล่าวจัดเป็น พิพิธภัณฑ์ฯ มีประวัติศาสตร์ศิลปะ โบราณคดี ชาติ พันธุ์วิทยา ประเพณีและชนเผ่าเมืองน่าน ทั้งยังมี งานช่างคำเป็นสิ่งสำคัญคู่มืองน่านด้วย
เตาเผาโบราณบ้านบ่อ สวก	ตำบลบ่อสวก อำเภอเมือง	17 กม.	เตาเผาโบราณนี้อยู่ที่บ้านสวกพัฒนา หมู่ 10 ตำบล บ่อสวก ห่างจากตัวเมืองน่านเพียง 17 กม. มีการพบ หลักฐานว่าเป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบภาชนะดิน เผาที่มีรูปแบบและกรรมวิธีการผลิตเป็นลักษณะ เฉพาะของตัวเองที่แตกต่างไปจากเตาเผาแหล่ง อื่นๆ ในเขตล้านนาสมัยโบราณ หากกรมศิลปากร ได้ตรวจสอบและมีรายละเอียดที่ถูกต้องจะเป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดน่าน
หมู่บ้านประมงปากนาย	ตำบลนาทะนุง อำเภอนาหมื่น	97 กม.	ออกจากตัวเมืองน่านตามเส้นทาง น่าน-สา-นา น้อย-นามหมื่น หมายเลข 101-1026 จากนาน้อยไป นาหมื่น 17 กม. และจากนาหมื่นไปปากนาย 20 กม. เป็นหมู่บ้านเรือนแพประมงประกอบอาชีพ ประมง ทำธุรกิจร้านอาหาร และที่พักค้างคืน เส้นทางคมนาคมได้ตลอดปี
หมู่บ้านไทลื้อหนองบัว	ตำบลป่าคา อำเภอปัว	45 กม.	ออกจกน่าน-ปัว ตามเส้นทางหลวงหมายเลข 1080 ถึง อ.ปัว หลั กม. 40 เลี้ยวซ้ายเข้าไปประมาณ 3 กม. เป็นหมู่บ้านทอผ้าลายน้ำไหลที่มีชื่อของ จังหวัดน่าน
ชาวเขาเผ่าเมี่ยนบ้าน สันต์เจริญ	ต.ผาทอง อ. ท่า วังผา		เป็นสถานที่ที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา น่านได้เข้ามาทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ สิ่งที่น่าสนใจคือการเข้าเยี่ยมชมศูนย์ วัฒนธรรมเมี่ยน ชมน้ำออกภู น้ำตกภูสัน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
กลุ่มทอผ้าไทลื้อบ้าน หลายทุ่ง	ตำบลปอน อำเภอทุ่งช้าง	90 กม.	ไปตามเส้นทางสาย 1080 น่าน-ทุ่งช้าง มีป้ายบอกทางซ้ายมือเลี้ยวเข้าไปประมาณ 500 เมตร เป็นที่ตั้งของชาวไทยลื้อที่อพยพมาจากประเทศลาว เข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นหมู่บ้านทอผ้าลายน้ำไหลที่มีชื่อของน่านอีกแห่งหนึ่ง ทั้งยังมีประเพณีของชาวไทยลื้อที่นักท่องเที่ยวนิยมแวะเที่ยวชม
จุดผ่านแดนไทย-ลาว ด่านห้วยโก๋น	ตำบลห้วยโก๋น อำเภอ เฉลิมพระเกียรติ	138 กม.	เป็นจุดผ่านแดนถาวรไทย-ลาว ออกจากน่านไป ตามเส้นทางหมายเลข 1080 ด่านห้วยโก๋นจะมีตลาดนัดทุกวันเสาร์ที่ทั้งชาวไทย-ลาว นำสินค้าพื้นเมือง ของป่ามาขายมากมาย ทั้งยังเป็นทางผ่านไปยังเมืองเงิน เขตเชียงฮ่อน-หงสา ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สามารถเดินทางต่อไปยังปากแบ่ง หลวงพระบาง และเวียงจันทน์ได้
บ่อเกลือสินเธาว์	อำเภอบ่อเกลือ	80 กิโลเมตร	บ่อเกลือสำคัญในน่านมี 2 แห่ง คือบริเวณต้นน้ำว่า ซึ่งมีบ่อเกลือใหญ่ 2 บ่อ อีกแห่งคือบริเวณต้นน้ำน่าน มีบ่อใหญ่ 5 บ่อและมีบ่อเล็กบ่อน้อยอีกจำนวนมาก ปัจจุบันชาวบ้านยังคงต้มเกลือด้วยวิธีแบบดั้งเดิม โดยตักน้ำเกลือจากบ่อส่งผ่านไปตามลำไม้ไผ่สู่บ่อพัก ก่อนจะนำน้ำเกลือมาต้มในกะทะใบบัวขนาดใหญ่เตี้ยจนน้ำงวดแห้ง ใส่อุรงวางขายกันหน้าบ้าน เกลือเมื่อน่านไม่มีไอโอดีนเหมือนเกลือทะเลจึงต้องมีการเติมสารไอโอดีนก่อนถึงมือผู้บริโภค

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
วนอุทยานถ้ำปลา	บ้านห้วยผา ต. ห้วยผา	17 กม.	ถ้ำปลาดั้งอยู่บริเวณเชิงเขา มีลักษณะเป็นธารน้ำที่ไหลมาจากถ้ำใต้ภูเขาตลอดเวลา ด้านหน้าเป็นวังน้ำ มีปลาพลวง (อาจเรียกว่า ปลาบุง, ปลาคัง) ตัวโตแหวกว่ายอยู่มากมาย เป็นที่อัศจรรย์แก่ผู้พบเห็นว่าเหตุใดปลาเหล่านี้จึงมารวมกันอยู่ที่หน้าถ้ำ ถ้ำปลาอยู่ในความดูแลของวนอุทยานถ้ำปลา บริเวณอุทยานฯ หนาแน่นไปด้วยต้นไม้ และได้ปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมแก่การพักผ่อน สร้างความรื่นรมย์แก่ผู้มา
ภูโคลนคันทรี่คลับ			การเดินทางใช้ทางหลวงหมายเลข 1095 สายแม่ฮ่องสอน-ปาย ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเข้าหมู่บ้านทุ่งไม้สัก-บ้านห้วยนาขานอีก 4 กิโลเมตรจะพบภูโคลนอยู่ทางขวามือ เป็นแหล่งค้นพบโคลนจากน้ำพุร้อน นับเป็นหนึ่งในสามแหล่งของโลกที่มีการค้นพบโคลนที่นำมาใช้ในการเสริมสร้างสุขภาพความงามให้กับผิวพรรณของเรา นอกเหนือจากโคลนได้ทะเล dead sea และ โคลนภูเขาไฟ เนื่องจากมีแร่ธาตุที่มีประโยชน์ เช่น แคลเซียม ที่ช่วยปรับความสมดุลของผิว โบรไมด์มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อโรค แมกนีเซียมช่วยเสริมสร้างและซ่อมแซมเซลล์ผิวที่เสื่อมสภาพ เป็นต้น เป็นแหล่งที่สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ภูโคลน ให้บริการในรูปแบบของเนสเซอร์ลสปา และมีสระน้ำแร่ธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
น้ำตกผาเสือ	ตำบลหมอกจำ แป้		น้ำตกแห่งนี้ไหลมาจากน้ำตกแม่สะงาในเขตพม่า อยู่ในความดูแลของวนอุทยานแห่งชาติ ปกคลุมด้วยไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่นเป็นอย่างดี มีน้ำตกทั้งหมด 6 ชั้น ชั้นที่คนนิยมที่สุดคือ ผาเสือ ซึ่งมีน้ำตกลงกระทบแผ่นหินกระเด็นเป็นฝอย สองข้างมีแผ่นหินลักษณะคล้ายเสื่อปูลาดอยู่เป็นจำนวนมาก การเดินทางสะดวกเป็นทางลาดยางตลอด
บ่อน้ำร้อนผาบ่อง		อ.ขุนยวมประมาณ 10 กม.	เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีแร่กำมะถันเจืออยู่ ตั้งอยู่ในละแวกชุมชนผาบ่อง แวดล้อมด้วยพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน ภายหลังทางการได้กั้นแนวเขตชัดเจน แล้วจัดแต่งพื้นที่โดยรอบบ่อน้ำร้อนให้เป็นสวนสาธารณะสำหรับให้ประชาชนได้มาพักผ่อน มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ส่วนตัวบ่อน้ำร้อนได้ก่อปูนเป็นขอบบ่อ และทำทางเดินรอบบ่อด้วยอิฐภูมิความร้อนของบ่อยังไม่สูงเพียงพอที่จะต้มไข่สุก และสามารถให้นักท่องเที่ยวอาบน้ำแร่ได้ โดยค่าบริการ ห้องเดี่ยว 50 บาท/ห้อง และห้องรวม 400 บาท/ห้อง
น้ำตกผาบ่อง	บ้านผาบ่อง	12 กิโลเมตร	มีอีกชื่อหนึ่งว่าน้ำตกคำข่อน เพราะเกิดจากสายน้ำของห้วยคำข่อนที่ไหลตกมาตามหน้าผาสูงชันลดหลั่นกัน สูงประมาณ 40 เมตร น้ำตกตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 108
ถ้ำซู่ซ่า	บ้านน้ำกั๊ด	43 กม.	บริเวณปากถ้ำจะมีน้ำตกซู่ซ่าลดหลั่นลงตามชั้นหินที่สวยงาม และไหลลงสู่แม่น้ำของ เบื้องหลังเป็นผาสูง ภายในถ้ำจะพบน้ำตกใต้ดินสูงถึง 6 เมตร ต้องปีนทวนน้ำซึ่งลำบากมากเพื่อทะลุถ้ำหาหนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
สถานศึกษาธรรมชาติ และสัตว์ป่าถ้ำน้ำลอด	ตำบลถ้ำลอด	86 กม.	เป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ มีสถานที่น่าทึ่งคือ 'ถ้ำลอด' ซึ่งมีลำห้วยชื่อน้ำตกลงไหลลอดภูเขาไปอีกด้านหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยสวยงาม และพบเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ อายุประมาณ 2000 ปี ถ้ำนี้มีความยาวประมาณ 1 กม. แบ่งเป็น 3 ห้อง คือ 'ถ้ำเสาหินหลวง' 'ถ้ำตุ๊กตา' และถ้ำสุดท้ายที่มีชื่อเสียงคือ 'ถ้ำผีแมน' นอกจากนี้หินงอกหินย้อยที่สวยงามแล้วเศษภาชนะดินเผา ชิกฟัน กระดูกมนุษย์ เมล็ดพืช เครื่องมือหิน รวมทั้ง 'โลงผีแมน' มีลักษณะเป็นท่อนไม้ส่วนกลางเป็นร่องคล้ายเรือ มีขนาดเล็กและใหญ่ถูกวางอยู่บนคานเสา 4 - 6 ต้นตั้งกับพื้นถ้ำ ที่เจาะเป็นช่องเพื่อสอดคานไว้พาดโลงผีแมน
ถ้ำแม่ละนา	บ้านแม่ละนา	83 กม.	เป็นถ้ำที่มีธารน้ำไหลลอดผ่านยาวประมาณ 12 กม. ถือว่ามีความยาวมากที่สุดในประเทศไทยเท่าที่มีการสำรวจมา การเดินทางจากปลายด้านหนึ่งทะลุอีกด้านหนึ่งต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 15 ชม. โดยไม่มีการหยุดพัก ภายในถ้ำมีน้ำตก ไข่มุกถ้ำ หินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก
ถ้ำน้ำบ่อผี	บ้านลูกช้าง หลาม		เป็นถ้ำที่มีปล่องลักษณะใหญ่ การลงไปต้องอาศัยความชำนาญในการปีนเขา โดยใช้เชือกโรยตัวตามแนวหน้าผาชันกว่า 100 เมตร มีก้นเหวเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้สูงไม่น้อยกว่า 30 เมตร ภายในถ้ำมีอุณหภูมิต่ำเย็น
น้ำตกแม่สุรินทร์	บ้านแม่สุรินทร์ ตำบลแม่ขวมน้อย อำเภอ ขุนยวม		การเดินทางใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ถึง อำเภอขุนยวม และเข้าไปน้ำตกแม่สุรินทร์ ประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่สวยงามมาก น้ำตกจากหน้าผาสูงประมาณ 100 เมตร มีบ้านพักจำนวน 8 หลัง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วนอุทยานถ้ำแก้วโกมล	บนดอยถ้ำ บ้าน ห้วยมะไฟ ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย		มีลักษณะเป็นแหล่งถ้ำลึกลงไปแนวตั้งกว่า 30 เมตร มีทางเดินและบันไดเข้าออกทางเดียว ระยะทาง 120 เมตร ความแวววาวของผลึกแร่แคลไซต์ สีขาวใสที่เคลือบจับผนังภายในถ้ำแก้วโกมล หรือที่เรียกกันว่าถ้ำน้ำแข็ง ถูกค้นพบโดยบังเอิญ เมื่อวิศวกรสำรวจเหมืองแร่ของสำนักงานทรัพยากรธรณีแม่ฮ่องสอน ชุดเจาะอุโมงค์เข้าไปตามสายแร่ ลักษณะถ้ำมีผนังแวววาว ยิ่งยามต้องแสงไฟผลึกแร่ดูงดงามดั่งเกล็ดน้ำแข็ง ถ้ำเช่นนี้พบได้เพียง 3 แห่งในโลก คือประเทศออสเตรเลีย ประเทศจีน และประเทศไทย
อุทยานแห่งชาติแม่เงา และถ้ำเพแม่เงา	อ.สบเมย	ห่างจากตัวอำเภอ ประมาณ 15 กม. ติดกับจังหวัดตาก	มีลักษณะพื้นที่สูงชัน มียอดเขาสูง เช่น ดอยปู่หลวง ดอยเซอเทอถู่ ดอยดอยหลวง มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน แต่ที่น่าสนใจจะเป็นแม่เงา เป็นลำน้ำที่ใสสะอาดมาก และมีทัศนียภาพที่สวยงาม
ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 43 และทุ่งดอกบัวตองดอยแม่เหาะ	ใกล้กับทุ่ง ดอกบัวตองดอย แม่เหาะ กม.ที่ 84-85 ถนนสาย ฮอดแม่สะเรียง		ศูนย์พัฒนาสังคมที่ 43 เดิมคือ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาฯ ภายในบริเวณฯ มีศูนย์วัฒนธรรมชาวเขา, การปลูกพืชเมืองหนาว บริเวณใกล้เคียงมีทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะอยู่ริมถนน นับเป็นทุ่งบัวตองแห่งแรกของแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่น้อยกว่าทุ่งดอกบัวตองบนดอยแม่อุคที่อำเภอขุนยวม แต่จะบานในช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงต้นเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับดอกบัวตองบานที่ดอยแม่อุคของ นอกจากนี้บริเวณดังกล่าว ยังมีกาแฟสดดอยแม่เหาะให้นักท่องเที่ยวได้ชิมทุกฤดูกาลอีกด้วย

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
อนุสาวรีย์พญาสิงหนาท ราชา	ถนนขุนลุม ประพาส		เดิมทีนามท่านชื่อ 'ชานกะเล' เป็นชาวไทใหญ่ ได้รวบรวมผู้คนตั้งหมู่บ้านชื่อ 'บ้านขุนยวม' ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นเมือง ถึงปี พ.ศ. 2417 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน และพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกบรรดาศักดิ์ชานกะเลเป็น 'พญาสิงหนาทราชา' และแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคน
วัดจองคำ และวัดจอง กลาง	กลางเมือง แม่ฮ่องสอน		วัดจองคำและวัดจองกลางเปรียบเสมือนวัดแฝดด้วยตั้งอยู่ในกำแพงเดียวกัน เมื่อมองจากด้านหน้าวัดจองคำจะอยู่ทางด้านซ้ายมือ ส่วนวัดจองกลางจะอยู่ทางด้านขวามือ วัดทั้งสองสร้างขึ้นโดยช่างชาวไทใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2340 เป็นศิลปะแบบไทใหญ่ที่แปลกตา และงดงามมาก โดยวัดจองคำมีพระประธานขนาดใหญ่เรียกว่า 'หลวงพ่อดุ' มีขนาดหน้าตักกว้างถึง 4.85 ม. และที่วัดจองกลางมีพระพุทธรูปหินขัดจำลองปิดทองเหลืองอร่ามทั้งองค์
วัดพระธาตุคอกยงมู			ที่นี่เดิมชื่อวัดปลายคอก ตั้งอยู่บนยอดคอกยงมู พระธาตุเจดีย์ของวัดนี้สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกในแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยพระเจดีย์ 2 องค์ ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระธาตุคอกยงมูตามนามพระธาตุ นอกจากนี้เป็นศาสนสถานสำคัญแล้วยังเป็นจุดชมวิวเมืองของแม่ฮ่องสอนด้วย เพราะสามารถที่จะเห็นภูมิประเทศของเมืองแม่ฮ่องสอน และเทือกเขาถนนธงชัยสลับซับซ้อนสุดลูกหูลูกตา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดหัวเวียง หรือวัดกลางเวียง	ตั้งอยู่กลางใจ เมือง		เป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าพาลาละแ่ง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องประจำเมืองที่มีความงดงามมาก มีประวัติว่าหล่อจำลองจาก 'พระมหามุนี' พระเจ้าพาลาละแ่งองค์จริง ณ เมืองมณฑลทะเลย์ ประเทศพม่า นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนกลางใจเมือง จึงมีการจัดกิจกรรมทางประเพณีตลอดปี นับเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่คนต่างถิ่นนิยมมาเที่ยวชมวัฒนธรรมไทใหญ่
วัดก้ำก่อ			ชื่อวัดเป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า ดอกบุนนาค ซึ่งถือเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง เชื่อกันว่าเป็นต้นไม้ที่พระศรีอริยเมตไตรยประทับตอนตรัสรู้ วัดก้ำก่อเป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2433 มีสถาปัตยกรรมที่งดงาม มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษต่างจากวัดอื่นคือ ทางเดินตั้งแต่ซุ้มทางเข้าวัดจนถึงจอมคลุมด้วยหลังคาที่เล่นระดับลดหลั่นลงมาตามความลาดเอียงของพื้นที่
วัดพระนอน	ตั้งอยู่เชิงคอกองมู		เป็นวัดเก่าแก่ และสำคัญอีกแห่งหนึ่งของแม่ฮ่องสอน เพราะเป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชายเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ถือเป็นวัดประจำตระกูลเจ้าเมืองเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่ ศิลปะแบบไทใหญ่ขนาดยาว 12 เมตร
วัดม่วยต่อ	อ.ขุนยวม		คำว่า 'ม่วยต่อ' ในภาษาไทยใหญ่แปลว่า พระธาตุ วัดนี้ก็คือวัดพระธาตุ ภายในวัดมีเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ ล้อมรอบด้วยพระเจดีย์บริวารยอดประดับด้วยฉัตรโลหะ แขนงกระดิ่งโดยรอบ จัดเป็นเจดีย์ที่มีความงดงามอีกแห่ง ทุกปีเมื่อถึงวันขึ้น 10-15 ค่ำเดือน 12 ทางวัดจะจัดงานประเพณีเขาวงกต ถือเป็นงานประจำปีงานใหญ่ที่สุดของวัด

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดต่อแพ	บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อยู่ ฝั่งขวาของลำน้ำ ขวม		เป็นวัดเก่าแก่ มีพระเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ เป็น เจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม ยอดประดับ ฉัตรโลหะเจ็ด ชั้น ตั้งอยู่คู่กับวิหาร โถงศิลปะไทใหญ่ มีหลังคา สลักซ้อนเป็นชั้น วิจิตรตระการตา ทั้งเจดีย์และ วิหารตั้งเด่นอยู่กลางลานวัด โดยมีกำแพงแก้ว ล้อมรอบ และรายล้อมด้วยสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ขนาดเล็ก เช่น ศาลาสงฆ์ ศาลาบ่อน้ำ ฯลฯ
พระธาตุจอมกิติ	บ้านจอมกิติ หมู่ 13 ตำบล แม่ขวม อำเภอ แม่สะเรียง		สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เนื้อที่ 80 ไร่ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2256 เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่เก่าแก่ องค์หนึ่ง ที่ชาวบ้านมีความศรัทธาและ สักการบูชา เป็นลักษณะคล้ายสถาปัตยกรรม ล้านนา ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลแม่ขวม มีงานฉลองใน วันขึ้น 8 ค่ำ เดือนมิถุนายนของทุก
พระธาตุจอมทอง	ที่หมู่ 1 ตำบลแม่ สะเรียง	ห่างจากตัวอำเภอ 1 กิโลเมตร	เป็นพระธาตุคู่บ้านคู่เมืองเช่นเดียวกัน การก่อสร้าง ด้านสถาปัตยกรรม เป็นศิลปะล้านนาโดยแท้ วัด จอมทอง มีพระพุทธรูปหลวงพ่อดอกอัฐิถือปูน สูง 15 เมตร กว้าง 10 เมตร สร้างขึ้นเมื่อ 12 มีนาคม พ.ศ. 2532 เป็นพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่บริเวณรอบๆ หลวงพ่อด สามารถมองเห็นทิวทัศน์ตัวอำเภอแม่สะเรียง
พระธาตุจอมมอญ			วัดพระธาตุจอมมอญเป็นหนึ่งในสี่เจดีย์ประจำมม เมือง คือ จอมแจ้ง จอมทอง จอมกิติ และจอม มอญ เป็นพระเจดีย์เก่าแก่ตั้งอยู่บนยอดเขาทางทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง เมื่อขึ้นไปแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นภาพเมืองแม่สะเรียง ที่ปรากฏอยู่เบื้องล่าง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดจองสูง หรือวัดอุทธ ยารมณ			สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2381 ภายในวัดมีเจดีย์ทรงมอญ เก่าแก่อายุกว่า 100 ปี อยู่ 3 องค์ เจดีย์ด้านตะวันตก สร้างเมื่อต้นรัชกาลที่ 6 เจดีย์องค์กลางไม่ปรากฏว่า สร้างในสมัยใด เดิมทีเป็นพระเจดีย์เก่าเหลือแค่ครึ่ง องค์ และมีพอบทองรูปเต่าบรรจุพระบรม สารีริกธาตุอยู่ข้างใน ภายหลังได้ทำการบูรณะใหม่ จนเสร็จในปี พ.ศ. 2499 และเจดีย์องค์ตะวันออก เดิมเป็นวิหารแบบไทใหญ่ หลังคาซ้อนชั้น ภายใน ประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐ 9 องค์ ต่อมาไฟ ไหม้วิหารหมด เหลือเพียงองค์พระพุทธรูปจึงได้ทำ การสร้างพระเจดีย์ครอบพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ไว้ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี ทางวัดจะจัดงาน ประเพณีนมัสการพระเจดีย์ขึ้น
วัดศรีบุญเรือง เดิมชื่อวัดจองหมากแกง			สร้างโดยผู้เจ้าศรีวิชัย ประมาณปี พ.ศ. 2450 เป็นวัด ที่มีพื้นที่ค่อนข้างน้อย แต่โดดเด่นด้วยความ อลังการของจองศิลปะแบบไทใหญ่ หลังคาซ้อน เป็นชั้น ประดับสังกะสีฉลุลวดลายละเอียดมาก เป็นจองขนาดใหญ่ 3 หลังติดกัน ภายในจองมี ภาพเขียนเรื่องพระเวสสันดรชาดก โดยฝีมือช่าง ชาวพม่า วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ติดกับวัดจองสูง และมี ทางเดินเชื่อมถึงกัน
วัดแสนทอง	อ.แม่สะเรียง		สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2336 ภายในวัดมีพระพุทธรูปที่ สำคัญอยู่ 2 องค์คือ 'พระเพชร' หรือ 'พระสิงห์หนึ่ง' พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตัก 12 นิ้ว และ 'พระแสนทอง' เป็น พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตัก 24 นิ้ว ศิลปะสมัยเชียงแสนที่มีความเก่าแก่ และงดงามมากองค์หนึ่ง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
บ้านรักไทย	ตำบลหมอกจำ แป้	44 กิโลเมตร	บ้านรักไทยหรือบ้านแม่ฮ่อมเป็นหมู่บ้านสุดท้ายก่อนถึงชายแดนไทย-พม่า ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่อพยพหนีภัยมาจากทางตอนใต้ของจีนในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบคอมมิวนิสต์ บริเวณหมู่บ้านมีทะเลสาบสวยงาม นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมจีน ซึ่งยังคงสืบทอดประเพณีไว้หลายอย่างทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ลักษณะบ้านบางส่วนเป็นบ้านแบบเก่าทำจากดินเหนียวผสมฟางข้าว รวมทั้งอาหารตำรับจีนตอนใต้แถบมณฑลยูนนาน นอกจากนี้ยังสามารถชมชาเลิศจรจากชาพันธุ์ดีซึ่งมีจำหน่ายในหมู่บ้าน เช่น ชาชิง ชิง ชาอู่หลง
บ้านห้วยเสือเฒ่า		12 กิโลเมตร	เป็นกลุ่มชาวปาดองที่รวมตัวกันประมาณ 20 หลังคาเรือนที่บ้านห้วยเสือเฒ่าโดยจะอาศัยอยู่ในกลุ่มของตัวเองไม่ปะปนกับชาวบ้านซึ่งเป็นกะเหรี่ยง
บ้านน้ำเพียงดิน	เขตตำบลผาบ่อง		นับเป็นจุดแรกที่ชาวกะเหรี่ยงคอยาวเข้ามาอาศัยอยู่เป็นกลุ่มแรกเมื่อหลายสิบปีก่อน หมู่บ้านที่ชาวกะเหรี่ยงคอยาวอาศัยอยู่เรียกว่า บ้านห้วยปูแกง เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตามลำน้ำปาย ผ่านบ้านห้วยเคื่อไปจนถึงบ้านน้ำเพียงดินโดยเรือหางยาว
บ้านกะเหรี่ยงห้วยห้อม	ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย	ห่างจากบ้านละอูป ประมาณ 4 กิโลเมตร	ราษฎรเคร่งศาสนาและสุภาพอ่อนโยน หมู่บ้านเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาชาวเขา ราษฎรได้รับการพัฒนาให้สามารถทำผ้าจากขนแกะ ปลูกไม้ผลเมืองหนาวและอื่น ๆ และยังเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของชาวเขา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
บ้านในสอย		จากตัวอำเภอเมือง ประมาณ 33 กม	ชาวปาดองที่บ้านในสอยอพยพมาจากบ้านน้ำเพียง ดินเพื่อหนีภัยจากทหารพม่า มาอยู่ปะปนกับบ้าน กะเหรี่ยงธรรมดาที่ปากทางเข้าหมู่บ้านจะมีแผนที่ แสดงที่ตั้งของบ้านปาดอง นักท่องเที่ยวสามารถเข้า ไปเยี่ยมชมถ้ำรูป ในหมู่บ้านมีร้านค้า ร้านอาหาร ห้องน้ำและร้านขายของที่ระลึก
หมู่บ้านเมืองปอน	เขตอำเภอ ขุนขวม	จากตัวอำเภอ 13 กิโลเมตร	สามารถเที่ยวชมวัดบ้านเมืองปอนซึ่งมีศิลปะแบบ ไทยใหญ่ วิถีชีวิตชาวไทยใหญ่ดั้งเดิม บ้านเรือน ไทยใหญ่แบบดั้งเดิม และชื่อของที่ระลึกโดยเฉพาะ เสื้อไทยใหญ่ทั้งชายและหญิงและมีบริการที่พักกับ ชุมชนหรือโฮมสเตย์รองรับได้ตั้งแต่ 2-40 คน
แม่สามแลบ			เป็นชื่อหมู่บ้าน ตั้งอยู่ริมน้ำสาละวิน หรือแม่น้ำคง นักท่องเที่ยวนิยมไปล่องเรือตามลำน้ำสาละวิน ฝั่ง ตรงข้ามเป็นเขตพม่า บางช่วงมีหาดทรายขาว สะอาด ช่วงที่ล่องเรือคือช่วงแม่สามแลบถึงสบเมย ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเมยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละ วิน และช่วงแม่สามแลบถึงอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก
หมู่บ้านละว้า	แม่ละอูบ ตำบล ห้วยหอม		หมู่บ้านละว้า (ลัวะ) มีลักษณะวัฒนธรรม การสร้างที่ อยู่อาศัย การแต่งกาย และอุปนิสัย แตกต่างไปจาก ชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ โดยที่ตั้งอยู่บนยอดคอยสูง ซึ่งมีทิวทัศน์สวยงาม การคมนาคมสะดวก จึงเป็นที่ แปลกตาแปลกใจแก่นักท่องเที่ยวมากที่สุด
บ้านกะเหรี่ยงแม่สะก๊วะ	เขตตำบลท่าผา ปทุม	ห่างจากอำเภอ ประมาณ 13 กิโลเมตร	เป็นทางขึ้นเขา บ้านเรือนแถบเชิงเขาดูแปลกตา ใน ฤดูแล้งจะมองเห็นภาพดอกไม้ป่า ใบไม้ เป็นสีส้ม สวยงามมาก และมีแหล่งน้ำตกใกล้หมู่บ้านด้วย

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
อ่างเก็บน้ำแมธิ	หมู่ที่ 9 บ้านคอย เวียง ตำบล บ้านธิ	ห่างจากตัวอำเภอ บ้านธิ ประมาณ 5 กิโลเมตร	สันเขื่อนกว้าง 470 เมตร ยาวประมาณ 6 กิโลเมตร บรรจุน้ำ 5 ล้านลูกบาศก์เมตร ใช้ในพื้นที่ การเกษตร 5,000 ไร่ และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ มีทัศนียภาพอันสวยงาม ทิวทัศน์ภูเขาสวยต้นไม้ เขียวขจี น้ำรินรมย์ เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ
อุทยานแห่งชาติดอยขุน ตาล		ไปตามทางหลวง หมายเลข 11 สาย ลำปาง - ลำพูน กิโลเมตรที่ 47 เข้า ไปประมาณ 18 กิโลเมตร	มีพื้นที่ครอบคลุมอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน อำเภอ ห้วยฉัตรและอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง สภาพพื้นที่ เป็นป่าเขา อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด มี เนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 159,556 ไร่ แหล่งท่องเที่ยว อูโมงค์ขุนตาล เป็นอูโมงค์ทางรถไฟลอดผ่านที่ ยาวที่สุดในประเทศไทย มีความยาว 1,352 เมตร บริเวณยอดเขา จากที่ทำการอุทยานฯ ซึ่งมีที่พัก ของกรมป่าไม้ตั้งอยู่ เดินเท้าต่อไปประมาณ 1,500 เมตร น้ำตกแม่ลอง อยู่ทางทิศใต้ของสถานีขุนตาล ห่างไปประมาณ 10 กิโลเมตร น้ำตกตาดเหมย เป็น น้ำตกขนาดเล็กสูง 10 เมตร
ถ้ำเอร่าวัน	หมู่ที่ 6 ตำบล นครเจดีย์		ลักษณะปากถ้ำมีขนาดเล็กลาดต่ำจนถึงปากคูหาถ้ำ เมื่อผ่านปากถ้ำเข้าไปจะพบห้องโถงกว้างแสงแดด เข้าไม่ถึงบางแห่งของห้อง โถงใหญ่แบ่งเป็นห้อง เล็ก ๆ กระจายอยู่ซึ่งแต่ละห้องมีหินงอกหินย้อยที่ สวยงาม การเดินทางเข้าไปในถ้ำควรมีเจ้าหน้าที่นำ ทาง และควรนำไฟฉายติดตัวไปด้วยเพราะภายใน ถ้ำไม่มีไฟฟ้า

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อ่างเก็บน้ำแม่วังล้าน		ห่างจากที่ว่าการอำเภอป่าซางประมาณ 13 กิโลเมตร	ไปตามทางหลวงหมายเลข 106 ถึงทางแยกเข้าบ้านโป่งรุ เข้าไปประมาณ 4 กิโลเมตรถึงอ่างเก็บน้ำ มีทิวทัศน์สวยงามมองเห็นภูเขาล้อมรอบ มีเรือนแพให้พักผ่อน พร้อมทั้งร้านอาหารไว้บริการ
ถ้ำหลวงผาเวียง	หมู่ที่ 2 ตำบลป่าพลู		ห่างจากที่ว่าการอำเภอบ้านโฮ่งไปทางทิศใต้ บนทางหลวงหมายเลข 106 บ้านโฮ่ง-ลี่ มีป้ายบอกทางเลี้ยวขวาไปอีกประมาณ 2.8 กิโลเมตร เป็นถ้ำที่มีความสวยงามภายในถ้ำแบ่งออกเป็น 8 ห้อง เช่น ลานรมณีย์ เป็นห้องกว้างมีแสงสว่างจากปากถ้ำส่องถึง อัครนิโฆคเขิน เป็นห้องที่มีร่องรอยการพังทลายของหินงอกหินย้อย และเนินไศลงามตา เป็นเนินดินสลับกับก้อนหิน
อุทยานแห่งชาติแม่ปิง			สามารถเดินทางไปตามหลวงหมายเลข 106 สายลำพูน-ลี่ บริเวณกิโลเมตรที่ 47 แล้วเข้าทางหลวงหมายเลข 1087 สายลี่-ก้อ บริเวณกิโลเมตรที่ 20-21 ถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่ปิงภายในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง มีพื้นที่บางส่วนเป็นลำน้ำปิงซึ่งยาวประมาณ 140 กิโลเมตร และสองฝั่งแม่น้ำเป็นเกาะแก่ง หน้าผา หินงอก หินย้อย การเดินทางท่องเที่ยวลำน้ำปิงสามารถเริ่มจากอ่างเก็บน้ำดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้เรือหางยาว แล้วมาต่อแพที่แก่งสร้อย ล่องมาจนถึงเขื่อนภูมิพล อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ในทางกลับกันอาจจะเช่าเรือหรือแพจากเขื่อนภูมิพลล่องขึ้นไปก็ได้
ถ้ำยางวี	อยู่ในอุทยานฯ		เป็นถ้ำหินปูนขนาดใหญ่ มีหินงอกหินย้อยสวยงาม เป็นที่อยู่อาศัยของค้างคาว เม่นและเสียด การเดินทางเข้าไปชมต้องใช้ไฟฉายหรือคนถือไฟนำทางเข้าไป

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ทุ่งกึก		อยู่ห่างจากที่ทำการประมาณ 15 กิโลเมตร	เป็นทุ่งหญ้าธรรมชาติกว้างใหญ่ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงของอุทยานฯ และที่ราบเนินเขาปกคลุมด้วยทุ่งหญ้าสลับป่าเต็งรัง มีทิวทัศน์ธรรมชาติที่สวยงาม เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าจำพวกกิ้ง กวาง กระต่าย นก และไก่ป่าชนิดต่างๆ กิจกรรมดูนกเป็นที่นิยมมาก นักท่องเที่ยวสามารถมาตั้งแคมป์พักผ่อนบริเวณทุ่งกึกได้ ประมาณเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมมีกล้วยไม้ป่ากว่า 20 ชนิดบานสะพรั่งสวยงามมาก
น้ำตกก้อหลวง		อยู่ห่างจากที่ทำการประมาณ 22 กิโลเมตรและเดินเท้าอีก 500 เมตร	เป็นน้ำตกหินปูนที่เกิดจากลำน้ำในห้วยแม่ก้อ ไหลผ่านหินดินดานเทาดำและหินทรายของหน้าผาที่มีความสูงต่างระดับลดหลั่นกันลงมาทั้งหมด 7 ชั้น เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นหินปูน จึงทำให้บริเวณน้ำตกมีหินงอกหินย้อยสวยงามตามธรรมชาติ และยังมีแอ่งน้ำขนาดใหญ่สีเขียวใส มีปลาอาศัยอยู่มากมาย
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
อนุสาวรีย์พระนางจามเทวี	ตำบลในเมือง บริเวณสวนสาธารณะหนองดอก	ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ 1 กิโลเมตร	สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระนางจามเทวี องค์ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย พระนางเป็นปราชญ์ที่มีคุณธรรม ความสามารถและกล้าหาญได้นำพุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรมมาเผยแพร่ในดินแดนแถบนี้จนมีความรุ่งเรืองสืบมาจนถึงปัจจุบัน สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร ได้เสด็จมาทรงเปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2525

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ หริภุญไชย	ถนนอินทวงยศ เยื้องกับวัดพระ ธาตุหริภุญชัย		ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2470 โดยพระยาราชกุลวิบูลย์ภักดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ต่อมากรมศิลปากร ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารแห่งใหม่เสร็จเมื่อ พ.ศ. 2517 และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สเด็จ พระราชดำเนินทรงเปิดอาคารเมื่อ พ.ศ. 2522 ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงโบราณวัตถุแบ่งเป็น 3 ห้องคือ ห้องจัดแสดงใหญ่ เป็นห้องโถงยาวอยู่ชั้น บนของตัวอาคารมีการจัดแสดงวัตถุออกเป็น 3 สมัย คือสมัยก่อนหริภุญไชย สมัยหริภุญไชย และ สมัยล้านนา ได้แก่ พระพุทธรูป เศียรพระพุทธรูป พระพิมพ์ และเทวคา เป็นต้น ห้องจัดแสดงศิลป พื้นบ้าน และเครื่องไม้จำหลัก เป็นห้องจัดแสดงเล็ก ที่อยู่อาคารเล็กชั้นเดียวมีโถงเชื่อมจากชั้นบนของ อาคารหลังใหญ่
อนุสาวรีย์สุทิวาภิรมย์	ตั้งอยู่ที่บริเวณ คอยติ ริมถนน สายชูปเปอร์ ไฮเวย์ ตรง ทางเข้าสู่เมือง ลำพูน		เดิมตั้งอยู่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน สุทิวา ภิรมย์เป็นผู้สร้างเมืองหริภุญไชย แต่เนื่องจากเป็นผู้ บำเพ็ญสมาบัติ และไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางโลก จึงไป เชิญพระนางจามเทวีซึ่งเป็นพระธิดาของพระยาจก วัติแห่งเมืองละโว้มาปกครองเมืองหริภุญไชยแทน และยังได้ช่วยเหลือพระนางจามเทวีประดิษฐาน พระบรมพุทธรูปในนครหริภุญไชยอย่างมั่นคง
วัดพระธาตุหริภุญชัย รวมหาวิหาร	ตั้งอยู่ใจกลาง เมืองลำพูน		ภายในบริเวณวัดพระธาตุหริภุญชัยมีสิ่งที่น่าสนใจ คือซุ้มประตู วิหารหลวง พระบรมธาตุหริภุญชัย พระสุวรรณเจดีย์

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดมหาวน	ตั้งอยู่ริมถนน จามเทวี	ห่างจากศาลากลาง จังหวัดประมาณ 500 เมตร	ตำนานการสร้างวัดกล่าวว่า วัดนี้สร้างมาแต่ครั้ง พระนางจามเทวีขึ้นครองนครหริภุญไชย สิ่งที่นำ ชมคือ พระพุทธรูปปางนาคปรก หรือพระศิลาดำ ซึ่งพระนาง จามเทวีอัญเชิญมาจากเมืองละโว้ ชาวเมืองเรียก พระพุทธรูปองค์นี้ว่า พระรอดหลวง หรือพระรอด ลำพูน ซึ่งมีความสำคัญและเป็นแบบพิมพ์ในการ จำลองทำพระเครื่องที่ลือชื่อคือ พระรอดมหาวน
วัดจามเทวี	ตั้งอยู่ริมถนน จามเทวี ตำบล ในเมือง		สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 1298 ฝีมือช่างละโว้ ลักษณะพระเจดีย์เป็นสี่เหลี่ยมแบบพุทธคยาใน ประเทศอินเดีย แต่ละด้านมีพระพุทธรูปยืนปาง ประทานพรอยู่เป็นชั้นๆ ภายในเจดีย์บรรจุอัฐิของ พระนางจามเทวีปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญไชย ตามตำนานเล่าว่าเจ้านันทยศและเจ้ามหันตยศ ราช โอรสของพระนางจามเทวีได้สร้างขึ้น เพื่อบรรจุอัฐิ ของพระนางเมื่อปี พ.ศ. 1298 เดิมมียอดห่อหุ้มด้วย ทองคำ ต่อมา ยอดพระเจดีย์หักหายไปชาวบ้านจึง เรียกว่า “กู๋กู๋” หรือมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏ”
วัดพระยืน	ตำบลเวียงยอง		วัดพระยืนมีชื่อเดิมว่า วัดพุทธมหาสถาน ซึ่งพระ เจ้าธรรมมิกราช กษัตริย์หริภุญชัย เป็นผู้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1606-1611 พระเจดีย์เป็นทรงมณฑป มี พระพุทธรูปยืนทั้งสี่ทิศ เครื่องบนประกอบด้วย เจดีย์ห้ายอด โดยมีเจดีย์ทรงระฆังและเจดีย์ทรง กลมขนาดเล็กเป็นประธาน คล้ายคลึง
วัดพระคงฤาษี หรือวัดอนันทราม	ตั้งอยู่ตำบลใน เมือง		เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวีครอง เมืองหริภุญชัย ในวัดนี้มี พระคง ซึ่งเป็นพระเครื่อง ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นต้นบถืออีกองค์หนึ่ง ของเมืองลำพูน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระธาตุคอกเวียง	หมู่ที่ 9 บ้านคอกเวียง ตำบลบ้านธิ	ห่างจากอำเภอบ้านธิประมาณ 7 กิโลเมตร	เป็นที่ประดิษฐานเจดีย์เก่าแก่ซึ่งมีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุอยู่ วัดนี้ยังมีพระพุทธรูปเก่าแก่อีก 3 องค์ องค์แรกเป็นพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ปางมารวิชัยหน้าตักกว้าง 29 นิ้ว มีเรื่องเล่าว่าครั้งหนึ่งฝนแล้ง ชาวบ้านเดือดร้อนเลยนำพระองค์นี้มาแห่ขอฝนปรากฏว่าฝนตก ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อพระองค์นี้ว่า “พระเจ้าสายฝน” องค์ที่สองหน้าตักกว้าง 99 นิ้ว ประดิษฐานที่ศาลาการเปรียญ องค์ที่สามหน้าตักกว้าง 89 นิ้ว ประดิษฐานที่เชิงคอก ทั้งสององค์ข้างในเป็นศิลาแลงและข้างนอกฉาบปูนสมัยที่ค้นพบนั้นเหลือไม่เต็มองค์เศียรปักดิน ชาวบ้านจึงเรียกว่า “พระเจ้าดำดิน” ชั้นบนสุดของคอกเป็นที่ประดิษฐานของเจดีย์ธาตुकอกเวียง และทุก ๆ ปีในวันแรม 8 ค่ำ เดือน 7 จะมีประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ
อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย	ตั้งอยู่เชิงคอกติบริเวณวัดคอกติ ตำบลป่าสัก	ห่างจากตัวเมืองลำพูนประมาณ 5 กิโลเมตร	พระครูบาศรีวิชัยเป็นพระเถระเจ้า นักพัฒนาแห่งล้านนาไทย ผู้พัฒนาทั้งด้านจิตใจและด้านถาวรวัตถุให้แก่ชาวล้านนาไว้อย่างอเนกอนันต์ ท่านมีชีวิตอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2421-2481 ถิ่นฐานบ้านเดิมของท่านอยู่ที่บ้านแม่ตืน อำเภอเถิน จึงเป็นความภูมิใจอย่างใหญ่หลวงของชาวลำพูน
กู่ช้าง-กู่ม้า		1 กิโลเมตร	กู่ช้าง เป็นสถูปทรงกระบอกปลายมน เชื่อว่าเป็นสุสานช้างศึกคู่บารมีของพระนางจามเทวี ชื่อ “กู่ก่าเงาเขียว” หมายถึง ช้างผิวดำ งาสีเขียวที่ทรงอานุภาพและอิทธิฤทธิ์ในสงคราม ส่วน กู่ม้า เป็นสถูปทรงระฆัง เชื่อว่าเป็นสุสานม้าทรงของพระโอรสพระนางจามเทวี

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ดอยชะม้อ	ตำบลมะเขือแจ้	ประมาณ 20 กิโลเมตร	เป็นภูเขาไฟโบราณ รูปทรงสัณฐานคล้ายฝาชี บนยอดมีปล่องกว้าง 3 เมตร ลึกประมาณ 6 เมตร ตอนล่างเป็นบ่อมีน้ำตลอดปี การเดินขึ้นไปบ่อน้ำบนยอดเขาต้องขึ้นบันได 1,749 ขั้น ประชาชนนับถือกันมาแต่โบราณว่า เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ห้ามผู้หญิงตัด เมื่อถึงเทศกาลสงกรานต์พระธาตุหริภุญชัยจะต้องตักน้ำจากบ่อนี้ไปปนกับน้ำพระราชทานแล้วจึงนำขึ้นสร้างองค์พระธาตุ และเมื่อพระมหากษัตริย์ไทยเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติจะต้องนำน้ำในบ่อนี้อัญเชิญไปร่วมเป็นน้ำพุทธาภิเษก ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกทุกครั้ง
วัดศรีดอนชัย	หมู่ที่ 10 บ้าน สันมะนะ ตำบล บ้านธิ		วัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาสูง 59 ศอก เป็นพระพุทธรูปที่สูงและใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ สร้างขึ้นจากศรัทธาของประชาชน ในปีพ.ศ. 2538 เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล
พระธาตุดอยห้างบาตร	บ้านไชใต้	ห่างจากอำเภอ บ้านธิ ประมาณ 9 กิโลเมตร	เมื่อถึงหมู่บ้านไชใต้ จะเห็นพระธาตุดอยห้างบาตรอยู่ทางขวามือ เป็นเจดีย์ทรงจตุรมุขสีขาว มีฉัตรทองอยู่ยอดเจดีย์ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างเมื่อไรตามตำนานเล่าว่าสมัยพุทธกาลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมายังดอยลูกนี้และเตรียมเสด็จออกบิณฑบาตโปรดสัตว์ ซึ่งการเตรียมบาตรภาษาพื้นเมืองเรียกว่า “ห้างบาตร” ปรากฏร่องรอยห้างบาตรอยู่เป็นหลุมลึกลงไปในหินดินดานและมีมณฑปครอบไว้ พระธาตุแห่งนี้อยู่บนยอดดอยจึงสามารถมองเห็นทิวทัศน์เบื้องล่างได้ไกล

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระพุทธรบาทตากผ้า	ตั้ง อยู่ ตำบล บล มะกอก	เดินทางไปตาม ทางหลวง หมายเลข 106 บริเวณกิโลเมตรที่ 136-137 เข้าไป ประมาณ 1 กิโลเมตร	วัดนี้เป็นปูชนียสถานสำคัญของจังหวัดลำพูน ตาม ตำนานการสร้างวัดเล่าว่าพระพุทธรองค์พร้อมด้วย สาวกได้เสด็จจาริกสั่งสอนไปตามที่ต่าง ๆ จนถึงที่ แห่งนี้ได้รับสั่งให้นำจีวรที่ซักระหว่างทางออกมา ตากกับหน้าผาหิน ซึ่งปัจจุบันก็ยังปรากฏเป็นรอย ตารางคล้ายจีวรของพระอยู่จนทุกวันนี้ จากนั้นจึง ทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บน ลานผาลาดซึ่งเป็นที่ตั้งวัดในปัจจุบัน และบนม่อน คอยเบื้องหลังวัดได้มีการสร้างพระเจดีย์ ซึ่งเป็น ศิลปะที่ผสมผสานจากพระธาตุคอกยสุเทพและพระ ธาตุหริภุญชัย โดยมีบันไดนาค 469 ขั้น เชื่อม ระหว่างเจดีย์บนม่อนคอกกับวัดพระพุทธรบาทตาก ผ้าที่เชิงคอก ปัจจุบันสามารถนำรถขึ้นไปได้ เมื่อถึง วันอัฐมีบูชา แรม 8 ค่ำ เดือนแปด ซึ่งเป็นวันคล้าย วันถวายพระเพลิงพระสรีระของสมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้า ที่วัดมีประเพณีสงกรานต์พระพุท ธบาทเป็นประจำทุกปี
วัดหนองเจือก	ตั้งอยู่บ้านหนอง เจือก ตำบลแม่ แรง		ไปตามทางหลวงหมายเลข 106 สายลำพูน-ลี กิโลเมตรที่ 138-139 แล้วเลี้ยวขวาเข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตรเป็นวัดเก่าแก่ที่แสดงให้เห็นศิลปกรรม ฝีมือช่างพื้นบ้าน สิ่งที่น่าสนใจได้แก่ ศิลปะปูนปั้น ที่ซุ้มประตูของวัด และหอไตร ซึ่งเป็นศิลปกรรม แบบพม่า ลักษณะเป็นตึกโบราณ 2 ชั้น ชั้นล่างมี ภาพจิตรกรรมฝาผนัง
วัดป่าเหยง	ตั้งอยู่บ้านกอง งาม ตำบลแม่ แรง		เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 106 แล้วเข้าทาง หลวงหมายเลข 1032 ข้างวัดป่าซาางาม ไป ประมาณ 3 กิโลเมตร ตามประวัติวัดนี้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2420 มีหอไตรอายุกว่าร้อยปี

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระเจ้าตนหลวง	หมู่ที่ 1 ตำบลศรี เตี้ย		วัดนี้เป็นวัดที่ประดิษฐานพระเจ้าตนหลวง พระพุทธรูปโบราณขนาดหน้าตักกว้าง 7.5 เมตร สูงตั้งแต่ฐานถึงเมลาอี 9.5 เมตร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1909 โดยพระเถระสิริราชวโส เพื่อหลีกเคราะห์กรรม และภัยพิบัติ จึงมีฉายาว่า “ พระเจ้าหลีกเคราะห์” อีกชื่อหนึ่ง
วัดพระเจ้าสะเลียมหวาน			ไปตามทางหลวงหมายเลข 106 สายลำพูน-ลี่ บริเวณกิโลเมตรที่ 113 เลี้ยวเข้าทางบ้านโง้งหลวง ประมาณ 4 กิโลเมตร วัดนี้เป็นวัดที่สวยงาม สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2484 ภายในพระอุโบสถ ประดิษฐานพระเจ้าสะเลียมหวาน แกะสลักจากไม้ สะเดาลงรักปิดทอง เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป
วัดพระธาตุดอยกวางคำ	บ้าน โป่งแดง- สัญชัย ตำบลทุ่ง หัวช้าง		วัดนี้ถูกสร้างโดยครูบาเจ้าชัยวงศาพัฒนา ในวิหารพระประธานทรงเครื่องปางพระมหาจักรพรรดิ ประดับด้วยเพชร พลอย การเดินทาง มี 2 เส้นทาง คือ เข้าทางแยกแม่แตง อำเภอลี่ ตามทางหลวงหมายเลข 106 และอีกเส้นทางคือ เข้าทางแยกแม่อาว ทางหลวงหมายเลข 1184 ประมาณ 70 กิโลเมตรถึงอำเภอทุ่งหัวช้าง ถึงแยกบ้าน โป่งแดง ถนนชัยวงศาพัฒนา ประมาณ 4 กิโลเมตรถึงบริเวณวัด
วัดบ้านปาง	ตั้งอยู่บนเนินเขา บ้านปาง เลขที่ 381 หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย	ห่างจากตัวอำเภอลี่ 38 กิโลเมตร	วัดซึ่งครูบาศรีวิชัยบวชเรียนเป็นวัดแรก ภายในบริเวณวัดร่มรื่นด้วยต้นไม้ใหญ่ มีโบสถ์วิหารสวยงาม พิพิธภัณฑ์อนุรักษ์ครูบาศรีวิชัย ซึ่งเก็บของใช้ส่วนตัวของท่านไว้อย่างครบถ้วน ได้แก่ สบง จีวร หมอน กระโถน แจกัน เป็นต้น

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระพุทธรบาทห้วยต้ม	เลขที่ 499 หมู่ที่ 8 ตำบลนาทราย อำเภอถ้ำ	ห่างจากอำเภอถ้ำไปทางทิศใต้ประมาณ 10 กิโลเมตร	วัดพระพุทธรบาทห้วยต้มมีอาณาบริเวณกว้างขวางภายในมีสิ่งก่อสร้างทำจากศิลาแลงที่ขุดได้จากบ่อศิลาแลงด้านหลังของวัด และมีองค์พระธาตุที่ได้รับการตกแต่งอย่างงดงาม โดยครูบาชัยวงศา พระอาจารย์ชื่อดังของทางภาคเหนือเป็นผู้บูรณะก่อสร้างและจากศรัทธาของบรรดาชาวกะเหรี่ยงที่อยู่รอบบริเวณวัด ชาวกะเหรี่ยงเหล่านี้นอกจากจะทำไร่ทำสวนแล้ว ยังมีอาชีพเป็นช่างฝีมือ ทอผ้า ทำสร้อยคอ และเครื่องเงินเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน และทุกปีประมาณเดือนธันวาคมชาวกะเหรี่ยงจะจัดงานชุมนุมชาวกะเหรี่ยงและสืบสานวัฒนธรรม
วัดมหาธาตุเจดีย์ศรีเวียงชัย	หมู่ที่ 9 บ้านหนองปู (ห้วยต้ม) ตำบลนาทราย		เป็นสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาศิลปะล้านนาที่สร้างด้วยศิลาแลงทั้งองค์ มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ฐานกว้าง 40 x 40 หรือเท่ากับ 1 ไร่ ส่วนสูงจากบ๊วยอดคฉัตรลงมาถึงพื้นยาว 64.39 เมตร ผู้ริเริ่มให้มีการออกแบบและการสร้างคือ หลวงปู่ครูบาชัยวงศาพัฒนา เพื่อให้เป็นพุทธเจดีย์ของพระพุทธเจ้า 5 พระองค์อันจะเป็นพุทธเจดีย์ของภัทรกัปให้ลูกหลานคนไทยได้กราบไหว้เป็นแห่งแรกของประเทศไทยและเป็นแห่งที่สองของโลก
วัดพระธาตุห้าดวง หรือเวียงเจดีย์ห้าหลัง	ตำบลถ้ำ	ห่างจากที่ว่าการอำเภอถ้ำประมาณ 2 กิโลเมตร	วัดนี้เป็นที่ตั้งของหมู่เจดีย์ 5 องค์ ตามตำนานกล่าวว่าพระนางเจ้าจามเทวี กษัตริย์ครองเมืองหริภุญไชย ได้ยินข่าวจากราชฎูรเมืองถ้ำว่ามีดวงแก้ว 5 ดวง ปรากฏเห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาดูด้วยพระองค์เอง เวลากลางคืนจึงได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง 5 ดวง ลอยอยู่บนกองดิน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
			5 กอง จึงได้สอบถามความเป็นมาก็ทราบว่า คือ พระเมโธธาตุ (น้ำโคลมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง 5 ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดศรัทธาสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบกองดินทั้ง 5 กองไว้ และในวันที่ 20 เมษายนของทุกปี จะมีประเพณีสงกรานต์ พระธาตุห้าดวง
ก. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
บ้านหนองช้างค้ำ			เป็นแหล่งผลิตลำไยใหญ่ที่สุด อยู่ก่อนถึงเมืองลำพูน 8 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 106 สายเชียงใหม่-ลำพูน ถึงบ้านป่าหะมีป่าขอกทางเลี้ยวขวาเข้าบ้านหนองช้างค้ำ ตำบลอุโมงค์ ตรงเข้าไปประมาณ 7 กิโลเมตร ก็จะถึงหมู่บ้าน ตลอดสองฝั่งทางที่ลัดเลี้ยวเข้าไปในหมู่บ้านจะเนื่องแน่นไปด้วยสวนลำไย ในราวเดือนสิงหาคมของทุกปี จะมีงานเทศกาลลำไยลำพูน จัดขึ้นในอำเภอเมือง ในงานมีการประกวดรถประเภทสวยงามที่ประดับตกแต่งด้วยลำไย การประกวดผลิตผลลำไยและธิดาลำไย
ข้าวมุงทำสังข์และชุมชนเวียงยอง			เป็นเส้นทางที่เหมาะสมกับการเดินเท้า หรือ นั่งรถสามล้อถีบ เที่ยวชมวิถีชีวิตชาวบ้านในชุมชนวัดเก่า การทอผ้าไหมยกดอก ซึ่งเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของตำบลเวียงยอง สิ่งที่น่าสนใจเมื่อท่านได้เข้ามาเยี่ยมชมคือ ข้าวมุงทำสังข์ เป็นสะพานแบบมีหลังคา สร้างขึ้นเพื่อข้ามแม่น้ำกวง เชื่อมฝั่งวัดพระธาตุกับชุมชนเวียงยอง นอกจากนี้ยังสามารถชมเจดีย์วัดร้าง และพิพิธภัณฑสถานบ้านวัดดั้นแก้ว

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
บ้านม้า ลำพูน			ตั้งอยู่ห่างจากทางแยกคอกยติประมาณ 1 กิโลเมตร ถนนซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง แล้วแยกเข้าสู่ หมู่บ้านประมาณ 2 กิโลเมตร ในหมู่บ้านทำเฟอร์นิเจอร์ทุกประเภทซึ่งใช้ไม้อัด ไม้สัก ไม้ยางพารา ฯลฯ มีให้เลือกมากมาย ราคาประหยัด สินค้ามีความประณีต
แหล่งทอผ้าบ้านศรีเมือง ผู้			เป็นแหล่งทอผ้าโบราณเจ้าหลวงเมืองลำพูนมานานกว่า 200 ปี บรรยากาศภายในหมู่บ้านเป็นถนนแคบๆ ซึ่งมีสายเคเบิลมีร้านทอผ้าอยู่ริมถนนสองฟาก
ตลาดกลางสินค้าเกษตร (กาดคอกยติ)	ถนน ซูเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง		เป็นแหล่งรวมของฝักนานาชนิดจากทั่วทุกอำเภอ อาทิ ฝักทอยคอกอกเอกลักษณ์เมืองลำพูนจากอำเภอเมือง ไม้แกะสลักจากอำเภอแม่ทา ฝักทอผ้าฝ้ายทอมือจากอำเภอป่าซาง และเครื่องเงินชาวเขาจากอำเภอลี้ สินค้าแปรรูปจากลำไย หอม กระเทียม สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์โครงการหลวง นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พักรถ มีอาหารและเครื่องดื่ม เปิดให้บริการตลอดทั้งวัน
หมู่บ้านแกะสลักอำเภอ แม่ทา			เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 106 แล้วแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 116 ประมาณ 2 กิโลเมตร ถึงแยกไฟแดงป่าห้ำแล้วไปตามทางหลวงหมายเลข 1033 อีกประมาณ 10 กิโลเมตร บริเวณบ้านหนองยางไคล ตำบลทุ่งทาหลวง และบริเวณหมู่บ้านใกล้เคียง เป็นแหล่งผลิตไม้แกะสลักเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปคน รูปสัตว์ เครื่องใช้ภายในบ้าน เครื่องประดับ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
หมู่บ้านกะเหรี่ยงพัฒนา ห้วยหละ	หมู่ที่ 2 ตำบลป่า พลู	ห่างจากที่ว่าการ อำเภอบ้านโฮ่งไป ทางทิศใต้ 12 กิโลเมตร	ไปตามทางหลวงหมายเลข 106 สายลำพูน-ดู่ ระหว่างกิโลเมตรที่ 107-108 เป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยง ที่ยังคงประเพณีเก่าแก่ดั้งเดิมไว้คือการทอผ้าแบบ ดั้งเดิมโดยใช้เอวเป็นที่ในการทอ
แหล่งทอผ้าบ้านหนอง เจ๊ก	บ้านหนองเจ๊ก ตำบลแม่แรง		เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 106 บริเวณ กิโลเมตรที่ 138-139 แล้วเลี้ยวเข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตรบ้านหนองเจ๊กเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอ มือ และสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองที่ทำจากผ้าฝ้าย เช่น ปลอกหมอน ม่าน ผ้าปูโต๊ะ เสื้อผ้า ราคาไม่ แพง และยังผลิตส่งไปจำหน่ายยังแหล่งขายของที่ ระลึกด่าง ๆ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง

ข-1-67

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
เขื่อนกิ่วลม	ตั้งอยู่ที่บ้านแลง	38 กิโลเมตร	เขื่อนกิ่วลมอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท แต่อยู่ภายใต้การดูแลของกรมชลประทาน เป็นเขื่อนคอนกรีต มีความสูง 26.50 เมตร ยาว 135 เมตร สันเขื่อนกว้าง 5.35 เมตร บริเวณเหนือเขื่อนเป็นอ่างเก็บน้ำเหมาะแก่การล่องเรือหรือแพ เพราะมีทัศนียภาพสวยงาม การล่องแพใช้เวลาอย่างน้อยครึ่งวัน มีสถานที่ที่น่าสนใจ เช่น แหลมชาวเขื่อน ผาเก็ย ผางาม ทะเลสาบสบพู หมู่บ้านชาวประมงบ้านสา ฯลฯ
สวนสาธารณะหนองกระทิง	ตำบลบ่อแฮ้ว	3 กิโลเมตร	จากตัวเมืองข้ามลำน้ำวังไปตามถนนสายลำปาง-ห้างฉัตร เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจใกล้ตัวเมือง มีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ว่ายน้ำ เล่นเรือถีบ มีร้านอาหาร และเครื่องดื่มบริการ
อ่างเก็บน้ำวังเหนือ		18 กิโลเมตร	บนถนนสายลำปาง-เด่นชัย แล้วเลี้ยวขวาตามถนนเข้าตัวเมืองอีกราว 300 เมตร อ่างเก็บน้ำอยู่ริมถนนเหมาะแก่การแวะพักผ่อนหย่อนใจ ริมอ่างเก็บน้ำเป็นทิวเขา มีทิวทัศน์สวยงาม โดยเฉพาะยามพระอาทิตย์ตกดิน
บ่อน้ำแร่บ่อน้ำร้อน	หมู่ 1 บ้านโป่งร้อน ตำบลใหม่พัฒนา	ห่างจากตัวอำเภอ เกาะคา 12 กิโลเมตร	ตามถนนสายเกาะคา-ห้างฉัตร มีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ น้ำร้อนอุณหภูมิสูงสามารถต้มไข่สุกได้ อยู่ในความดูแลของ อบต. มีการจัดระบบสิ่งแวดล้อมและปรับปรุงภูมิทัศน์สวยงาม บริการห้องอาบน้ำแร่และห้องแช่น้ำร้อน เป็นสัดส่วนถูกสุขลักษณะ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย และสวนป่าทุ่งเกวียน	บ้านทุ่งเกวียน ตำบลเวียงตาล		อยู่ในความดูแลของฝ่ายอุตสาหกรรมป่าไม้ภาคเหนือ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) แต่เดิม ออป. เป็นศูนย์ฝึกลูกช้างซึ่งเป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในโลก โดยเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2512 เป็นสถานที่เลี้ยงและฝึกลูกช้างมีความชำนาญในการทำไม้ขณะที่แม่ช้างไปทำงานในป่า และเนื่องจากมีนโยบายปิดป่าซึ่งทำให้ช้างต้องว่างงาน ศูนย์ฝึกลูกช้างจึงถูกปรับมาเป็นสถานที่ดูแลช้างแก่และเจ็บป่วย และที่นี่ยังเป็นสถานที่ตั้งของโรงพยาบาลช้างด้วย ออป.จึงได้ก่อตั้งศูนย์อนุรักษ์ช้างไทยขึ้นเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2535 และจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ได้แก่ การแสดงของช้างในวันธรรมดา มี 2 รอบ เวลา 10.00 น. และ 11.00 น. สำหรับวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ เพิ่มรอบ 13.30 น. มีการอาบน้ำช้างก่อนเวลาการแสดง เวลา 09.45 น. สำหรับวันธรรมดา และเวลา 13.15 น. ในวันเสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ มีบริการนั่งช้างรอบบริเวณซึ่งเป็นสวนป่า บริการอาหารเครื่องดื่มและร้านขายของที่ระลึก
อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน	อำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง		จากตัวเมืองลำปาง ไปตามทางหลวงหมายเลข 1035 เส้นลำปาง-แจ้ห่ม ไปจนถึงประมาณกิโลเมตรที่ 58 เลี้ยวซ้ายไปตามทางหลวงหมายเลข 1287 ซึ่งเป็นทางเข้าไปอำเภอเมืองปาน แล้วเลี้ยวขวาที่สามแยกใช้ทางหลวงหมายเลข 1252 เส้นช่วงกอม-ปางแฟน ประมาณ 11 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าอุทยานฯ ตามถนน รพช. อีก 3 กิโลเมตร ถึงที่ทำการอุทยาน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
บ่อน้ำร้อนแจ้ซ้อน	ในบริเวณพื้นที่ ที่ทำการอุทยาน ฯ 1		เป็นแหล่งน้ำพุร้อนที่มีสภาพการเกิดทางธรณีวิทยา มีกลิ่นกำมะถันอ่อน ๆ จำนวน 9 บ่อ ภายในพื้นที่ที่มี โขดหินน้อยใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป และมีไอน้ำ ลอยกรุ่นขึ้นมาจากบ่อปกคลุมรอบบริเวณ น้ำพุ ร้อนมีอุณหภูมิเฉลี่ย 73 องศาเซลเซียส เป็นที่นิยม นำไข่ไก่และไข่นกกระทามาแช่ สำหรับไข่ไก่แช่ นานประมาณ 17 นาที ไข่แดงจะแข็งมีรสชาติดมัน อร่อย ส่วนไข่ขาวจะเหลวคล้ายไข่เต่า
น้ำตกแจ้ซ้อน		อยู่ห่างจากที่ทำการ อุทยานฯ 1 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกที่เกิดจากลำน้ำแม่มอญ มีน้ำไหล ตลอดทั้งปี มีแอ่งน้ำรองรับอยู่ตลอดสาย ไหลตกลง มาเป็นชั้น ๆ มี 6 ชั้น มีทางเดินไปสะดวกและมา มารอดินจากบ่อน้ำพุร้อนไปถึงน้ำตกได้
น้ำตกแม่มอญ		อยู่ห่างจากที่ทำการ อุทยานฯ 5 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกที่มีน้ำไหลแรงจากชะง่อนผาสูงลงสู่หุบ เหวเบื้องล่าง น้ำจะตกลงมาเป็นชั้น ๆ สวยงาม ไม่ เหมาะแก่การเล่นน้ำ
ลำปางาม		ห่างจากที่ว่าการ อำเภอวังเหนือ 8 กิโลเมตร	อยู่บริเวณหน่วยพิทักษ์ฯ ที่ แจ้ซ้อน 3 (ปางาม) หน่วยนี้ อยู่ห่างจากที่ทำการอุทยานฯ 60 กิโลเมตร มีถ้ำที่สามารถเข้าไปศึกษาและท่องเที่ยว ได้ เช่น ถ้ำปางาม ถ้ำน้ำ ถ้ำหม้อ เป็นต้น
น้ำตกแม่ขุน			อยู่ใกล้กับน้ำตกแม่มอญ มีลักษณะเป็นน้ำตกสาย ยาว สูงประมาณ 100 เมตร ไหลลงมาบรรจบกับ น้ำตกแม่มอญ ต้องเดินเท้าจากที่ทำการอุทยานฯ 5 กิโลเมตร
อ่างเก็บน้ำแม่มอก	ตำบลเวียงมอก	ระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร จาก ปากทางแยกที่ อำเภอเถิน	เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ บรรยากาศเป็นธรรมชาติ ร่มรื่นเขียวชอุ่มด้วยต้นไม้ตลอดทาง อ่างเก็บน้ำแม่ มอกเป็นเขื่อนทำนบดินส่งน้ำเพื่อการเกษตรและ อุปโภคบริโภคแก่อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย และอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง บริเวณอ่างเก็บน้ำ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท		ประมาณ 65 กิโลเมตร	มีเนื้อที่ประมาณ 758,750 ไร่ ลักษณะเป็นภูเขา สลับซับซ้อนปกคลุมด้วยผืนป่าอุดมสมบูรณ์ใน อำเภอต่าง ๆ ได้แก่ อำเภอเมือง งาว แม่เมาะ และ แจ้ห่ม จุดสูงสุดอยู่ที่ยอดคอยแม่ขวัญซึ่งมีความสูง จากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 1,253 เมตร พื้นที่อุทยานฯ นี้ยังเป็นทางน้ำไหลลง ทางด้าน ตะวันตกสู่แม่น้ำวัง ทางด้านตะวันออกไหลลงสู่ แม่น้ำงาว ซึ่งไหลไปสมทบแม่น้ำยมทางตอน เหนือของอำเภอสอง จังหวัดแพร่
ถ้ำผาไท			สันนิษฐานว่าถูกค้นพบโดยพรานป่าล่าสัตว์ หรือ จากการสำรวจทางหลวงแผ่นดิน ภายในถ้ำเป็นโถง ขนาดใหญ่เกิดจากภูเขาหินปูนอายุไม่น้อยกว่าเก้า ล้านปี ความลึกจากปากถ้ำเข้าไปประมาณ 1,150 เมตร ตลอดเส้นทางอุทยานฯ ได้ติดตั้งไฟฟ้าเพื่อให้ สะดวกในการเดินชมหินงอกหินย้อยที่มีอยู่มากมาย ในถ้ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เคย เสด็จประพาสเมื่อ พ.ศ. 2469 พบหลักฐานพระ ปรมาภิไธยย่อ ปปร. ภายในถ้ำ ค้างคาวจำนวนมาก อาศัยอยู่ในถ้ำแห่งนี้
ถ้ำโจร			เป็นถ้ำขนาดเล็ก มี 3 ห้อง งดงามด้วยม่านหินย้อย ในแต่ละโถงถ้ำ
หล่มภูเขียว			มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่อยู่บนภูเขามิ ลักษณะคล้ายปล่องภูเขาไฟ น้ำในแอ่งลึกมากจน มองเห็นน้ำในแอ่งเป็นสีเขียว มีปลาอาศัยอยู่เป็น จำนวนมาก การเดินทาง ใช้เส้นทางรถยนต์จาก หมู่บ้านอ้อน ประมาณ 6 กิโลเมตร

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ภาพเขียนประวัติศาสตร์ บ้านห้วยหก			เป็นภาพเขียนสีแดงของกลุ่มคนเดินเรียงแถว มีอายุประมาณ 2,000-3,000 ปี เป็นภาพยุคสังคมเร่ร่อน และลักษณะของภาพเขียนดังกล่าวไม่ค่อยได้พบเห็นมากนักในประเทศไทย สามารถเดินเท้าจากหมู่บ้านห้วยหก ระยะทางประมาณ 3.5 กิโลเมตร
อุทยานแห่งชาติแม่วะ		อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเถินประมาณ 19 กิโลเมตร	เป็นต้นกำเนิดของน้ำตกแม่วะ มีเนื้อที่ประมาณ 366,875 ไร่ หรือ 587 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตำบลต่าง ๆ ในอำเภอเถิน อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง อำเภอสามเงา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก
น้ำตกแม่วะ	บ้านน้ำดิบ หมู่ที่ 3 ตำบลแม่วะ อำเภอเถิน		น้ำตกแม่วะประกอบไปด้วยภูเขาสูงชัน มีคอกแปลหลวง เป็นต้นกำเนิดของน้ำตกนี้ และจะไหลลงสู่แม่น้ำวังในที่สุด น้ำตกแม่วะประกอบไปด้วยน้ำตกแม่วะประกอบไปด้วย น้ำตกชั้นต่าง ๆ ทั้งหมด 9 ชั้น แต่ละชั้นมีความงามแบบต่าง ๆ กัน มีทางเดินขึ้นไปถึงแก่น้ำตกชั้นที่ 8 สภาพเส้นทางระหว่างน้ำตกชั้นที่ 1-4 ระยะทาง 700 เมตร เดินได้สะดวก จากนั้นทางเริ่มสูงชันขึ้นไปจนถึงชั้นที่ 8 รวมระยะทาง 2.2 กิโลเมตร สำหรับน้ำตกชั้นที่ 9 มีชื่อว่า ตาดหลวง มีความสูงประมาณ 100 เมตร ต้องปีนหน้าผาจากน้ำตกชั้นที่ 8 ขึ้นไปอีกไกลจึงจะถึง การเดินทาง ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เมื่อผ่านอำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ไปถึงประมาณกิโลเมตรที่ 500 จะมีทางแยกเข้าสู่ที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ผ่านทางแยกนี้ไปอีกประมาณ 6 กิโลเมตร จะถึงหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ มว.1 น้ำตกอยู่ห่างไปอีกประมาณ 500 เมตร

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	ตั้งอยู่บริเวณ หน้าศาลากลาง จังหวัดลำปาง ด้านตะวันตก เฉียงใต้		หลักเมืองทำด้วยไม้สัก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อ ร้อยกว่าปีมาแล้ว โดยหลักที่หนึ่งสร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 หลักที่สอง พ.ศ. 2416 และหลักที่สาม พ.ศ. 2429 ต่อมาใน พ.ศ. 2440 เมื่อสร้างศาลากลาง จังหวัดขึ้น ได้นำหลักเมืองมาไว้ที่บริเวณหน้าศาลา กลาง และสร้างมณฑปครอบหลักเมืองทั้งสามใน พ.ศ. 2511เปิดทุกวันเวลา 06.30-17.00 น.
พระพุทธนิรโรคันตราย ชัยวัฒน์จตุรทิศ	ตั้งอยู่หน้าศาลา กลาง จังหวัด ลำปาง		ประดิษฐานอยู่ในมณฑปทรงไทยแบบจตุรมุขซึ่ง พระพุทธรูปสร้างด้วยโลหะผสมรมดำทั้งองค์ ปาง สมาธิ ชาวบ้านเรียก “หลวงพ่อดำ” จัดสร้างโดย กรมการรักษาดินแดนเมื่อ พ.ศ. 2511 มี 4 องค์ เพื่อ นำไปประดิษฐานไว้ 4 ทิศของประเทศ โดยทางทิศ เหนือได้นำมาประดิษฐานไว้ ณ จังหวัดลำปาง นับเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพ สักการะของประชาชน ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้ ปิดทองเกือบทั้งองค์โดยสาธุชนที่มานมัสการ
สถานีรถไฟนครลำปาง			สถานีแห่งนี้เปิดรับขบวนรถไฟโดยสารครั้งแรกใน สมัยรัชกาลที่ 6 เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2459 ซึ่ง ตรงกับวันปีใหม่ไทยในยุคนั้น สมัยนั้นมีเจ้ากรม รถไฟเป็นวิศวกรชาวเยอรมัน เมื่อแรกเริ่มมีรถไฟ สายเหนือ สถานีรถไฟนครลำปางคือจุดสิ้นสุดของ เส้นทาง สถานีนี้ตั้งอยู่สุดถนนสุเรนทร์ บริเวณสี่ แยกบ้านสบตุ๋ย

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดศรีรองเมือง	ตั้งอยู่บ้านท่า คราวน้อย ตำบล สบตุ๋ย		เป็นวัดพม่าที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดย คหบดีที่ร่ำรวยจากการทำไม้สมัยที่ลำปางเป็น ศูนย์กลางการค้าขายและการทำป่าไม้ สถาปัตยกรรมที่สำคัญได้แก่ วิหารไม้ซึ่งมีหลังคา จั่วซ้อนกันเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย มียอดแหลม 9 ยอด แบบศิลปะพม่า เพดานเป็นลายไม้แกะสลัก และ เสากลมใหญ่จำหลักลวดลายประดับด้วยกระจกลี ผีมือประณีต วิจิตรสวยงาม
วัดศรีชุม	ถนนศรีชุม-แม่ วะ ตำบลศรีชุม		เป็นวัดพม่าที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาวัดพม่าที่มีอยู่ใน ประเทศไทยทั้งหมด 31 วัด สร้างใน พ.ศ. 2433 โดยคหบดีพม่าชื่อ อุโย ซึ่งติดตามชาวอังกฤษเข้ามา ทำงานป่าไม้ในประเทศไทย เมื่อตนเองมีฐานะดี ขึ้นจึงต้องการทำบุญโดยสร้างวัดศรีชุมขึ้นในตำบล สวนดอก จุดเด่นของวัดนี้เดิมอยู่ที่ พระวิหาร ซึ่ง เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้มีศิลปะการตกแต่งแบบ ล้านนาและพม่า หลังคาเครื่องไม้ยอดแหลม แกะสลักเป็นลวดลายสวยงามมาก
วัดป่าฝาง หรือ วัดศาสน โศติการาม	ถนนสนามบิน ตำบลหัวเวียง		สร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยชาวพม่าที่มาประกอบ อาชีพการป่าไม้ในจังหวัดลำปาง งดงามด้วยพระ เจดีย์ใหญ่สีทองสุกปลั่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่ อัญเชิญมาจากพม่าเมื่อประมาณ พ.ศ. 2449 วิหาร เป็นเรือนไม้ทั้งหลังขนาดใหญ่ หลังคาซ้อนกันเป็น ชั้น ๆ แบบพม่า และพระอุโบสถขนาดเล็กหลังคา เครื่องไม้แบบพม่า มีลวดลายเครือเถาปูนปั้นเหนือ ประตูสวยงาม ภายในประดิษฐานพระทับทิมพม่า ซึ่งองค์พระห่มจีวรประดับด้วยทับทิมสวยงามและ หาได้ยากมาก วัดนี้มีพระสงฆ์พม่าจากเมือง มัณฑะเลย์มาเป็นเจ้าอาวาสอยู่เสมอ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดไชยมงคล	ตั้งอยู่ที่ถนน สนามบิน ตำบล หัวเวียง		พุทธสถานที่เด่นของวัดคือ วิหารเป็นอาคารสีขาว หลังคาเครื่องไม้แบบพม่า หน้าบันประดับกระจก เป็นรูปเทวดา เสาประดับด้วยลวดโลหะสีทองขด เป็นลายเครือเถา ประดับกระจกสีสวยงาม ม่านและ ระเบียงโดยรอบทำด้วยแผ่นไม้ฉลุฝีมือประณีต ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสำริด มีลักษณะ งดงามสร้างจากเมืองมณฑลพะเยา สสภาพพม่า
บ้านเสานัก	ตั้งอยู่เลขที่ 86 ถนนป่าไม้		เป็นบ้านไม้ที่มีเสาไม้สักมากถึง 116 ต้น จึงเรียกว่า บ้านเสานัก สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2438 โดยหม่องจัน โอง ต้นตระกูลจันทร วิโรจน์ ลักษณะบ้านเป็น ศิลปะพม่าผสมล้านนา เป็นบ้านไม้สักทรงไทย หลังคาและโครงสร้างเป็นแบบล้านนา ส่วนพาไลย์ รอบบ้านแสดงความเป็นพม่า ประกอบด้วยเรือน ใหญ่ มีเสาไม้สักรองรับน้ำหนักบ้านถึง 116
สะพานรัชฎาภิเศก หรือ สะพานขาว	ตั้งอยู่ที่ถนน รัชฎา		เจ้าผู้ครองนครเป็นผู้ที่ตั้งชื่อจากพิธีเฉลิมฉลอง รัชฎาภิเศก สมัยรัชกาลที่ 5 สะพานรัชฎาเป็น สะพานร่วมสมัยกับยุคอารยธรรมรถไฟมีอายุผ่าน สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2
วัดประตูป่อง	ตั้งอยู่ที่ถนนป่า ไม้ ตำบลเวียง เหนือ	8 กิโลเมตร	เจดีย์วิหารสร้างเมื่อ พ.ศ. 2409 โดยเจ้าญาณรังษี ผู้ ครองนครลำปาง โบสถ์เป็นฝีมือช่างสิบสองปันนา มีศิลปะจีนผสม วัดนี้มีสิ่งสำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ ประตูเมืองโบราณ มีซากหอระฆังพระยาภาวิ ติครองนครลำปาง เป็นปรากฏการต่อสู้ทัพพม่าครั้ง สำคัญ เมื่อ พ.ศ. 2330 ในฝั่งเมืองด้านเหนือนี้เป็น ที่ตั้งค่ายพม่าที่ยกพลมาล้อมเมือง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระแก้วดอนเต้า สุชาคาราม	ถนนสุชาดา ตำบลเวียงเหนือ		เป็นวัดเก่าแก่และสวยงาม มีอายุนับพันปี เคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหามณีรัตนปฏิมากร (พระแก้วมรกต) ตั้งแต่ พ.ศ. 1979 เป็นเวลานานถึง 32 ปี ปุชณียสถานที่สำคัญในวัดพระแก้วดอนเต้า ได้แก่ องค์พระบรมธาตุคอนเต้า พระเจดีย์องค์ใหญ่ซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า วิหารประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ ที่มีอายุเก่าแก่พอ ๆ กับวัดนี้ นอกจากนี้ยังมี วิหารหลวง ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย วิหารพระเจ้าทองทิพย์ สร้างโดยพระนางจามเทวี อายุกว่า 1,000 ปี ประดิษฐานพระเจ้าทองทิพย์ศิลปะสมัยเชียงแสน มณฑป หรือพญาราชศิลปะแบบพม่า วิหารลายคำสุชาคาราม ฝีมือช่างเชียงแสน ภายในมีจิตรกรรมฝาผนังลวดลายทองดงาม เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเชียงแสน
สถานปฏิบัติธรรม- มณฑป หลวงพ่อเกษม เขมโก สำนักสุสานไตร ลักษณ์		1 กิโลเมตร	เส้นทางเดียวกับวัดเจดีย์ขาวหลัง แต่ถึงก่อนประมาณ 500 เมตร เมื่อไปถึงจะพบรูปปั้นหลวงพ่อกษมขนาดใหญ่ที่สังเกตเห็นได้จากถนนภายในบริเวณมีมณฑปลักษณะเป็นอาคารทรงไทยประยุกต์ มีรูปปั้นหุ่นขี้ผึ้งของหลวงพ่อกษม เขมโก เกจิอาจารย์ซึ่งมีผู้เคารพนับถือเป็นจำนวนมาก นั่งขัดสมาธิขนาดเท่ารูปจริง เพื่อให้ประชาชนเคารพสักการะ และบริเวณหน้ามณฑปมีสถานที่เช่าพระเครื่อง ส่วนกุฏิของหลวงพ่อกษมอยู่ด้านข้างมณฑป
วัดเจดีย์ขาวหลัง	ตำบลคันธงชัย	1.5 กิโลเมตร	จุดเด่นของวัดคือ องค์พระธาตุเจดีย์ขาว ที่มีศิลปะล้านนาผสมศิลปะพม่า เชื่อกันว่าหากใครนับได้ครบ 20 องค์ถือว่าเป็นคนมีบุญ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดม่อนพญาแช่	ตำบลพิชัย	5 กิโลเมตร	มีพระเจดีย์ตั้งอยู่บนเนินเขาโดยขึ้นบันไดจำนวน 585 ชั้น ด้านบนสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของจังหวัดลำปางได้อย่างชัดเจน ทางวัดได้พัฒนาเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและร่วมกับสำนักงานป่าไม้เขตลำปางจัดให้เป็น วนอุทยานม่อนพญาแช่ อยู่ก่อนถึงวัดม่อนพญาแช่ 1 กิโลเมตร
วัดพระธาตุเสด็จ	บ้านเสด็จ	19 กิโลเมตร	วัดพระธาตุเสด็จเป็น โบราณสถานอีกหนึ่งแห่งของจังหวัดลำปาง มีตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นในสมัยพระนางจามเทวี อุโบสถและวิหาร โคมคำ (วิหารพระพุทธรูป) วิหารจามเทวี ฯลฯ ซึ่งเป็น โบราณสถานเก่าแก่ได้รับการบูรณะใหม่ทั้งหมดแต่ยังคงสภาพศิลปะโบราณให้เห็นได้อยู่จนปัจจุบัน กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็น โบราณสถานของชาติแล้ว
วัดพระธาตุลำปางหลวง	ตำบลลำปางหลวง	18 กิโลเมตร	เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองลำปางมาแต่โบราณ ตามตำนานกล่าวว่าเริ่มมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี ราวปลายพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นวัดไม้ที่สมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของไทย งดงามด้วยสถาปัตยกรรมเก่าแก่มากมายได้แก่ พระธาตุลำปางหลวง เป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนปิลลู่ วิหารหลวง วิหารขนาดใหญ่ที่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2019 โดยเจ้าหมื่นคำเป็ก ภายในมีซุ้มปราสาททองเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง ด้านหลังเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้านันทนใจ บนแผงไม้คอสองมีภาพจิตรกรรมเก่าแก่ งดงามเรื่องทศชาติและพรหมจักร วิหารน้ำแต้ม หรือวิหารภาพเขียนสี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2044 เป็นวิหารเปิดโล่งที่เก่าแก่ที่สุดอีกหลังหนึ่งทางภาคเหนือ

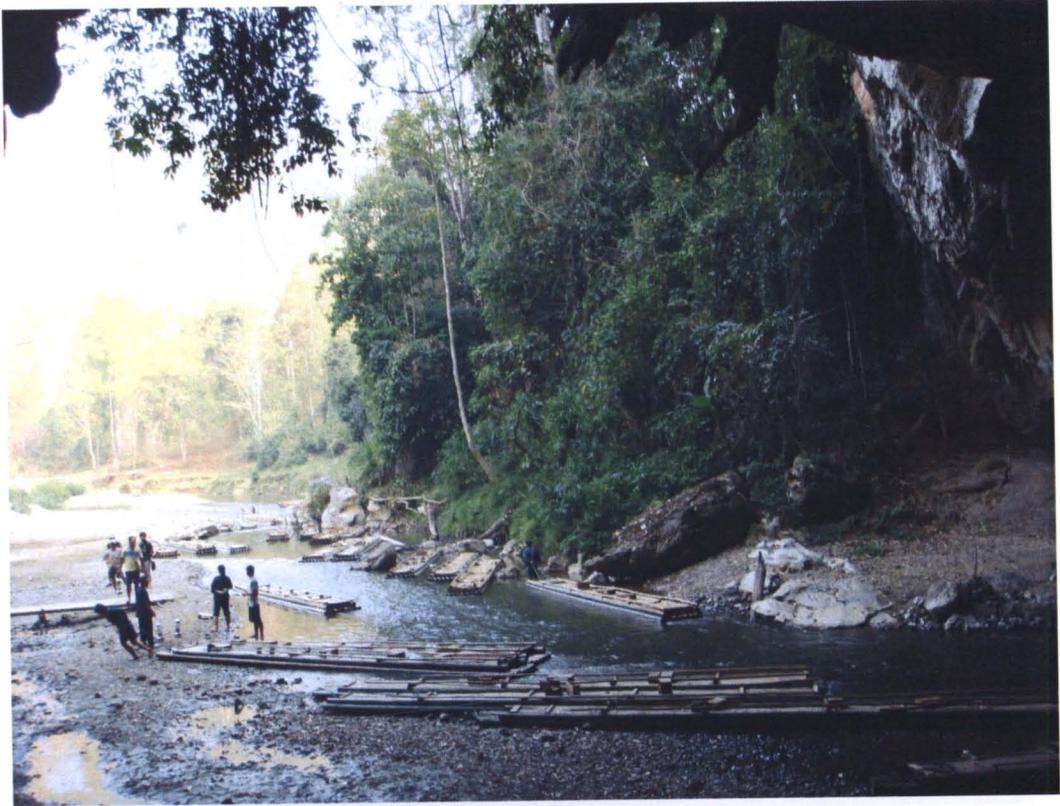
แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดเสลารัตนปีพตา ราม หรือ วัดไหล่หิน แก้วข้างยี่น	ตำบลไหล่หิน		มีพระวิหารเก่าแก่ฝีมือช่างเชียงตุงเป็นศิลปะแบบล้านนาไทย ประดับลวดลายงดงามทั้งหลัง โดยเฉพาะส่วนหน้าบัน และซุ้มประตูที่มีการก่ออิฐถือปูนประดับรูปปั้นสัตว์ศิลปะล้านนาแท้ ภายในวิหารนอกจากจะมีพระประธานแล้วยังมี รูปปั้นพระมหาเศรษฐีปัญญกสิขุ พระเจดีย์ของวัดไหล่หินก่อสร้างแบบศิลปะล้านนาที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
วัดปงยางคก			จากอำเภอเมืองเข้าสู่ถนนสายห้างฉัตร-เกาะคา ประมาณ 5 กิโลเมตร มีวิหารพระแม่เจ้าจามเทวีซึ่งเป็นวิหารไม้เก่าแก่ ภายในประดิษฐานมณฑปปราสาทเก่าที่มีตำนานสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยพระนางจามเทวี เมื่อ พ.ศ. 1253
วัดพระธาตุจอมปิง	หมู่ 5 บ้าน จอมปิง ตำบลนา แก้ว		ใช้เส้นทางเดียวกับวัดพระธาตุลำปางหลวง แยกซ้ายตรงที่ว่าการอำเภอไปอีก 17 วัดนี้มีความมหัศจรรย์ของการเกิดเงาสะท้อนเป็นภาพสีธรรมชาติขององค์พระธาตุ ผ่านรูเล็กบนหน้าต่างมาปรากฏบนพื้นภายในพระอุโบสถตลอดเวลาที่มีแสงสว่างทั้งกลางวันและกลางคืน และทางวัดยังจัดที่แสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่ขุดพบในบริเวณนี้ด้วย
ศาลเจ้าพ่อประตูผา	อำเภองาว	50 กิโลเมตร	ศาลตั้งอยู่ริมถนนใหญ่ด้านขวามือ เป็นศาลเล็ก ๆ ก่ออิฐถือปูน ภายในมีรูปปั้นเจ้าพ่อประตูผาและเครื่องบูชามากมาย บริเวณใกล้เคียงมีศาลพระภูมิเล็ก ๆ มากมายเรียงรายอยู่

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
แหล่งโบราณคดีค่าย ประตู่ผา	อำเภองาว	48 กิโลเมตร	ครอบคลุมพื้นที่บริเวณหน้าผาเทือกเขาหินปูนด้านทิศตะวันออก อันเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อประตู่ผามีภาพเขียนสีที่กล่าวกันว่ายาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อายุกว่า 3,000 ปี แบ่งเป็น 7 กลุ่ม ภาพบางส่วนค่อนข้างลบเลือนหมดแล้วหลงเหลือพอให้เห็นได้เพียง 1,872 ภาพ ส่วนมากเป็นภาพมือ คน สิ่งของ เครื่องใช้ สัตว์ พืช และภาพเชิงสัญลักษณ์ นอกจากนี้ยังมีการขุดพบหลุมศพ โครงกระดูกมนุษย์โบราณ ภาพชนะดินเผา ซึ่ง
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
ชุมชนท่ามะโอ			ตั้งอยู่ทางฝั่งเหนือของสะพานข้ามแม่น้ำวัง บริเวณสะพานกลางค์ ถนนราษฎร์พัฒนาเป็นชุมชนเก่าแก่ของเมือง มีมาตั้งแต่สมัยที่ชาวพม่าเข้ามาทำการค้าไม้สักกับชาวอังกฤษในจังหวัดลำปาง ในช่วงเวลานั้นได้สร้างบ้านเรือนมากมาย บ้านหลังหนึ่งในจำนวนนั้น คือ บ้านเสานัก
ตลาดรัชฎา หรือ ตลาดหัวขัว			อยู่เชิงสะพานรัชฎา เป็นตลาดเช้าที่คึกคักและใหญ่ที่สุดในลำปาง ติดตลาดกันแต่เช้ามีคจนถึงเก้าโมงเช้า มีของขายมากมายทั้งกับข้าวพื้นเมือง ขนมพื้นบ้าน ผลไม้ ของสดตามฤดูกาล
ถนนตลาดเก่า หรือ ถนนตลาดจีน หรือ กาดกองต้าถนนคนเดิน			เป็นตลาดตรอกทำน้ำวัง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตลาดมีความรุ่งเรืองมาก ชุมชนที่เข้ามาทำธุรกิจ เช่น อังกฤษ พม่า และจีน โดยเฉพาะชาวจีนทำการค้ามากที่สุด จนกลายเป็นชุมชนชาวจีนขนาดใหญ่ จึงมีชื่อเรียกว่าถนนตลาดจีน ร้านค้าบริเวณสองฝั่งแม่น้ำมีรูปแบบสถาปัตยกรรมผสมผสานระหว่างยุโรปจีน

ภาคผนวก ค

ภาพกิจกรรม

ตารางที่ 5 แบบผลการประเมินศักยภาพ โครงการการท่องเที่ยวกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

โครงการท่องเที่ยว	ปัจจัยทางด้าน กายภาพ	ปัจจัยทางด้าน การจัดการพื้นที่	ปัจจัยทางด้าน สังคมและการมี ส่วนร่วมของ ชุมชน	ปัจจัยทางด้าน กิจกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี
<p>โครงการท่องเที่ยวจังหวัด เชียงใหม่ ประกอบด้วยโครงการ ทั้งหมด 10 โครงการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- แม่ริม-สะเมิง-หางดง 2. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- แม่ว้าง-ทุ่งหลวง-อินทนนท์- จอมทอง 3. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- แม่มาลัย-ป่าข-วัดจันทร์-สะเมิง 4. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- เชียงดาว-เวียงแหง 5. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- ไชยปราการ-ฝาง-แม่เมาะ 6. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- สันกำแพง-แม่อน-คอยสะเก็ด 7. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- จอมทอง-แม่แจ่ม-ฮอด 8. โครงการท่องเที่ยวเชียงใหม่- พร้าว 				

<p>9. โครงการท่องเที่ยวเชิงใหม่-แม่แดง-ห้วยน้ำค้าง-สมถ้าย-แม่ตะมาน</p> <p>10. โครงการท่องเที่ยวในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่</p> <p>โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 5 โครงการ</p> <p>1. โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ห้วยฮี้</p> <p>2. โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ถ้ำปลา-ปางอุ๋ง</p> <p>3. โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ขุนขวม-ทุ่งดอกบัวตอง-แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง-แม่สาบแล็บ</p> <p>4. โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน-ปางมะผ้า-ปาย</p> <p>5. โครงการท่องเที่ยวภายในอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน</p> <p>โครงการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 4 โครงการ</p>				
---	--	--	--	--

<p>1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำพูน-แม่ทา- อช. ขุนตาล</p> <p>2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำพูน-ลี้</p> <p>3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำพูน-ป่าซาง-แม่ทา</p> <p>4. โครงการการท่องเที่ยวภายใน อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน</p> <p>โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำปาง ประกอบด้วยโครงการ ทั้งหมด 5 โครงการคือ</p> <p>1. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำปาง-ห้างฉัตร-แจ้ซ้อน-วังเหนือ</p> <p>2. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำปาง-แม่เมาะ</p> <p>3. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำปาง-เกาะคา</p> <p>4. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด ลำปาง-งาว (ศาลเจ้าพ่อประตุมหา)</p> <p>5. โครงการการท่องเที่ยวในอำเภอ เมืองลำปาง</p> <p>โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด พะเยา ประกอบด้วยโครงการ ทั้งหมด 4 โครงการ</p>				
---	--	--	--	--

<p>1. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดพะเยา-แม่กาหลวง</p> <p>2. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดพะเยา-ดอกคำใต้-จุน-เชียงคำ</p> <p>3. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดพะเยา-วัดอนาลโยทิพยาราม</p> <p>4. โครงการข่ารถองเทียวกภายในอำเภอเมืองจังหวัดพะเยา</p> <p>โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 7 โครงการ</p> <p>1. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย-แม่จัน-เชียงแสน-แม่สาย</p> <p>2. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย-คอยแม่สะลอง-โครงการหลวงคอยตุ้ง-แม่สาย</p> <p>3. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย-เทิง-ภูชี้ฟ้า-เชียงของ</p> <p>4. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย-น้ำตกขุนกรณ์-คอยช้าง-แม่สรวย</p> <p>5. โครงการข่ารถองเทียวจังหวัดเชียงราย-เวียงชัย-เวียงเชียงรุ้ง-แม่จัน</p>				
--	--	--	--	--

<p>6. โครงการการท่องเที่ยวจังหวัด เชียงราย-แม่จัน-เชียงแสน-เชียง ของ</p> <p>7. โครงการท่องเที่ยวภายใน อำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย</p> <p>โครงการท่องเที่ยวจังหวัดแพร่ ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 4 โครงการคือ</p> <p>1. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด แพร่ -คอยเล้ง-ถ้ำนาคอง</p> <p>2. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด แพร่ -ลอง-วังชิ้น</p> <p>3. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด แพร่ -แพะเมืองผี-ร่องกวาง</p> <p>4. โครงการท่องเที่ยวภายใน อำเภอเมืองจังหวัดแพร่</p> <p>โครงการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ประกอบด้วยโครงการทั้งหมด 5 โครงการคือ</p> <p>1. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด น่าน-ท่าวังผา-บ่อเกลือ</p> <p>2. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด น่าน-อุทยานแห่งชาติคอกอญคา-บ้าน แจรงหลวง</p>				
--	--	--	--	--

3. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด น่าน-วัดพระธาตุแช่แห้ง-สันติสุข				
4. โครงการท่องเที่ยวจังหวัด น่าน-น่าน้อย-นาหมื่น				
5. โครงการท่องเที่ยวภายใน อำเภอเมืองจังหวัดน่าน				

ผลของการประเมินได้ถูกนำมาวิเคราะห์และจัดลำดับศักยภาพการท่องเที่ยวรายจังหวัดในแต่ละโครงการ โดยระดับการประเมินศักยภาพมี 4 ระดับ คือ

- ศักยภาพสูงสุด
- ศักยภาพสูง
- ศักยภาพปานกลาง
- ศักยภาพต่ำ

ภาคผนวก ข

ตารางเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว ที่ตั้ง ระยะทางและสภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

เส้นทางแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ก. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ			
สวนรุกขชาติห้วยแก้ว	ถนนห้วยแก้ว	5 กิโลเมตร	เป็นที่รวบรวมพันธุ์ไม้โบราณชนิดไวศึกษา เป็นสถานที่ร่มรื่น เหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนและยังมีสวนสุขภาพสำหรับออกกำลังกาย
สวนสัตว์เชียงใหม่	ถนนห้วยแก้ว	5 กิโลเมตร	ใกล้กับสวนรุกขชาติ เป็นสวนสัตว์ขนาดใหญ่มีสัตว์มากมายหลายชนิด ทั้งที่มีอยู่ในเมืองไทยและนำมาจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก มีหมีแพนด้า ชุดสันถวไมตรีเชื่อมความสัมพันธ์ไทย-จีน อุทยานสัตว์น้ำ 700 ปีศรีนครพิงค์ สวนนกเพนกวินและสวนนกฟีนิกซ์ เปิดให้เข้าชมทุกวัน นอกจากนั้นยังมีทัวร์ชมสัตว์ป่ายามค่ำคืน Twilight ZOO โดยรถยนต์ นำชมพฤติกรรมสัตว์ต่าง ๆ ที่ออกหากินยามกลางคืน
น้ำตกห้วยแก้ว	ถนนห้วยแก้ว อำเภอเมือง	6 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกเล็ก ๆ สูงประมาณ 10 เมตร อยู่ห่างจากมีน้ำไหลตลอดปี รอบ ๆ บริเวณสวยงามด้วยทิวทัศน์และร่มรื่นด้วยพันธุ์ไม้โบราณชนิด
เชียงใหม่ไนท์ ซาฟารี	ตำบลแม่เหิยะและ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง และ ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง	10 กิโลเมตร	เป็น สวน สัตว์ กลางคืน ที่มีความสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวสามารถชมสัตว์ต่าง ๆ ด้วยการนั่งรถลากเปิดโล่ง เช่น ช้าง ยีราฟ ม้าลาย สิงโต หมึกวาย เสือ ไฮยีนา และจระเข้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดเส้นทางเดินชมสัตว์ป่าในบรรยากาศสวยงามริมฝั่งทะเลสาบ แวดล้อมด้วยต้นไม้โบราณพันธุ์

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติออบขาน	สะเมิง หางดง แม่ วางและสันป่าตอง	25 กิโลเมตร	ออบขาน มีลักษณะคล้ายออบหลวง เป็นช่องหน้า ผาชันแต่มีขนาดเล็กกว่าสูงประมาณ 30 เมตรซึ่งมี แม่น้ำแม่ขานไหลผ่านกลาง และมีลักษณะเว้าแหว่ง เป็นรูปทรงต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากการกัดเซาะของ กระแสน้ำ ลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาหินปูนและ หินอัคนี ประกอบด้วยป่าประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ดิบ เขา สนเขา ดิบแล้ง เบญจพรรณ และ เต็งรัง เป็นต้น กำเนิดน้ำแม่วาง น้ำแม่วิน และน้ำแม่ขาน และที่นี่ เป็นแหล่งที่พบเอื้องมณีไตรรงค์แห่งเดียวใน ประเทศไทย ซึ่งจะบานในช่วงเดือนมกราคม
โครงการหลวงห้วยผักไผ่ (ทุ่งเริง)	บ้านแม่สะ ตำบล บ้านปาง อำเภอหาง ดง	18 กิโลเมตร	สามารถเดินทางจากเชียงใหม่ได้สองทาง คือ ตาม ทางสายเชียงใหม่-แม่ริม-สะเมิง-หางดง ระยะทาง 32 กิโลเมตร และเส้นทางสายเชียงใหม่-หางดง-สะ เมิง ระยะทาง 43 กิโลเมตร พันธุ์ไม้ที่ปลูกคือ กุหลาบหนูที่จะปลูกกันทั้งปี และยังมีผักยอดชาโย ใต้ ลูกฟักแม้ว มะเขือม่วงก้านเขียว ถั่วแขก และ มะระขาว
ศูนย์วิจัยเกษตรหลวง เชียงใหม่ (ขุนวาง)	ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง	86 กิโลเมตร	เป็นที่ตั้งของศูนย์วิจัยเกษตรหลวงเชียงใหม่ซึ่งอยู่ ในวงล้อมของแนวเทือกเขาอินทนนท์ เหมาะ สำหรับผู้ต้องการศึกษารวมชาติ หรือท่องเที่ยวเชิง การเกษตร มีพันธุ์ไม้เมืองหนาวนานาชนิดที่พร้อม ใจกันออกดอกบานสะพรั่งยามหน้าหนาว ออกผล เต็มต้นให้เด็ดชิมในฤดูร้อน และยังมีนกใน เทือกเขาอินทนนท์นานาชนิดให้ศึกษา รวมทั้งมี ทิวทัศน์ที่เขียวชอุ่มโอบล้อมโดยรอบด้วยไม้ใหญ่ เปลี่ยนสีสันทตามฤดูกาล

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์	อำเภอจอมทอง	106 กิโลเมตร	แต่เดิมคอยอินทนนท์มีชื่อว่า “คอยหลวง” หรือ “คอยอ่างกา” สภาพภูมิประเทศและสภาพป่าที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นป่าดงดิบ ป่าสน ป่าเบญจพรรณ และอากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปีโดยเฉพาะในฤดูหนาวจะมีหมอกปกคลุมเกือบทั้งวันและบางครั้งน้ำค้างยังกลายเป็นน้ำค้างแข็ง สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเสน่ห์ดึงดูดให้มีผู้มาเยือนที่น้อยอย่างไม่ขาดสาย
น้ำตกแม่เตี๊ยะ	ตำบลคอยแก้ว อำเภอจอมทอง	15 กิโลเมตร	อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของอุทยานแห่งชาติออบหลวง น้ำตกแม่เตี๊ยะตั้งอยู่บริเวณกลางป่าลึก ตัวน้ำตกสูงประมาณ 80 เมตร กว้างประมาณ 15 เมตร น้ำตกมีทั้งหมด 4 ชั้น มีน้ำตลอดปี
น้ำตกแม่ยะ	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		การเดินทาง จากทางแยกเข้าทางหลวง 1009 ไปประมาณ 1 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าไป 14 กิโลเมตร และต้องเดินเท้าเข้าไปอีก 200 เมตร เป็นน้ำตกขนาดใหญ่และสวยงามมากแห่งหนึ่ง เพราะน้ำซึ่งไหลลงมาจากหน้าผาที่สูงชัน 280 เมตร ลงมากระทบโขดหินเป็นชั้น ๆ เหมือนม่าน แล้วลงไปรวมกันที่แอ่งน้ำเบื้องล่าง น้ำใสเย็นเหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งบริเวณรอบ ๆ น้ำตกเป็นป่าเขาอันสงบเงียบ และมีศูนย์ประชาสัมพันธน์ักท่องเที่ยวตั้งอยู่ด้วย บริเวณน้ำตกสะอาดและจัดการพื้นที่ได้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
น้ำตกแม่กลาง	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		การเดินทาง จากทางแยกเข้าทางหลวง 1009 ไปอีก 8 กิโลเมตร แยกซ้าย 500 เมตร เป็นทางลาดยางตลอด เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ชั้นเดียว สูงประมาณ 100 เมตร ต้นน้ำอยู่บนคอยอินทนนท์ มีน้ำไหลตลอดปี มีความสวยงามตามธรรมชาติ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ถ้ำบริจินดา	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		ตั้งอยู่บริเวณกิโลเมตรที่ 8-9 ของทางหลวงหมายเลข 1009 ใกล้กับน้ำตกแม่กลาง จะเห็นทางแยกขวามือมีป้ายบอกทางไปถ้ำบริจินดา ภายในถ้ำลึกหลายกิโลเมตร เพดานถ้ำมีหินงอกหินย้อย หรือชาวเหนือเรียกว่า “นมผา” สวยงามมาก มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในถ้ำด้วย นอกจากนี้ยังมีธารหิน เมื่อมีแสงสว่างมากกระทบจะเกิดประกายระยิบระยับดั่งกากเพชรงามยิ่งนัก ลักษณะของถ้ำเป็นถ้ำทะลุสามารถมองเห็นภายในได้ถนัด เพราะมีอุโมงค์ซึ่งแสงสว่างลอดเข้ามา บริเวณปากถ้ำจะมีป้ายขนาดใหญ่ตั้งอยู่ อธิบายประวัติการค้นพบถ้ำนี้
น้ำตกลีริภูมิ	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		น้ำตกลีริภูมิตั้งอยู่ตรงกิโลเมตรที่ 31 ของทางหลวงหมายเลข 1009 มีทางแยกขวามือเข้าไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร แต่รถไม่สามารถเข้าไปใกล้ตัวน้ำตกได้ นักท่องเที่ยวต้องเดินเท้าเข้าไปบริเวณด้านล่างของน้ำตก
น้ำตกวชิรธาร	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		การเดินทาง จากเชิงคอกยอินทนนท์ขึ้นไปถึงกิโลเมตรที่ 21 จะเห็นป้ายบอกทางแยกขวาเข้าน้ำตก ลงไป 500 เมตร ถนนจะถึงที่ตัวน้ำตกเป็นน้ำตกขนาดใหญ่ เดิมชื่อ “ตาดฆ้องโยง” น้ำจะดิ่งจากผาด้านบนตกลงสู่แอ่งน้ำเบื้องล่าง ในช่วงที่มีน้ำมากละอองน้ำจะสาดกระเซ็นไปทั่วบริเวณ รู้สึกได้ถึงความเย็นและชุ่มชื้น และสะพานไม้ที่ทอดยาวเข้าไปหาหน้าผานั้นจะเปียกชื้นอยู่ตลอดเวลา แต่หากเดินเข้าไปจนสุดจะได้สัมผัสกับความงามของน้ำตกมากที่สุด

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
โครงการหลวงดอยอินทนนท์	หมู่บ้านขุนกลาง ตำบลห้วยหลวง อำเภอจอมทอง		เดินทางตามเส้นทางสู่ดอยอินทนนท์ ถึงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 31 ของทางหลวงหมายเลข 1009 มีทางแยกขวามือเป็นทางลูกรังเข้าสู่โครงการฯ อีกประมาณ 1 กิโลเมตร โครงการหลวงอินทนนท์ รับผิดชอบส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมให้แก่กะเหรี่ยงและม้งในพื้นที่ ผลผลิตหลักของโครงการคือ พืชผักและไม้ดอกไม้ประดับต่าง ๆ
พระมหาธาตุพนมอันเนื่องมาจากพระมหาธาตุภพลภูมิสิริ	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ	ตรงหลัก กิโลเมตรที่ 41.5 ทางด้านซ้ายมือ	สร้างขึ้นโดยกองทัพอากาศร่วมกับพสกนิกรชาวไทย โดยพระมหาธาตุพนมอันเนื่องมาจากพระมหาธาตุภพลภูมิสิริ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ เมื่อพ.ศ. 2530 และพระมหาธาตุพนมอันเนื่องมาจากพระมหาธาตุภพลภูมิสิริ สร้างถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในวโรกาสทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ 5 รอบ เมื่อพ.ศ. 2535 พระมหาธาตุทั้ง 2 องค์นี้ มีรูปทรงคล้ายคลึงกัน คือ ฐานเป็นรูป 12 เหลี่ยม มีระเบียงแก้วโดยรอบเป็น 2 ระดับ ยอดปลีขององค์เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุและพระพุทธรูปบูชา รอบบริเวณสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของดอยอินทนนท์ได้อย่างสวยงาม
น้ำตกห้วยทรายเหลือง	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ	ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม ประมาณ 16 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกขนาดกลาง มีน้ำไหลแรงตลอดปี และไหลจากหน้าผาลงมาเป็นชั้น ๆ เข้าทางเดียวกับน้ำตกแม่ปาน เป็นทางดินแดงในช่วงหน้าฝนทางลำบากมากต้องใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อ
น้ำตกแม่ปาน	อำเภอจอมทอง ภายในอุทยานฯ		เข้าทางเดียวกับน้ำตกห้วยทรายเหลือง แต่อยู่เลยไปอีก 500 เมตร และจากจุดจอดรถต้องเดินต่อไปอีก 800 เมตร ใช้เวลาประมาณ 10 นาที จึงจะถึงตัวน้ำตก น้ำตกแม่ปานนับว่าเป็นน้ำตกที่ยาวที่สุด

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อุทยานแห่งชาติ ออบหลวง	อำเภอฮอด	105 กิโลเมตร	ออบหลวงเป็นสถานที่น่าเที่ยวที่ธรรมชาติ สร้างสรรค์ความสวยงามและน่ากลัวไว้ในจุด เดียวกัน กล่าวคือ เบื้องล่างเป็นแม่น้ำที่ไหลคดเคี้ยว ผ่านช่องเขาขาดตรงออบหลวง ช่องเขานี้มีลักษณะ เป็นหน้าผาสูงชันและแคบมาก บีบทางน้ำไหล และภายในบริเวณอุทยานฯ มีแหล่งโบราณคดียุค ก่อนประวัติศาสตร์ด้วย
ทะเลสาบคอยเต่า	อำเภอคอยเต่า	125 กิโลเมตร	เป็นพื้นที่น้ำท่วมถึงภายหลังการสร้างเขื่อนภูมิพล เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งอยู่เหนือเขื่อนภูมิพล เคยใช้ในการเกษตรกรรม การประมง การเดินทาง จากเชียงใหม่ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 ไปยัง อำเภอฮอด ระยะทาง 90 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายสู่ ทางหลวงหมายเลข 1103 ไปยังทะเลสาบคอยเต่า อีก 35 กิโลเมตร
คอยม่อนจอง	อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ และ อำเภอสามเงา จังหวัดตาก		จากเชียงใหม่ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 แล้วแยก ซ้ายจากอำเภอฮอดเข้าทางหลวงหมายเลข 1099 ไป จนถึงตัวอำเภออมก๋อย และตรงต่อไปตามทาง หลวง 1099 ประมาณ 40 กิโลเมตร จะพบหน่วย มูเซออยู่ทางด้านซ้ายมือ จากหน่วยฯ ไปยังจุดเริ่ม เดินอีกประมาณ 16 กิโลเมตร ทางในช่วงนี้ จำเป็นต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อและคนขับที่มีความ ชำนาญเป็นอย่างมาก เนื่องจากสภาพทางเป็นลูกรัง และแคบคดเคี้ยววิมพา สิ่งที่ดีๆ ให้นักท่องเที่ยว มายังคอยม่อนจองก็คือ กวางผาหรือม้าเทวดาซึ่งมี ถิ่นอาศัยอยู่ที่นี้ และทิวทัศน์ที่สวยงามของทิวเขา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
ถ้ำเชียงดาว	อำเภอเชียงดาว	72 กิโลเมตร	เป็นถนนลาดยางจนถึงบริเวณถ้ำ มีบริเวณจอดรถกว้างขวาง ทางเข้าถ้ำเป็นบันไดมีหลังคามุงสังกะสี หน้าถ้ำมีธารน้ำไหลผ่านเต็มไปด้วยปลาหลายชนิด นักท่องเที่ยวสามารถให้อาหารปลาได้ หากต้องการชมบริเวณถ้ำ ติดต่อคนนำทางได้บริเวณหน้าถ้ำ
โครงการหลวงห้วยลึก	ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว	95 กิโลเมตร	โครงการนี้ดำเนินการจัดพื้นที่ทำกินให้แก่ชาวเขาเผ่ามั่ว กะเหรี่ยง และคนเมืองในบริเวณพื้นที่ โดยทำการส่งเสริม วิจัย และเพาะพันธุ์ให้แก่เกษตรกรผลิตผล
คอยอ่างขาง	อำเภอฝาง	160 กิโลเมตร	เป็นทางลาดยาง สูงและคดเคี้ยว ต้องใช้รถสภาพดี และมีกำลังสูง คนขับชำนาญ หรือจะหาเช่ารถสองแถวได้ที่ตลาดแม่จ๋า อากาศบนคอยหนาวเย็นตลอดปีโดยเฉพาะในช่วงเดือนธันวาคม-มกราคม อากาศเย็นจนน้ำค้างกลายเป็นน้ำค้างแข็ง นักท่องเที่ยวจึงควรเตรียมเครื่องกันหนาวมาให้ สถานที่เที่ยวที่น่าสนใจ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จุดชมวิวกว๊วลม หมู่บ้านนอแล
อุทยานแห่งชาติแม่ฝาง	อำเภอฝาง		การเดินทาง ไปอุทยานแห่งชาติแม่ฝาง จากเมืองเชียงใหม่ใช้ทางหลวงหมายเลข 107 ถึงตัวเมืองฝางตรงไปจนพบสามแยกไฟแดงให้เลี้ยวซ้ายไป 9 กิโลเมตร มีป้ายบอกทางชัดเจนตลอดทาง เป็นถนนลาดยาง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 524 ตารางกิโลเมตร ภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อนของทิวเขาผีปันน้ำ มีความสูงตั้งแต่ 400-2,285 เมตรจากระดับน้ำทะเล มีคอยสำคัญได้แก่ คอยผ้าห่มปก คอยปูหมื่น คอยแหลม และคอยอ่างขาง

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
โป่งน้ำร้อนฝาง	อำเภอฝาง ภายในอุทยานฯ		เกิดจากพลังงานความร้อนใต้พิภพโลก น้ำมีอุณหภูมิสูงถึง 90-130 องศาเซลเซียส มีน้ำแร่ทั้งปี บริเวณกว้างโปร่งตา โป่งน้ำร้อนฝางมีห้องบริการอาบน้ำแร่ ทั้งห้องอาบน้ำและอบไอน้ำ รวมทั้งบ่ออาบน้ำร้อนกลางแจ้ง โป่งน้ำร้อนอยู่ในบริเวณเดียวกับที่ทำกรารฯ นอกจากนี้จากที่ทำกรารอุทยานฯ ยังมีเส้นทางเดินขึ้นเขาผ่านป่าเบญจพรรณมาถึงโป่งน้ำร้อนระยะทางประมาณ 1.2 กิโลเมตร ห่างจากบ่อน้ำร้อนประมาณ 300 เมตรจะมี ห้วยแม่ใจ ซึ่งมีน้ำไหลมากตลอดปี
น้ำตกโป่งน้ำดั่ง	อำเภอฝาง ภายในอุทยานฯ		การเดินทาง จากอำเภอฝางใช้ทางหลวงหมายเลข 107 สายฝาง-เชียงใหม่ ไปประมาณ 10 กิโลเมตร ถึงวัดแม่สุนหลวงเลี้ยวขวาข้างวัดเข้าไปตามทางอีกประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นน้ำตกหินปูนขนาดเล็ก มีถ้ำเล็ก ๆ เพดานถ้ำมีน้ำหยดตลอดเวลาและเกิดเป็นหินงอกเล็ก ๆ ไปด้วย
ดอยผ้าห่มปก	ตำบลม่อนปินแม่ สาว อำเภอฝาง และอำเภอแม่สาย	180 กิโลเมตร	ใช้ถนนสายเชียงใหม่-ฝาง 140 กิโลเมตร ฝาง-แม่สาย 20 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปอีก 20 กิโลเมตร มีความสูง 2,285 เมตร จากระดับน้ำทะเล จึงมีเมฆหมอกปกคลุมยอดดอยและมีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี
ถ้ำห้วยบอน			เป็นถ้ำขนาดใหญ่ ลึกประมาณ 300 เมตร ภายนอกถ้ำอาจดูไม่น่าสนใจนัก แต่เมื่อเข้าไปถึงประมาณกลางถ้ำ จะพบโถงถ้ำใหญ่ซึ่งจุคนได้ประมาณ 40-50 คน สภาพถ้ำเต็มไปด้วยเสาหินและหินงอกหินย้อยขนาดต่าง ๆ ซึ่งดูน่าตื่นตาตื่นใจมากถ้ำห้วยบอนเป็นถ้ำที่ยังมีการสะสมตัวของหินปูนสังเกตได้จากการมีน้ำหยดตามผนังถ้ำและหินงอกหินย้อย

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
คอยปุ่หมื่น	ตำบลแม่สาว อำเภอแม่อาว	174 กิโลเมตร	ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง มีทัศนียภาพอันสวยงามรอบ ๆ หน่วยงานขนบธรรมเนียมของชาวเขาเผ่ามูเซอ ชมยอดคอยฟ้าห่มปกที่สวยงาม แปลงดอกไม้ และแปลงทดลองปลูกพืชเมืองหนาว พร้อมทั้งบ้านพักทั้งหมด 6 หลัง รับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 50 คน
ฟาร์มงูแม่สา	อำเภอแม่ริม		ตั้งอยู่ประมาณกิโลเมตรที่ 3 เส้นทางสายแม่ริม-สะเมิง เป็นสถานที่รวบรวมพันธุ์งูที่มีในเมืองไทยและศึกษาด้านการขยายพันธุ์ มีการแสดงของงูและการรีดพิษงูให้นักท่องเที่ยวชมทุกวัน การแสดงมี 3 รอบ
น้ำตกแม่สา			แยกเข้าทางซ้ายมือตรงกิโลเมตรที่ 7 เข้าเขตวนอุทยาน น้ำตกแม่สาเป็นน้ำตกที่มีชื่อเสียงของอำเภอแม่ริม แบ่งเป็นชั้น ๆ ขึ้นไปตามเชิงเขาถึง 8 ชั้น ชั้นที่สวยงามที่สุด คือชั้นที่ 5-7 ความสูงชั้นละประมาณ 6-8 เมตร ทิวบริเวณปกคลุมด้วยต้นไม้ใหญ่ ทำให้สภาพอากาศร่มรื่นเย็นสบายตลอดปี เป็นสถานที่พักผ่อนที่ได้รับความนิยมมากทั้งชาวเชียงใหม่และนักท่องเที่ยวต่างถิ่น
สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์			ซ้ายมือบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 12 สายแม่ริม-สะเมิง จัดทำเป็นสวนพฤกษศาสตร์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดในประเทศไทยและมีมาตรฐานระดับนานาชาติ เป็นแหล่งรวบรวมพรรณไม้ชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะไม้ประจำถิ่นและไม้ที่กำลังจะสูญพันธุ์ เพื่อจัดปลูก ขยายพันธุ์ และศึกษาวิจัย
ห้วยน้ำรู หรือคอยสามหมื่น	ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว	130 กิโลเมตร	มีหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลีซอ ทัศนียภาพสวยงาม และชมการปลูกกาแฟและไม้ผลเมืองหนาว

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
โป่งเดือดป่าแป๋	ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง	40 กิโลเมตร	เป็นน้ำร้อนที่พุ่งขึ้นมาจากพื้นดินในอดีตน้ำพุแห่งนี้สูงถึง 5 เมตร ปัจจุบันสูงเพียง 1 เมตร รอบ ๆ บริเวณซึ่งเป็นป่าที่บึงจะอบอวลไปด้วยกลิ่นกำมะถัน บริเวณโดยรอบสะอาด และจัดนิทรรศการได้น่าสนใจ
อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง	อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่		ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อน ภูเขาที่สูงที่สุด คือ คอยช้าง เป็นป่าต้นน้ำลำธาร มีลำห้วยน้อยใหญ่มากมาย ฤดูหนาวอากาศเย็น ลมแรง มีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคม-ตุลาคม ฤดูร้อนอากาศเย็นสบาย อุณหภูมิสูงสุดประมาณ 34 องศาเซลเซียส สถานที่ที่มีผู้นิยมมาท่องเที่ยว ได้แก่ จุดชมวิวยอดห้วยน้ำดัง (คอยกิวลม) น้ำตกห้วยน้ำดัง โป่งน้ำร้อนท่าปาย น้ำตกแม่เย็น
น้ำตกม่อนหินไหล	ป่าแม่จัด อำเภอพร้าว	90 กิโลเมตร	ทางลูกรังจึงต้องใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อเท่านั้น น้ำตกมี 9 ชั้น เป็นตาดหินลาดเขาตรง น้ำไหลตลอดปี แต่ละชั้นมีลักษณะเด่นที่แปลกตา และบนชั้นที่ 9 คือยอดคอยม่อนหินไหลเป็นจุดชมวิวมองเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของอำเภอพร้าว มีเส้นทางศึกษาธรรมชาติประมาณ 1 กิโลเมตร
น้ำตกบัวตอง และน้ำพุเจ็ดสี	ตำบลหอยพระ อำเภอแม่แตง	42กิโลเมตร	เป็นน้ำแร่ซึ่งมีแคลเซียมคาร์บอเนตพุ่งขึ้นมาจากพื้นดิน แล้วไหลเป็นลำธารและน้ำตกขนาดเล็ก มีพื้นดินที่ได้ลำธารแข็งสีขาวเป็นประกาย เพราะมีแคลเซียมคาร์บอเนตเคลือบอยู่ ดูแปลกตา
ศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยฮ่องไคร้		23 กิโลเมตร	ในศูนย์แห่งนี้ประกอบด้วย งานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ ปศุสัตว์และโคนม ประมง งานปลูกหญ้าแฝก และการดำเนินงานหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ห้วยฮ่องไคร้ นับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
อ่างเก็บน้ำแม่ตะไคร้	อำเภอแม่ออน		จากเมืองเชียงใหม่ใช้ทางหลวงหมายเลข 1006 ไปทางกิ่งอำเภอแม่ออน เมื่อถึงทางแยกหน้าโรงเรียนวัดเปาสามขา ให้เลี้ยวขวาเข้าทางหลวงหมายเลข 1229 ไปอีก 4 กิโลเมตร จนถึงจุดตรวจที่ 1 เดินทางต่อไปอีก 10 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายไปทางบ้านห้วยแก้วประมาณ 800 เมตร จะถึงอ่างเก็บน้ำเป็นที่ตั้งของที่ทำการอุทยานแห่งชาติซึ่งอยู่ท่ามกลางป่าเบญจพรรณและป่าไผ่ มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติรอบอ่างเก็บน้ำ
น้ำตกตาดเหมย	อำเภอแม่ออน	จากที่ทำการอุทยานฯ 16 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกสูงประมาณ 15 เมตร ในฤดูฝนมีความสวยงามมาก โดยเดินทางไปตามทางลูกรังขรุขระและเส้นทางชันพอสมควร ระหว่างทางมีจุดชมวิวซึ่งสามารถมองเห็นทิวเขาในกิ่งอำเภอแม่ออน และอำเภอสันทราย
น้ำตกแม่ตะไคร้	อำเภอแม่ออน	จากที่ทำการอุทยานฯ 6 กิโลเมตร	เป็นน้ำตกชั้นเดียวระหว่างทางผ่านป่าซึ่งมีพืชพันธุ์หลากหลายชนิด เช่น เห็ด มะไฟ ฯลฯ ในบางฤดูมีดอกไม้ป่าออกดอกสวยงามให้ชม
บ่อน้ำพุร้อน	อำเภอสันกำแพง	34 กิโลเมตร	ตามเส้นทางนี้มีบ่อน้ำพุร้อนอยู่สองแห่งตกแต่งสถานที่ด้วยสวนดอกไม้สวยงาม มีห้องอาบน้ำแร่ที่พัก สถานที่กางเต็นท์ ร้านอาหาร ได้แก่ น้ำพุร้อนสันกำแพง สามารถไปได้ 2 ทางด้วยกัน คือเส้นทางเชียงใหม่-สันกำแพง-สถานีเพาะพันธุ์กล้วยไม้สัก-น้ำพุร้อน (เส้นทางนี้จะผ่านถ้ำเมืองคอน ซึ่งอยู่ห่างจากน้ำพุร้อน 4 กิโลเมตร) หรือเส้นทางเชียงใหม่-สันกำแพง-หมู่บ้านออนหลวย-น้ำพุร้อน

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
บ้านควายไทย	ตำบลริมเหนือ อำเภอแม่วิม		นักท่องเที่ยวจะได้ชมกิจกรรมต่าง ๆ การใช้ประโยชน์ในงาน การฝึกฝนให้รู้จักการเชื่อฟัง เช่น การไถดะ การไถพรวนไปจนถึงงานนวดข้าว ฯลฯ นักท่องเที่ยว ยังสามารถชมพิพิธภัณฑ์บ้านชาวนาที่แสดงถึงรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวนาไทย เครื่องมือการเกษตรประเภทต่าง ๆ มีการแสดงเป็นรอบ เช้า-บ่าย
เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล	อุทยานแห่งชาติศรี ลานนา อำเภอแม่แตง	41กิโลเมตร	อยู่ในความรับผิดชอบของเป็นเขื่อนที่กรมชลประทานสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2520 เสร็จในพ.ศ. 2528 ตั้งอยู่ที่หลักที่ มีที่พักและร้านอาหารบนเรือนแพไว้คอยบริการนักท่องเที่ยว
ข. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน ศาสนสถาน			
วัดเชียงมั่น	ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง		เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในตัวเมือง วัดนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญของเชียงใหม่ “พระเสด็จมณี” หรือ “พระแก้วขาว” ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวเชียงใหม่ มีสถาปัตยกรรมสำคัญ ได้แก่ พระอุโบสถ หอไตร และที่สำคัญคือ เจดีย์ทรงระฆังฐานสี่เหลี่ยมและมีช้างล้อมที่ฐาน
วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง		มีพระพุทธรูปที่สำคัญอยู่องค์หนึ่งคือพระพุทธรูปสิงห์เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิเพชร ยังมีศิลปกรรมอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ พระอุโบสถ ตกแต่งแบบศิลปะล้านนา หอไตรประดับด้วยรูปปูนปั้นเทวดา และเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	ถนนพระปกเกล้า		วัดนี้ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่พอดี ประดิษฐานเจดีย์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นในรัชกาลพระเจ้าแสนเมืองมากษัตริย์องค์ที่ 7 แห่งราชวงศ์มังราย (พ.ศ.1913-1954) วิหารหลวงของวัดนี้เจ้าคุณอุปาสถิตคุณปรมาจารย์ (สิริจันทะเถระ) และเจ้าแก้วนารัฐเป็นผู้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2471 หน้าประตูทางเข้าวิหาร มีบันไดนาคเลื้อยงดงามยิ่ง ใช้ทางเกี่ยวกระหวัดขึ้นไปเป็นซุ้มประตูวิหาร นาคคู่นี้เป็นฝีมือเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่เดิมได้ชื่อว่าเป็นนาคที่สวยงามที่สุดของภาคเหนือ และในวัดเจดีย์หลวงนี้ยังมีเสาอินทขิล หรือ เสาหลักเมือง
วัดพันเตา	ถนนพระปกเกล้า		วิหารเดิมเป็นหอคำหรือท้องพระโรงหน้าของพระเจ้ามโหตรประเทศ เป็นอาคารเครื่องไม้แบบพื้นเมือง ซุ้มประตูประดับไม้แกะสลักรูปนกยูงอันเป็นสัญลักษณ์ของเจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งมองคูวิจิตรและสง่างาม
วัดคูเต่า	ตำบลศรีภูมิ		วัดนี้เดิมชื่อว่าวัดเวฬุวนาราม มีเจดีย์ที่มีลักษณะแปลกไปกว่าเจดีย์อื่น ๆ ในเมืองไทย คือคล้ายกับผลแตงโมวางซ้อนกันอยู่หลายลูก ชาวบ้านจึงเรียกว่าเจดีย์คูเต่า วัดนี้ไม่มีประวัติแจ้งไว้แน่ชัดว่าสร้างขึ้นในสมัยใด แต่มีตำนานเล่าว่า เจดีย์คูเต่านี้เป็นที่บรรจุอัฐิของเจ้าฟ้าสารวดี ซึ่งเป็นราชโอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ซึ่งมาครองเมืองเชียงใหม่ในระหว่าง พ.ศ. 2122-2150
วัดแสนฝาง	ถนนท่าแพ		ซึ่งในสมัยก่อนเป็นย่านการค้าของพ่อค้าชาวพม่า เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งที่มีศิลปกรรมก่อสร้างแบบพม่า โดยเฉพาะเจดีย์ที่มีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นวิจิตรงดงาม

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดบุพพาราม	ถนนท่าแพ อำเภอเมือง		เป็นวัดคู่เมืองเชียงใหม่ พระเมืองแก้วโปรดให้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2039 วิหารหลังเล็กซึ่งเป็นเครื่องไม้ศิลปะล้านนา หน้าบันเป็นปูนปั้นประดับกระจกแกะลายสลักไม้อย่างงดงาม ส่วนวิหารหลังใหญ่หน้าบันมีลวดลายไม้แกะสลักแบบพม่าเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อด้วยทองแดงล้วนหนัก 1 โทก อายุ 400 ปีเศษ และพระพุทธรูปเชียงแสนหล่อด้วยสำริด
วัดป่าเป้า	ถนนมณีนพรัตน์		เป็นวัดเจ็วแห่งแรกในเมืองเชียงใหม่ สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2426 ชาวเจ็ว หรือชาวไทยใหญ่ ในสมัยนั้นจะอาศัยอยู่บริเวณย่านช้างเผือก ช่วงสิงห์ช้างม้อย ฟ้าฮ่าม และวังสิงห์คำ แต่เดิมบริเวณนี้มีต้นเป่าเป็นจำนวนมาก วัดจึงได้ชื่อว่า วัดป่าเป่า ลักษณะของพระธาตุที่วัดป่าเป่านี้เป็นแบบไทยใหญ่ และที่วัดได้จัดประเพณีปอยส่างลองเป็นประจำในเดือนเมษายนของทุกปี
วัดพวงหงษ์	ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง		สิ่งที่น่าสนใจ คือ วัดนี้มีเจดีย์โบราณซึ่งพบว่ามีเพียงสามวัดในเชียงใหม่ คือ วัดพวงหงษ์ วัดรำเป็ง และวัดเจดีย์ปล่อง มีลักษณะเป็นทรงกลม ก่ออิฐถือปูนฐานเป็นสี่เหลี่ยมหนึ่งชั้น เหนือขึ้นไปเป็นฐานทรงกลมสามชั้น และมีองค์เจดีย์เป็นทรงกลมซ้อนกัน 7 ชั้นจากใหญ่ไปหาเล็ก โดยรอบเป็นซุ้มพระพุทธรูปรวม 52 ซุ้ม
วัดปราสาท	ถนนอินทวโรรส อำเภอเมือง ใกล้ กับวัดพระสิงห์		จากวัดพระสิงห์สามารถเดินไปได้ใช้เวลา 10 นาที จุดเด่น คือ วิหารซึ่งมีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบล้านนาดั้งเดิม ที่หน้าบันวิหารมีลวดลายปูนปั้นประดับกระจกสี และไม้แกะสลักรูปสิงห์

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดพระธาตุคอกย่ำ	ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง		ตามประวัติ เมื่อ พ.ศ. 2509 ว่า ขณะนั้นวัดคอกย่ำเป็นวัดร้าง ต่อมาครูแตกชาวบ้านพบโบราณวัตถุหลายชิ้น เช่น พระรอดหลวง พระหินทรายปิดทององค์ใหญ่ พระสามหมอ(เนื้อดิน) ซึ่งนำมาประดิษฐานไว้ ณ วัดพระธาตุคอกย่ำ
วัดเจ็ดยอด หรือ วัดโพธารามมหาวิหาร	ถนนซูเปอร์ ไฮเวย์ สาย เชียงใหม่-ลำปาง	4 กิโลเมตร	เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2020 โดยพระเจ้าติโลกราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์เม็งราย สถาปัตยกรรมสำคัญของวัดนี้คือเจดีย์เจ็ดยอด
พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติเชียงใหม่	ถนนซูเปอร์ ไฮเวย์ สาย เชียงใหม่-ลำปาง		รวบรวมสิ่งของที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของภาคเหนือไว้ เช่น พระพุทธรูปสกุลช่างสมัยล้านนาต่าง ๆ และพระพุทธรูปสมัยเชียงแสน เครื่องไม้แกะสลัก เครื่องถ้วยภาคเหนือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวล้านนาและชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ภาพถ่ายประวัติศาสตร์ของเชียงใหม่
เวียงกุมกาม			เป็นเมืองโบราณที่พญามังราย (พ่อขุนเม็งราย) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1829 มีคูเวียงอยู่ 4 ด้านเพื่อไขมน้ำปิงให้ขังไว้ในคูเมือง จากการสำรวจพบว่ามีโบราณสถานที่ยังปรากฏอยู่ในเวียงกุมกาม ทั้งที่เป็นซากโบราณสถาน และเป็นวัดที่มีพระสงฆ์จำวัดอยู่ โบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดน้อย วัดปู่เปี้ย วัดกู่ขาว วัดอีปาง วัดหัวหนอง และ วัดปู่ซ่ง
วัดสวนดอก หรือ วัดบุปผาราม	ถนนสุเทพ		พญากือนาทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1914 มีสถาปัตยกรรมสำคัญ คือ เจดีย์ประธานเป็นเจดีย์ทรงกลม กุบระบรรจุอัฐิเจ้าตระกูล ณ เชียงใหม่ และวิหารโถงเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าแก้วตื้อ ซึ่งพญาเมืองแก้วโปรดให้หล่อขึ้น เป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่

แหล่งท่องเที่ยว	ที่ตั้ง ตำบล/อำเภอ	ระยะทาง (กม.) จากจังหวัด	สภาพการเข้าถึงและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว
วัดอุโมงค์	ถนนสุเทพ		วัดอุโมงค์สร้างขึ้นในสมัยพญามังรายราว พ.ศ. 1839 ต่อมาพญากือนา ทรงสร้างอุโมงค์ขึ้นเพื่อให้พระมหาเถระจันทร์ใช้เป็นทีวีสนากรรมฐาน อุโมงค์นี้มีลักษณะเป็นกำแพงภายในเป็นทางเดินหลายช่องทะลุกันได้ ภายในอุโมงค์เคยมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง
ค. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม			
หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (แม่ว) ดอยปุย			การเดินทาง หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บนดอยปุย ห่างจากพระตำหนักฯ 3 กิโลเมตร เป็นทางลาดยางตลอด สามารถเข้าไปเที่ยวด้วยตนเองได้ บริเวณรอบ ๆ หมู่บ้านมีทิวทัศน์ที่สวยงามอย่างยิ่งและยังสามารถมองเห็นดอยอินทนนท์เบื้องหน้าได้อย่างชัดเจนอีกด้วย นักท่องเที่ยวสามารถไปเยี่ยมชมได้สะดวก เพราะอยู่ใกล้ตัวเมือง โดยใช้เวลาในการเดินทางจากตัวเมืองประมาณ 1 ชั่วโมงเท่านั้น ภายในหมู่บ้านมีร้านขายของที่ระลึกซึ่งมีทั้งผลิตภายในหมู่บ้านและนำมาจากที่อื่นวางขายให้นักท่องเที่ยวด้วย
ชุมชนวัดเกต			เป็นชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก มีวัดเกตการามอยู่ศูนย์กลางระหว่างชุมชน การก่อสร้างอาคารบ้านเรือน เริ่มขึ้นอย่างจริงจังช่วงหลัง พ.ศ. 2339 หรือหลังการสถาปนาเมืองเชียงใหม่เป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง ก่อนหน้าที่รถไฟจะมาถึงเชียงใหม่ที่นี้เป็นชุมชนที่เป็นท่าสำคัญของการเดินทางเรือระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ) มายังเมืองเชียงใหม่ และเมืองอื่น ๆ ที่อยู่ทางใต้ลงไป ย่านวัดเกตจึงเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ